

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Diplomová práce

2012

Olga Afanasjeva

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Olga Afanasjeva

**Selhávání integračních politik v Evropě:
vícepřípadová studie**

Diplomová práce

Praha 2012

Autor práce: **Olga Afanasjeva**

Vedoucí práce: **Mgr. Martin Nekola, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

AFANASJEVA, Olga. *Selhávání integračních politik v Evropě: vícepřípadová studie..* Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra veřejné a sociální politiky. Vedoucí diplomové práce Mgr. Martin Nekola, Ph.D.

Abstrakt

Cílem dané diplomové práce je pochopení společných jmenovatelů problémů, které se ve veřejném, politickém a mediálním diskurzu spojují s jevem imigrace a působením (selháváním) integračních politik. Hlavním metodickým přístupem v práci je vícepřípadová studie založená na diskurzivní analýze. Diskurzivní přístup umožňuje přes analýzu hodnotových, kulturních a behaviorálních modelů pochopit vývoj a dynamiku problémů, přezkoumat definice politik a udat směr novému uvažování. Povaha integračních politik v Evropě je podána na příkladu jejich tří základních modelů: asimilačního, diskriminačního a multikulturalistického. Problémy spojené s fenoménem integrace jsou podány v hlavní části práce v oddělených tematických kapitolách obsahujících případové studie. Závěrečná část práce se věnuje cíli pochopit společný jmenovatel problémů, vznikajících v kontextu integrace a integračních politik. Autorka navrhuje několik těsně provázaných úhlu pohledů, které představují hlubší bázi pro vznik společenských problémů - jejich společné kořeny, společné jmenovatele.

Abstract

The main objective of the graduation thesis "Failure of Integration Policies in Europe: a Multi-case Study" is to understand the essence of conflicts and problems, which occur during the migrant integration process in European countries, and identify their common ground. The thesis offers an analysis of possible interpretations of cultural and value contexts, together with interpretations of multiculturalism and other main integration models, which led to creation and implementation of different policies. Discourse analysis is the crucial research method of the thesis. The core of the thesis is represented by case studies, each of them reflecting certain social problems. The final part of the thesis brings the problems together and aims to reveal the connection between them, the integration policies and the context in which the policies were created. The common reason and fundament of different social problems will be searched. The author will analyze the key question, is it possible that problems and conflicts of different shapes stem from the same root?

Klíčová slova

integrace, integrační politika, asimilace, diskriminace, multikulturalismus, diskurz, diskurzivní analýza, kulturní kontext, Západ, Východ

Keywords

integration, integration policy, assimilation, discrimination, multiculturalism, discourse, discourse analysis, cultural context, West, East

Rozsah práce: 170 255 znaků s mezerami

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 17.5.2012

Olga Afanasjeva

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu diplomové práce
panu Mgr. Martinu Nekolovi, Ph.D. za cenné rady a podporu při psaní diplomové práce.

Institut sociologických studií
Teze diplomové práce

TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

PŘEDPOKLÁDANÝ NÁZEV DIPLOMOVÉ PRÁCE:

Selhávání integračních politik v Evropě: vícepřípadová studie

DIPLOMANT:

Mgr. Olga Afanasjeva

KONZULTANT:

Mgr. Martin Nekola

1. Vymezení předmětu zkoumání a strukturace výzkumného tématu

V úvodní části práce budou vymezeny pojmy integrace, integrační politika, multikulturalismus.

Bude odůvodněna volba zkoumaných zemí Evropy - zvoleny jsou země, ve kterých velký přísun migrantů vedl k problémovým a konfliktním situacím, jako vytváření izolovaných komunit, kulturní a náboženské střety až extremismus, sociální problémy,

například Německo, země Beneluxu, Velká Británie, Francie, Švýcarsko. Uvedené země mají dlouholetou historii vývoje integračních politik a jsou ostrými příklady možných problémů.

Dále v práci bude podán přehled procesů imigrace ve vybraných evropských zemích (stručná historická sonda - příčiny migrace, důsledky, současný stav imigrantských komunit, stupeň integrace).

Jádro práce bude představovat vymezení konkrétních problémů a následnou analýzu vybraných případů selhávání integračních politik: jak se řeší vznikající problémy, jak se jim předchází (a je-li snaha?), na co se klade důraz při hledání řešení, v čem a proč politiky selhávají. V hlavní části práce se bude jednat o hledání společného jmenovatele jednotlivých problémů a konfliktů: je možné, že jejich různé projevy mají stejnou podstatu?

V závěru práce budou předložena doporučení, jak reagovat na konkrétní problémy, opírající se o pochopení jejich společné podstaty.

2. Teoretická a hodnotová východiska

Diskurzivní analýza, teorie multikulturalismu, teorie sociálního a demokratického státu, hodnoty demokratického západu a blízkovýchodních kultur.

3. Cíle diplomové práce

Hlavním cílem práce je porozumění podstatě konfliktů a problémů vznikajících v průběhu integračního procesu ve vybraných evropských zemích a identifikace případných společných příčin těchto jevů. Dalším důležitým cílem je na základě zobecnění jednotlivých případových studií předložit soubor doporučení, jak přistupovat k problémům v této oblasti a k jejich řešení. Dílčím cílem je kritická analýza možných interpretací souborů kulturních a společenských hodnot a pojmu multikulturalismus, které vedou k vytváření různých integračních politik.

4. Výzkumné otázky a hypotézy

- kde a proč vzniká problém, konflikt?
- co je jeho bezprostřední příčinou?
- existuje společná hlubší příčina vzniku jmenovaných problémů?
- jak lze využít znalosti společné příčiny?

5. Metody a prameny

Využití především kvalitativních metod:

- diskurzivní analýza jako hlavní přístup
- sekundární analýza dat
- analýza dokumentů
- rozhovory s experty, příp. dotazníkové šetření expertů

6. Předpokládaná struktura diplomové práce

- 1) Úvod
- 2) Teoretická východiska
- 3) Metody
- 4) Deskriptivní část
- 5) Analytická část
- 6) Závěry

7. Základní literatura k tématu

BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. 347 s. ISBN 80-7325-020-9.

BROWN, David. *Contemporary Nationalism: Civic, Ethnocultural and Multicultural Politics*. London: Routledge, 2000. 208 p. ISBN 0-415-17138-5.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives*. 3d ed. London : Pluto Press, 2002. 256 p. ISBN 0-7453-3042-8.

FISCHER, Frank. *Reframing Public Policy: Discursive Politics and Deliberative Practices*. New York: Oxford University Press, 2003. 203 p. ISBN 0-19-924263-1.

FISCHER, Frank; FORESTER, John. *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning*. London: Duke University Press, 1993. 352 p. ISBN 0-8223-1372-3.

GUIBERNAU, Montserrat; REX, John. *The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration*. Cambridge: Polity Press, 1997. 336 p. ISBN 0-7456-1922-3.

WRENCH, John; SOLOMOS, John. *Racism and Migration in Western Europe*. Oxford: Berg Publishers, 1995. 304 p. ISBN 1-8597-3007-8

HIRT, Tomáš; JAKOUBEK, Marek. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: (antropologická perspektiva)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9.

HUNTER, Shireen. T. *Islam, Europe's Second Religion: the New Social, Cultural, and Political Landscape*. Westport : Praeger, 2002. 312 p. ISBN 0-275-97609-2.

NONNEMAN, Gerb; NIBLOCK, Tim; SZAJKOWSKI, Bogdan. *Muslim Communities in the New Europe*. Berkshire : Ithaca Press, 1996. 346 p. ISBN 0-86372-223-7.

PAULY, Robert. J. *Islam in Europe: Integration or Marginalization?* Bodmin: Ashgate Publishing, 2004. 191 p. ISBN 0-7546-4100-7.

VAN ETEN, Michel. *Dialogues of the Deaf: Defining New Agendas for Environmental Deadlocks*. Delft: Eburon Publishers, 1999. 183 p. ISBN 90-5166-677-2.

VESELÝ, Arnošt.; NEKOLA, Martin. *Analýza a tvorba veřejných politik*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. 407 s. ISBN 978-80-86429-75-5.

WILSON, Richard A. *Human Rights, Culture and Context: Anthropological Perspectives*. London: Pluto Press, 1996. 236 p. ISBN 0-7453-1142-3.

V Praze dne 1.2.2011

Konzultant: Mgr. Martin Nekola

Podpis:

Diplomant: Mgr. Olga Afanasjeva

Podpis:

Obsah

I. Úvod. Definice problému	2
1.1. Kontext problému	2
1.2. Definice problému	3
1.3. Cíle diplomové práce	4
1.4. Výzkumné otázky a předpoklady	6
II. Metody a prameny	8
2.1. Kritická diskurzivní analýza	10
2.2. Teoretická a hodnotová východiska	14
III. Veřejně politické přístupy k integraci - 3 modely integračních politik	17
3.1. Asimilace	19
3.2. Diskriminace	24
3.3. Multikulturalismus	28
IV. Krize integrace	41
4.1. Lidé bez kořenů. Ztracená identita	41
4.2. Marginalizace etnických menšin na trhu práce a problém nezaměstnanosti	44
4.3. Formování "underclass" a paralelních společností	46
4.4. Otázka tolerance. Náboženství jako manifest "Východu"	52
4.5. Vzestup ultrapravicových stran jako manifest "Západu"	66
V. Hledání společného jmenovatele problémů	73
5.1. Kde je chyba multikulturalismu?	73
5.2. Otázka rovnosti	76
5.3. Krize Evropských hodnot? Západ a Východ: společnost jednotlivců a jednota společníků	78
5.4. Od problémů k pochopení jejich společné příčiny. Závěr	85
Summary	91
Literatura a prameny	92
Seznam tabulek a boxů	100

I. Úvod. Definice problému

1.1. Kontext problému

Druhá polovina dvacátého století se vyznačuje obrovským nárůstem imigračních vln. Příčin je řada, spolu však těsně souvisí - od nedostatku pracovních sil v době industrializace a po světových válkách, přes industriální rozkvět a "hospodářský zázrak" 60. let až po současné potřeby dynamického globalizovaného světa.

V prvních vlnách imigrace do Evropy přijíždí převážně mladí muži (s cílem zajistit své rodiny v zemích původu) a také obyvatelé bývalých evropských kolonií. V evropských státech nasycovali potřebu po zástupcích obětí války, pak - po těch, kdo rychle a mobilně podpoří hospodářský boom a následně - po těch, kdo bude ochotný plnit méně kvalifikovanou a hůř placenou práci, která pro Evropany není atraktivní. Evropská populace stárne a "intelektualizuje se": spolu s poklesem počtu mladých lidí přibývá mezi nimi vysokoškolsky vzdělaných, a tak ubývá uchazečů o manuální zaměstnání. Ze strany zaměstnavatelů však vychází poptávka po masové levné pracovní síle, ze strany nadnárodních firem - především po síle výrobní. Imigranti (také ti nelegální) pro podnikatele představovali hotový zázrak - lidi ochotné pracovat za menší platy na neprestížních pozicích.

Jedna z prvních velkých vln imigrace za účelem práce je imigrace poválečná, která měla jednoduše doplnit nedostatek pracovních sil. Další velká vlna v 60. letech měla podpořit rychle rostoucí odvětví, jako doprava a stavebnictví. Ministerstvo práce a zaměstnání v Belgii tehdy vydalo brožuru vítající přistěhovalce a povzbuzující je k novému životu v hostující zemi.¹ Dnes by mnohé evropské státy nejraději vydávaly tiskoviny opačného obsahu.

Všechny imigranty lze formálně rozdělit do tří hlavních skupin podle původu. První největší skupinu tvoří migranti z ostatních evropských zemí, Turecka, Albánie a Ukrajiny. Druhou největší skupinu představují lidé původem z afrických zemí,

---

¹ TURTON, David a Julia GONZÁLEZ. *Cultural Identities and Ethnic Minorities in Europe*. Bilbao: Universidad de Deusto, 1999, s. 35. ISBN 84-7485-630-2.

především z Alžíru a Maroka. Třetí velkou skupinu představují přistěhovalci z jižní a jihovýchodní Asie, z Indie a Číny. Dle údajů z roku 2009 tvoří imigranti ze zemí mimo EU čtyři procenta populace v Evropské unii.²

Imigranti sice splnili požadavky, které na ně byly na počátku kladeny, poskytli novou, čerstvou pracovní sílu. Ale zdá se, že mnohé země nepočítaly s tím, že zůstanou. Zatímco v Evropě vyrůstá již čtvrtá generace imigrantů, Evropané v nich vidí především problém, zdroj nebezpečí a cizí nepřátelství,³ a vlády nezbývají prosazovat efektivní integrační politiky. Ve veřejném diskurzu častěji zaznívá pojem "střet civilizací"⁴.

Jak přistěhovalci, tak i původní obyvatelé se na tomto základě potýkají s řadou problémů, a dá se na obě strany nahlížet jako na jistou oběť globálních (a globalizačních) ekonomických a politických změn, které způsobily rychlou reorganizaci poměru kulturních a etnických skupin ve společnosti. Ukázalo se, že ona společnost na tak rapidní změny nebyla zcela připravena, a nehledě na to, že jsme svědky více jak půl století aktivní imigrace do Evropy, motivy imigrantů, původních obyvatel a tvůrců politik neustále zanechávají otevřené otázky.

1.2. Definice problému

Již na samotnou imigraci se dá nahlížet jako na problém, neboť ji provází řada střetů a konfliktů mezi nově příchozími a původními obyvateli. Integrace imigrantů z pohledu domácích tvůrců politik vykazovala negativní znaky jako obsazení vyhraněných oblastí pracovního trhu, podprůměrné studijní výsledky, zvýšená kriminalita a sociální separace. Takové uvažování vedlo k tvorbě speciálně

² KIRCHBERGER, Alexandre a Jan NIESSEN. MIGRATION POLICY GROUP. *Integration Beyond Migration: Kicking off the debate*. Brussels: ENAR, 2011, s. 11-12. Dostupné z: <http://www.epim.info/wp-content/uploads/2011/01/Integration-Beyond-Migration-Kicking-off-the-Debate-ENAR-2011.pdf>

³ S výrokem výzkumu Global Views on Immigration "imigrantů je příliš mnoho ve Vaší zemi" souhlasilo 72% Belgičanů, 71% Britů, 67% Italů, 67% Španělů, 53% Němců, 52% Francouzů, 50% Maďarů a 46% Švédů.

KERN, Soeren. European Concerns Over Muslim Immigration Go Mainstream. *Gatestone Institute: International Policy Council* [online]. 2011-08-15 [cit. 2011-09-08]. Dostupné z: <http://www.gatestoneinstitute.org/2349/european-concerns-muslim-immigration>

⁴ HUNTINGTON, Samuel P. *The clash of civilizations and the remaking of world order*. New York: Touchstone book, 1997. ISBN 06-848-4441-9.

orientovaných integračních politik. Nicméně tato skutečnost nevedla k eliminaci problémů. Jak dokládají autorkou uvedené případové studie, staré problémy a konflikty se nevytratily, některé z nich se zostřily nebo se aktualizovaly, vznikly nové. *Zásadní problém, který se stal osou pro dílčí společenské problémy a konflikty, autorka definuje jako selhávání integračních politik. Selhávání spočívající v tom, že politiky nejen nedokáží efektivně řešit existující problémy, ale v některých případech nevhodně zvoleným kurzem tyto problémy samy vytváří.* Autorka předpokládá dva druhy problémů: problémy, které vznikly v procesu imigrace, aniž by byly původně korigovány integračními politikami, a problémy, které nevhodně zvolené integrační programy způsobily nebo zesílily. Nicméně oba úhly pohledu se prolínají – integrační politiky vznikly jako reakce na existující problémy, ale za prvé – řadu z nich nevyřešily, za druhé – v řadě případů situaci spíše zkomplikovaly.

1.3. Cíle diplomové práce

Hlavním cílem dané diplomové práce je *pochopení společných jmenovatelů problémů, které se ve veřejném, politickém a mediálním diskurzu spojují s jevem imigrace a působením (selháváním) integračních politik.* Autorka se zaměří na selhávání politik v širším kontextu jejich vzniku a východisek. Cílem práce není definitivní návrh řešení těchto problémů - univerzální návod. Naopak, s oporou o praktické příklady autorka poukazuje na úskalí univerzálních řešení⁵. V procesu hledání společného jmenovatele problémů spojovaných s jevem imigrace a (ne)integrace se autorka dotkne slabých míst integračních politik v širším slova smyslu⁶ a vyznačí silná místa, která lze doporučit jako opěrný bod pro úspěšný integrační dialog. Povaha práce předpokládá rovněž otevřené otázky k dlouhodobé debatě vznikající v procesu vývoje politik, například, zda-li je integrace v současné době nutná, anebo jaké významy obsahoval tento koncept v době vzniku evropských integračních politik a jaké obsahuje dnes. Jedním z cílů práce je právě položit takové otázky, které mají potenciál stát se podnětem pro produktivní diskuzi.

---

5 jedním z nichž se stala například doktrína multikulturalismu v integračních politikách řady zemí

6 nikoli jen dokumentů, nýbrž politického a jim ovlivněného celospolečenského dění, nahlíženého skrze veřejně politický, mediální a odborný diskurz

K závěrům práce, hlavnímu cíli *pochopit společné jmenovatele problémů*, se autorka dostane pomocí plnění dílčích cílů:

1. popsat a vyhodnotit modely integračních politik
2. vymežit problémy spojené s integrací
3. ukázat, v čem politiky selhávají, a vyhodnotit jejich selhávání
4. pochopit východiska jednání tvůrců politik a reakcí jak cílových skupin imigrantů, tak i původních obyvatel – východiska hodnotová, historická, kulturní
5. pochopit propojení problémů, politik, jednání lidí a jejich východisek.

Povaha integračních politik v Evropě bude podána v oddílu III. na příkladu jejich tří základních modelů: asimilačního, diskriminačního a multikulturalistického. Princip organizace modelových politik bude vysvětlen na příkladech národních politik zemí, pro které jsou tyto modely nejvíce charakteristické. Tak, příkladem asimilačního modelu se stane Francie, diskriminačního - Německo, multikulturalistického - Velká Británie. Kapitoly věnované rozboru politik těchto zemí jsou zaměřeny nikoli na detailní popis národních politik, nýbrž na specifické aspekty odlišující dané modely. Na této etapě se již naznačí spojitost povahy politik s problémy ve společnosti. Část III. se primárně zabývá cílem 1. - popsat a vyhodnotit modely integračních politik.

Problémy spojené s fenoménem integrace budou podány v části IV. v oddělených tematických kapitolách obsahujících případové studie. Každá kapitola, díky souboru uvedených v ní případů, představuje obraz abstraktní kategorie společenského problému, který je tvořen konkrétními příběhy. Autorka pracuje s diskurzivní povahou materiálů příběhů (neboli případových studií), která spočívá v tom, že fungování a zařazení do společnosti veškerých institucí záleží na jim přisuzovaných významech, nikoli na fyzickém, "objektivním" prvku. Stejně tak, jednání aktérů není považováno za spontánní, nýbrž vždy vyplývá z diskurzu, jehož jsou částmi, a to i v případě, kdyby daný diskurz popírali.⁷ Na dané etapě se pozornost autorky soustřeďuje na cíl 2., vymežit problémy spojené s integrací, ale zároveň dochází k provázání problémových jevů ve společnosti a politického dění, integračních politik, jejich odborného,

---

⁷ DURNOVÁ, Anna. Diskurzivní přístupy v policy analysis. In: NEKOLA, M., H. GEISLER a M. MOURALOVÁ, ed. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Praha: Karolinum, 2011, s. 65, 70. ISBN 978-80-246-1865-4.

mediálního a veřejného diskurzu (cíle 3. a 4.). Navrhujeme spojitost konkrétních problémů a politik (cíl 5.).

Závěrečná část práce se již přímo věnuje cíli pochopit společný jmenovatel problémů, vznikajících v kontextu integrace. Autorka navrhuje několik těsně provázaných úhlu pohledů, které představují hlubší bázi pro vznik společenských problémů - jejich společné kořeny, společné jmenovatele. Na integrační politiky je nahlíženo jako na spojovací článek mezi touto bází a společenskými problémy. Zároveň se bere v potaz propojení "báze - problémy" - v případech a oblastech, kde politiky nezasahovaly. Politiky jako produkt lidského uvažování reflektují jisté hodnotové, kulturní a behaviorální modely, v jejichž pochopení se skrývá cesta k pochopení společenských problémů vznikajících v kontextu imigrace. Diskurzivní přístup umožňuje přes analýzu těchto modelů pochopit vývoj a dynamiku problémů, přezkoumat definice politik a udat směr novému uvažování.⁸

1.4. Výzkumné otázky a předpoklady

Diplomová práce se opírá o pět hlavních vstupních předpokladů a hypotéz:

1. existují společné příčiny problémů, vznikajících v kontextu imigrace a integrace
2. katalyzátorem řady problémů se staly neúspěšné integrační politiky
3. politiky nedokázaly efektivně řešit již existující problémy
3. problémy spojené s integrací v jednotlivých zemích mají pod sebou hlubší sjednocující příčinný základ
4. selhávání integračních politik spočívá v jejich východiscích. Východiskem politik rozumíme již existující soubor problému, reakcí na který bylo vytvoření těchto politik, a hodnotové, kulturní a sociální kontexty imigrantů a původních obyvatel
5. společný jmenovatel problému má být hledán nejen v politikách samotných, ale v jejich východiscích a v hodnotovém, kulturním a sociálním kontextech imigrantů a původních obyvatel.

---

⁸ DURNOVÁ, Anna. Diskurzivní přístupy v policy analysis. In: NEKOLA, M., H. GEISLER a M. MOURALOVÁ, ed. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Praha: Karolinum, 2011, s. 101. ISBN 978-80-246-1865-4.

V souvislosti se stanovenými cíli a předpoklady pokládáme následující pracovní otázky:

- 7) kde a jak vzniká problém, konflikt?
- 8) co je jeho bezprostřední příčinou?
- 9) existují společné hlubší příčiny vzniku jmenovaných problémů?
- 10) jak lze využít znalosti společné příčiny?

Odpovědí na první otázku je odhalení konkrétních problémů a konfliktů v případových studiích. Hledáním příčin se autorka zabývá již v procesu vysvětlení principů tří základních modelů politik, dále v kapitolách věnovaných konkrétním společenským jevům - příkladům selhání politik a problémů spojovaných s (ne)integrací. Otázka společných příčin zazní v průběhu práce a odpověď na ní je rozpracována v závěru práce. Využití znalosti společných příčin je návrhem pro budoucí veřejně politické uvažování. Daný návrh v podobě otázek, které by si mohly tvůrci politik položit, je částí otevřeného závěru diplomové práce.

II. Metody a prameny

Hlavním metodickým přístupem v práci je vícepřípadová studie založená na kritické diskurzivní analýze. Autorka představí řadu případových studií událostí, ke kterým bude přistupovat nikoli jako k apriorním, nýbrž jako k utvořeným specifickými "texty", diskurzy. Takový přístup umožní zaměřit se především na společenské významy těchto událostí v interpretacích zainteresovaných aktérů, nikoli na "objektivní" fakta. Dle diskurzivního přístupu, instituce nabývají na významu a relevanci pouze v okamžiku, kdy jim jsou tyto významy přisuzovány, nikoli díky pouhé existenci⁹ - proto je pro autorku podstatné zkoumání situací a jevů (konfliktů, problémů), obsahující promluvy aktérů. Aktéři samotní, jak již bylo zmíněno výše, jsou vždy součástí diskurzu,¹⁰ potom je součástí diskurzu jejich jednání. Skrze zkoumání jednání a promluv aktérů se pokusíme o interpretaci *diskurzivního prostředí*, neboli vlivů podmiňujících konkrétní utváření praktik a politik.¹¹ Diskurzivní analýza umožňuje komplexní sledování vývoje konfliktu nebo problému z hlediska vlivů, které ho utvářely.¹² Přístup odpovídá hlavnímu cíli práce, pochopení společných jmenovatelů problémů a konfliktů, které se spojují s jevem imigrace a působením (selháváním) integračních politik. Realizace hlavního metodického přístupu je umožněna díky aplikaci metody analýzy dokumentů, ze kterých byly čerpány informace pro případové studie. Závěry práce jsou odvozeny pomocí komparace diskurzů, generalizace a abstrahování získaných poznatků.

Diskurzivní analýza jako přístup vychází z lingvistického strukturalismu a poststrukturalismu. V těchto teoretických okruzích se zrodila představa, že poznávání světa je možné jedině skrze jazyk. To znamená, že jevy a předměty existují samy o sobě, nicméně jejich *význam* vzniká teprve v okamžiku pojmenování, použití jazyka (v

---

9 DURNOVÁ, Anna. Diskurzivní přístupy v policy analysis. In: NEKOLA, M., H. GEISLER a M. MOURALOVÁ, ed. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Praha: Karolinum, 2011, s. 65. ISBN 978-80-246-1865-4.

10 DURNOVÁ, Anna. Diskurzivní přístupy v policy analysis. In: NEKOLA, M., H. GEISLER a M. MOURALOVÁ, ed. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Praha: Karolinum, 2011, s. 70. ISBN 978-80-246-1865-4.

11 DURNOVÁ, Anna. Diskurzivní přístupy v policy analysis. In: NEKOLA, M., H. GEISLER a M. MOURALOVÁ, ed. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Praha: Karolinum, 2011, s. 69. ISBN 978-80-246-1865-4.

12 DURNOVÁ, Anna. Diskurzivní přístupy v policy analysis. In: NEKOLA, M., H. GEISLER a M. MOURALOVÁ, ed. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Praha: Karolinum, 2011, s. 65. ISBN 978-80-246-1865-4.

širším slova smyslu), v okamžiku interpretace - v diskurzu. Diskurz jako produkt jazyka je reprezentace reality.¹³ V užším slova smyslu diskurz je "souhrn postojů, argumentů, symbolů, rituálů a tvrzení, jenž utváří praktiky vnímané určitém společenství jako "přirozené", "správné" či "smysluplné" - díky tomu diskurzivní analýza umožňuje odhalení rozdílů v chápání těchto kategorií různými skupinami.¹⁴ Zároveň diskurzivní analýza předpokládá nezaujatý, neutrální pohled a nepracuje s kategoriemi uvedenými výše v uvozovkách. Dovoluje uchopit témata, která jsou všeobecně považována za kontroverzní, neutrálně nahlížet na konflikt a nepropadnout vlivu klišé nebo stereotypů, jelikož je vnímá pouze jako jednu z dalších promluv, utvářejících specifický diskurz.¹⁵ Proto autorka zvolila diskurzivní analýzu jako hlavní výzkumnou metodu dané práce věnované široce diskutované problematice integrace migrantů, kterou jistě můžeme pokládat za kontroverzní.

Diskurz je produktem jazyka a dokladem jeho významotvorné a reprezentativní funkce. O jakémkoli jevu se dozvídáme (prostřednictvím jazyka) z různých zdrojů, jejichž souhrn představuje specifický diskurz s vlastními charakteristickými znaky - například diskurz veřejný, mediální, politický, odborný. Dokonce jevy, které vnímáme na vlastní oči nezprostředkovaně, přímo u jejich zdroje, prochází naším osobním "filtrem" percepce, jakýmsi individuálním diskurzem - vše, co vnímáme, interpretujeme na základě souboru předchozích zkušeností.¹⁶ Rozdíl strukturalistického a poststrukturalistického pohledu na jazyk spočívá v jeho diskurzivní specifičnosti - zatímco saussurovský strukturalismus pracuje s jediným významovým polem, poststrukturalistický přístup připouští více významových systémů, které vznikají v různých diskurzech: každý specifický diskurz vytváří (pojmenovává) specifickou

---

13 PHILLIPS, Louise a Marianne JORGENSEN. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications Ltd, 2002, s. 8. ISBN 0-7619-7111-4. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=-fozwK1O8KwC&printsec=frontcover&hl=sv&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

14 DURNOVÁ, Anna. Diskurzivní přístupy v policy analysis. In: NEKOLA, M., H. GEISLER a M. MOURALOVÁ, ed. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Praha: Karolinum, 2011, s. 66, 94. ISBN 978-80-246-1865-4.

15 DURNOVÁ, Anna. Diskurzivní přístupy v policy analysis. In: NEKOLA, M., H. GEISLER a M. MOURALOVÁ, ed. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Praha: Karolinum, 2011, s. 66, 101. ISBN 978-80-246-1865-4.

16 HOLEČEK, V., J. MIŇHOVÁ a P. PRUNNER. *Psychologie pro právníky*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-065-9.

realitu.¹⁷ Důležitým aspektem je pak fungování jazyka jako nástroje moci v té či jiné realitě.¹⁸ Následující část podkapitoly je věnována bezprostředně kritické diskurzivní analýze (v pojetí Fairclougha), jejíž teoretické a metodologické aspekty jsou aplikovány v dané práci.

2.1. Kritická diskurzivní analýza¹⁹

Teorie a metoda kritické diskurzivní analýzy umožňují studium vztahů mezi diskurzem a sociokulturním vývojem²⁰, a proto byly zvoleny pro daný případ studia otázky imigrace a integrace. Autorka se ve výběru teorie a metody přiklání k pojetí Fairclougha, který uvádí pochopení vztahu jazyka a společenské praxe jako hlavní snahu kritické diskurzivní analýzy.²¹ Nicméně i toto pojetí má pět zásadních rysů, které jsou pro všechny teoretické varianty kritické diskurzivní analýzy společné. Uvedeme těchto pět rysů, charakterizujících zvolenou metodu, v souvislosti s aplikací na zkoumané problémy:

1. *Povaha sociálních a kulturních procesů a struktur je částečně lingvisticko diskurzivní.* Takzvané diskurzivní praxe jsou procesem vytvoření "textů" a jejich recepce a interpretace. Tyto diskurzivní praxe jsou prvky konstruování sociální reality, včetně sociálních identit a sociálních vztahů. Z tohoto pohledu je cílem kritické

---

17 PHILLIPS, Louise a Marianne JORGENSEN. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications Ltd, 2002, s. 12. ISBN 0-7619-7111-4. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=-fozwK1O8KwC&printsec=frontcover&hl=sv&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

18 DURNOVÁ, Anna. Diskurzivní přístupy v policy analysis. In: NEKOLA, M., H. GEISLER a M. MOURALOVÁ, ed. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Praha: Karolinum, 2011, s. 75. ISBN 978-80-246-1865-4.

19 Daná podkapitola čerpá z: PHILLIPS, Louise a Marianne JORGENSEN. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications Ltd, 2002, s. 60-95. ISBN 0-7619-7111-4. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=-fozwK1O8KwC&printsec=frontcover&hl=sv&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

20 PHILLIPS, Louise a Marianne JORGENSEN. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications Ltd, 2002, s. 61. ISBN 0-7619-7111-4. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=-fozwK1O8KwC&printsec=frontcover&hl=sv&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

21 PHILLIPS, Louise a Marianne JORGENSEN. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications Ltd, 2002, s. 69. ISBN 0-7619-7111-4.

diskurzivní analýzy objevit diskurzivní povahu sociokulturních fenoménů - za předpokladu že jsou diskurzem konstruovány. V dané práci se snažíme pomocí sledování "promluv" pochopit povahu sociálních identit imigrantů a vztahů mezi nimi a původními obyvateli - jak jsou "promluvami" utvářeny a pozměňovány. V pozornosti diskurzivní analýzy se ocitá nejen mluvená a psaná řeč, ale rovněž vizuální obrazy - v dané práci v souvislosti s případovými studii se dotkneme otázky použití vizuálních obrazů jako nástrojů zaměření pozornosti, ovlivňování a podnícení konfliktu.²²

2. *Diskurz je zároveň utvářejícím a utvářeným.* Diskurz nejen přispívá ke konstrukci reality, ale je také jejím odrazem. Jak diskurzivní praxe utváří sociální identity a sociální vztahy, tak i sociální realita ovlivňuje diskurz. Praktiky sociální reality byly kdysi samotné konstruovány diskurzem, a tak instituce a fenomény nediskurzivní povahy stále nesou stopy tohoto procesu. Tato povaha diskurzu je důležitá v kontextu časového vývoje fenoménů integrace. Každá nová promluva se opírá o bohatý kontext, bývá snadno tímto kontextem ovlivněná. Toto je mimo jiné mechanismus zachování předsudků nebo politických stereotypů.²³

3. *Použití jazyka musí být empiricky analyzováno v sociálním kontextu.* Tento rys odkazuje k sociálnímu kontextu integrace - vztahům minority a majority, postavení minority a sociálním problémům, kterým obě strany čelí v kontextu imigrace a integrace.²⁴ Zároveň to znamená, že nesmíme brát v úvahu jen jeden sociokulturní diskurz: tatáž promluva může nabývat rozdílných významů v různých diskurzech. V dané práci autorka sleduje možné interpretace pojmů, které ovlivňují základ politického uvažování, aby pak analyzovala tyto interpretační rozdíly coby příčiny problémů a konfliktů spojených s jevem imigrace.

4. Diskurzivní praxe podporuje, utváří a zachovává nerovnou distribuci moci mezi sociálními skupinami - toto je její takzvaný *ideologický efekt*. Kritická diskurzivní analýza si klade za cíl pochopit roli, jakou hraje diskurzivní praxe v distribuci moci a

---

22 PHILLIPS, Louise a Marianne JORGENSEN. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications Ltd, 2002, s. 61. ISBN 0-7619-7111-4.

23 PHILLIPS, Louise a Marianne JORGENSEN. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications Ltd, 2002, s. 61. ISBN 0-7619-7111-4.

24 PHILLIPS, Louise a Marianne JORGENSEN. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications Ltd, 2002, s. 62. ISBN 0-7619-7111-4.

utváření nerovností - v našem příkladě mezi majoritou a minoritami, a pochopit mechanismus, jak za pomoci diskurzivní praxe strany prosazují své zájmy a názory.²⁵ Autorka analyzuje promluvy zúčastněných aktérů mimo jiné z hlediska distribuce moci - diskurzivní analýza umožňuje nahlížet na kontext jako na "soutěž významů", ve které jedni posilují a druzí ztrácí své pozice.²⁶ Tento aspekt je důležitý zejména při odhadu populistického jednání, které je navenek reakcí na (ne)existující problém (například, příliš mnoho cizinců), ve skutečnosti však obsahuje skryté motivy (například, získávání voličských hlasů). Odhalení takových jevů přispívá k utváření celkového obrazu konfliktů a pochopení jejich příčin.

5. Cílem kritické diskurzivní analýzy je *kritický výzkum*. Kritická diskurzivní analýza není neutrálním, nýbrž kritickým přístupem, pomocí kterého je odhalována podstata nerovných distribucí moci, což může přispět k razantní sociální změně ve prospěch znevýhodněné skupiny. Cílem dané práce je pochopení společných jmenovatelů problémů a konfliktů, které vznikají v prostředí imigrantů a majority - imigranti mohou být v daném záběru viděni jako znevýhodněná skupina, v jejichž rukou je obecně vzato menší moc než v rukou majority. Radikální sociální změna, které by se v ideálním případě podařilo dosáhnout, je objevení funkčního procesu integrace vedoucího ke spokojenosti obou stran, rovnosti postavení ve společnosti a vyřešení problémů a konfliktů. Daná práce přispívá k objevení takového procesu hledáním hlubších podstat existujících problémů. Pochopením společných jmenovatelů problémů a konfliktů bychom se měli vyvarovat opakování minulých chyb integračních politik a chyb komunikace mezi majoritou a minoritou.²⁷

Fairclough kromě těchto aspektů kritické diskurzivní analýzy uvádí řadu dalších, podstatných pro danou práci. Klade důraz na utváření reality prostřednictvím diskurzivních a nediskurzivních elementů.²⁸ Na imigraci jako historicky a

---

25 PHILLIPS, Louise a Marianne JORGENSEN. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications Ltd, 2002, s. 63. ISBN 0-7619-7111-4.

26 DURNOVÁ, Anna. Diskurzivní přístupy v policy analysis. In: NEKOLA, M., H. GEISLER a M. MOURALOVÁ, ed. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Praha: Karolinum, 2011, s. 71. ISBN 978-80-246-1865-4.

27 PHILLIPS, Louise a Marianne JORGENSEN. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications Ltd, 2002, s. 64. ISBN 0-7619-7111-4.

28 PHILLIPS, Louise a Marianne JORGENSEN. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications Ltd, 2002, s. 65. ISBN 0-7619-7111-4.

socioekonomicky podmíněný jev můžeme nahlížet jako na z větší části nediskurzivní element, zatímco na integraci, předmět mnoha vzájemně provázaných textualizovaných diskuzí, - jako na diskurzivní element. Oba tyto elementy jsou vzájemně spjaty a ovlivněny - čím větší imigrace, tím více hlasů se ozývá z diskurzu kolem integrace, utvářeného dílčími diskurzy jako mediální, veřejný a politický, přičemž dva poslední jsou pro pozorovatele značně transformovány mediálním diskurzem.

Fairclough dále poukazuje na zásadní aspekty, jako časová kontinuita konstrukce reality pomocí diskurzivní praxe a variabilita konstruktů, například utváření lidmi specifických pravidel pro orientaci ve světě. Diskurz tak utváří sociální identity, sociální vztahy a systémy poznatků a významů - klíčové pojmy pro danou práci, jelikož své závěry odvozuje na základě analýzy těchto tří fenoménů a jejich interpretací v diskurzech (v závěru diplomové práce mimo jiné v podobě metaforické polarity Západu a Východu).²⁹ Důležitým pojmem pro odraz kontinuity a návazností diskurzů je interdiskurzivita jako forma intertextuality. Intertextualita znamená návaznost nových významů na předchozí - až do podoby tak zvané manifestační intertextuality, neboli citace. S interdiskurzivitou se v dané práci setkáme jak v mediálních diskurzech (v případových studiích věnovaných kontroverzím kolem náboženských symbolů), tak i v politických diskurzech (tradice utváření národních integračních politik v návaznosti na historický kontext a jejich modifikace opírající se o existující systémy).³⁰

Závěry dané práce vychází z analýzy především mediálního, politického a odborného diskurzu. Veřejné mínění se do kontextu promítá především pomocí mediálního (zprávy, kritické statě) diskurzu. V těchto diskurzech se vytváří obraz problémů integrace, za kterým stojí skutečné události. Pojetí diskurzu umožňuje pracovat s rozdílnými zornými úhly a v podstatě nepředpokládá existenci objektivního zastřešujícího názoru. Takové pojetí je v souznění se zásadou, že daná práce v procesu hodnocení politických a veřejných procesů nevyzdvihuje žádnou instituci jako a priori "správnou", "vzorovou". Autorka práce při jejím zpracování připouští polární metaforický náhled na svět, jako na „Západ“ a „Východ“, přistěhovalce a původní

---

29 PHILLIPS, Louise a Marianne JORGENSEN. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications Ltd, 2002, s. 66-67. ISBN 0-7619-7111-4.

30 PHILLIPS, Louise a Marianne JORGENSEN. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications Ltd, 2002, s. 73. ISBN 0-7619-7111-4.

obyvatele, jejich kulturu, hodnotovou matici. Za tohoto předpokladu využívá diskurzivní analýzy jako metody, která umožní oba náhledy nezaújatě přiblížit jako obraz reality průběžně konstruovaný různými nezávislými aktéry. Náhled na realitu jako na diskurz konstruovaný jazykem umožňuje vyseparovat jeho charakteristické znaky, které v důsledku (ze své povahy promluvy) vypovídají *více (pokud ne především)* o mluvčím, původci, než o předmětu promluvy. Autorka bere v potaz existenci tohoto lidského faktoru v procesu utváření politik, které mohou být vnímány jako expertní názory na straně jedné, anebo jako promluvy ovlivněné evropskou kulturní (politickou, hodnotovou) dominantou utvářející specifický evropský politický diskurz - na straně druhé. Zde lze odhalit jisté meze, které specifikují politické uvažování, a dimenze, ve kterých by tyto meze mohly být překonány. Na každou promluvu zkoumanou v dané práci bylo nahlíženo jako na součást diskurzu: autorka si pokládá otázky, kdo pronáší promluvu, za jakých okolností, koho může tato promluva ovlivnit nebo pro koho je výhodná - tím se otevírají cesty ke skrytým, hlubším příčinám jednání a jevů.

2.2. Teoretická a hodnotová východiska

Volba teoretických a hodnotových východisek dané práce odpovídá jejímu zaměření se na problém v širším spektru, nikoli jediné na analýzu politik. Na jedné straně stojí kulturní a hodnotové kontexty jak imigrantů, tak i původních obyvatel, nahlížené skrze pojetí sociálního konstruktivismu. Sociální konstruktivismus se snaží o poznání podstaty, rozsahu a omezení lidského uvažování, toho, jak se utváří představy o světě v průběhu sociální interakce, včetně pojetí vlastního „já“. Tyto představy, přesvědčení, poznatky jsou produkty konstruktů, které můžeme shrnout pod pojmem kultura v širokém slova smyslu – jak sociální interakce, tak duchovní, ideologické nebo zákonné normy. Velmi důležitou úlohu v pochopení jednání a logiky lidí hraje sociální kontext, ze kterého pochází a ve kterém se pohybují, sociální role a pochopení elementů, které utváří tento sociální kontext.³¹

Na druhé straně stojí politické teorie - teorie integračních modelů slouží k vytvoření obrazu integrace v Evropě. Nicméně evaluace těchto politických modelů je

---

³¹ ATWATER, Mary M. Social constructivism: Infusion into the multicultural science education research agenda. *Journal of Research in Science Teaching*. 1996, roč. 33, č. 8, s. 827-828.

založena na studiu specifického politického diskurzu. Politika z pohledu diskurzivních studií je fenoménem komunikativního a polemického charakteru. Politická aktivita představuje promluvu, kterou její původce používá s oporou o své znalosti, produkty sociálního konstruování. Je to rovněž příležitost k diskuzi. Politické promluvy tak utváří a ovlivňují diskurz, který následně zanechává stopu v sociálních konstruktech – oba fenomény se vzájemně ovlivňují a doplňují. V procesu tohoto ovlivňování dochází k jevu politizace původně nepolitických fenoménů, které nabývají povahy manifestace nebo diskuze. Problematika hranic politického diskurzu předpokládá, že jakýkoli jev by mohl být politizován. Rovněž sledujeme, jak se zviditelňují specifické formy politického diskurzu, jako diskurz „terorismu“, „radikalismu“ nebo „nové pravice“.³²

Jednání, rozhodnutí a vývoj vzájemných vztahů minority a majority, setkání, interakce a ovlivňování rozdílných sociálních konstruktů koresponduje s pojetím střetu civilizací. Zaznívá otázka o místě a interpretaci (zdánlivě?) univerzálních pojmů v kolektivním mínění západní a východní civilizace, jako rovnost, svoboda, spravedlnost, adekvátnost, moralita. Jedním z takových pojmů je multikulturalismus, ale nikoli jako politický proces, nýbrž jako komponent hodnotového pole západní civilizace – rovnováha v soužití více kultur a vzájemné respektování. Politický multikulturalismus, jak ukážeme v dané práci, znejistil základy tohoto konceptu.

Při ověření předpokladu o existenci společných jmenovatelů problémů a konfliktů se autorka opírá o hodnotová východiska západních (židovsko-křesťanská tradice, demokratická společnost) a blízkovýchodních kultur, které se podílejí na utváření specifických sociálních konstruktů. Kulturní specifičnost je brána jako východisko konstruování reality, manifestace identity a ideologií, například manifestace religie a její politizace nebo manifestace národní identity a její politizace v podobě ultrapravicových stran. Cestu k nalezení společné příčiny (jmenovatelů) problémů a konfliktů vidí autorka v pochopení kontextu, ve kterém se imigranti ocitají, pochopení kontextu, ze kterého pocházejí a dimenze jejich prolínání. Kontext integrace z pohledu teorie sociálního konstruktivismu³³ je úzce spojen s procesy socializace,³⁴ sociální

32 SZÜCS, Zoltán Gábor. Politics of Time. SZÖGYI, Lenke, ed. *Discourse and Politics: Two essays in Political Discourse Studies*. Budapest: Political Science Institute of the Hungarian Academy of Sciences, 2006, s. 15-17. E-books, 4. ISBN 963-7372-30-X.

33 BERGER, Peter a Thomas LUCKMANN. *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. New York: Anchor Books, 1966. ISBN 03-850-5898-5.

integrace, sociálního vyloučení, s efektem labellingu³⁵ - to vše ovlivňuje, formuluje, přetváří diskurz integrace.

---

34 JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-644-5.

35 GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

III. Veřejně politické přístupy k integraci -

3 modely integračních politik

Abychom se dopátrali kořenů a původů nejrůznějších kontroverzí ve společnosti, jenž jsou s imigrací spojené, podíváme se zpátky na historii vývoje integračních politik v Evropě a to, jak ovlivňuje a utváří současné politiky. Specifické, avšak v řadě bodů shodné přístupy ukážeme na příkladu několika zemí, jimž byly tyto přístupy tradičně vlastní.

Rozlišujeme tři integrační modely: asimilační, diskriminační a multikulturní.³⁶ Asimilační princip je založen na předpokladu, že imigranti přijmou kulturní koordináty hostitelské země úplně, což jim zaručuje občanskou inkluzi a slibuje společenské uznání. Integrační model založený na tomto přístupu se realizuje v zemích s relativně silnou kulturní dominantou, myšleno - v zemích, kde non-konformita je dána celkově vysokým stupněm uvědomění si vlastní kultury a s tím související jisté národní hrdosti, která však nemusí (ale může) ústít v ultrapravicový nacionalismus. Asimilační princip je typický pro Francii. V mediálním diskurzu kolem zákazu burky nalezneme argumenty, které potvrzují náležitost zásad tohoto principu, vyzdvihnou hodnoty sekularismu, který v zemi má hlubokou tradici, a symbolické vyzdvihnutí obrazu svobodné, emancipované francouzské ženy, jejímž protějškem se v mediálním a veřejném diskurzu stala muslimská žena.³⁷ Hypotetická Francouzka nabývá ikonické povahy, stává se symbolem kulturního liberalismu, jehož rozsah je však vymezen ve francouzském/evropském rámci demokratické společnosti. Asimilační princip je také nazýván republikánským, což imponuje francouzskosti, a universalistickým.³⁸ Národní hodnoty v něm mají velký vliv na rozhodování v procesu utváření a implementace integračních politik.

---

36 CHALOUPKOVÁ, Jana a Petra ŠALAMOUNOVÁ. Postoje k imigrantům a dopadům migrace v Evropských zemích. *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, roč. 42, č. 1, s. 73-74. ISSN 0038-0288. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/e84e7b3446816ca08509c5c7e1c2f23261d838d0_581_106chaloupkova21.pdf

37 podrobněji o tom v oddílu IV.

38 CARRERA, Sergio. *A Comparison of Integration Programmes in the EU: Trends and Weaknesses*. Brussels: CEPS, 2006, s. 2. CEPS CHALLENGE Papers, 1. ISBN 92-9079-620-0. Dostupné z: http://aei.pitt.edu/6773/1/1310_01.pdf

Diskriminační přístup, příkladem jehož realizace je klasicky Německo nebo Rakousko, má v sobě zakotvenou ideu o temporální povaze pobytu imigrantů v zemi. V diskriminačním, neboli exkluzivním modelu, je integrace chápána ryze ekonomicky, tak jako v poválečném Německu, kde měla sloužit ekonomickému boomu. Jak kulturní, tak i občanská inkluze se v tomto modelu stává okrajovou, doslova se s ní nepočítá právě díky představě o dočasné povaze fenoménu imigrantů.³⁹ Nabytí legálního statusu rezidenta je složité, neboť politiky uměle udržují distanci mezi nově příchozími a původními obyvateli, vyplývající z temporálního účelu pobytu nově příchozích z hlediska domácí politiky.⁴⁰

Třetí model, multikulturalismus, spočívá v sociálně politickém systémovém uznání a egalizaci imigrantů, ale přitom podporuje a zcela respektuje zachování jejich skupinové (kulturní) specifčnosti. Tradičně se příkladem dlouhodobé aplikace tohoto modelu uvádí Nizozemí a Švédsko.⁴¹ Tyto země v současné době vykazují znaky když ne selhání multikulturní politiky, tak ve veřejně politickém diskurzu patrné rozčarování v jejich osnovách, které vede k závažným konfliktům a varovným tendencím ve společnosti. Zajímavý je rovněž příklad Německa, jenž bylo konfrontováno s faktem, že imigranti nejsou dočasnou záležitostí, ale skutečně vypadá, že nikam neodcházejí, spíše přicházejí, a to nejen v rámci sjednocení rodin. Multikulturalismus se nabízel jako možnost, jak se situací naložit, nicméně i Německo postihuje rozčarování ve výsledcích politiky multikulturalismu, resp. v jejích absenci. V čem spočívá chyba - v samotné podstatě principu, špatném nápadu nebo nemožnosti a/nebo neschopnosti ho realizovat? Nedošlo k tomu, že multikulturní respektování cizích kultur se přetvořilo na "nechat je být" a následovně - na ignoraci? Nebo došlo k přílišné fixaci tvůrců politik na cizosti?

---

39 CHALOUPKOVÁ, Jana a Petra ŠALAMOUNOVÁ. Postoje k imigrantům a dopadům migrace v Evropských zemích. *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, roč. 42, č. 1, s. 73-74. ISSN 0038-0288. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/e84e7b3446816ca08509c5c7e1c2f23261d838d0_581_106chaloupkova21.pdf

40 CARRERA, Sergio. *A Comparison of Integration Programmes in the EU: Trends and Weaknesses*. Brussels: CEPS, 2006, s. 2. CEPS CHALLENGE Papers, 1. ISBN 92-9079-620-0. Dostupné z: http://aei.pitt.edu/6773/1/1310_01.pdf

41 CARRERA, Sergio. *A Comparison of Integration Programmes in the EU: Trends and Weaknesses*. Brussels: CEPS, 2006, s. 2. CEPS CHALLENGE Papers, 1. ISBN 92-9079-620-0. Dostupné z: http://aei.pitt.edu/6773/1/1310_01.pdf

3.1. Asimilace

Francie je příkladem aplikace asimilačního modelu a je zemí s bohatou historií imigrace, jednak díky své koloniální minulosti, jednak díky potřebám hospodářství, kdy na přelomu devatenáctého a dvacátého století se země poprvé setkala s významným nedostatkem pracovních sil vyvolaným novými potřebami industrializace a demografickým poklesem. V současné době přitahuje svou ekonomickou prosperitou, světovou významovostí a již existující rozmanitostí. Za imigranty se považují narození v zahraničí i poté, co získají státní občanství, a v roce 2006 tento počet činil 4, 93 miliónů lidí (8,1% obyvatel).⁴² Během uplynulých let po druhé světové válce se změnil charakter imigrace. Zatímco v roce 1962 79% imigrantů pocházelo z Evropy, v první dekádě 21. století to bylo 40%. V roce 2005 počet přistěhovalců z Afriky (Maghrebu a subsaharské Afriky) poprvé v historii přesáhl počet těch z Evropy, a oproti 15,3% z roku 1962 činil 42,2%. Imigrace z Asie ve stejném úseku stoupla z 2,4 na 13,9%.⁴³ Vzhledem k tomu, jak se změnilo složení nově přibývajících skupin, změnil se i celkový veřejně politický diskurz kolem imigrace. Mezi země s největším počtem emigrujících do Francie dnes patří Alžírsko, Maroko a Turecko. Ve veřejném diskurzu se zrodila otázka, zda nejsme svědky střetu civilizací, kdy nové podněty nekontrolovaně zasahují jak do ustálené židovsko-křesťanské kulturní tradice, tak do sekularizované francouzské společnosti. Na jednu stranu zde máme sekulární zákon z roku 1905, na druhou stranu - demokratickou svobodu vyznání, a nechtěně se tyto hodnoty stávají konfliktními protipóly.⁴⁴ Ve světle nedávné debaty o zákazu burky se o krizi francouzských sekulárních hodnot zmínil turecký premiér Recep Tayyip Erdoğan. I z této otázky vychází mnoho nejednoznačně hodnocených politik.

---

42 France. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 3. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 2. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP02_France_v2.pdf

43 France. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 3. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 2. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP02_France_v2.pdf

44 France. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 6. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 2. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP02_France_v2.pdf

Politika integrace dle asimilačního modelu již měla základ v historii utváření francouzského státu sobě rovných občanů. Formoval se z představitelů nejrůznějších regionů (Provence, Bretagne, Burgundsko,..) se svými vlastními tradicemi, vnějšími kulturními atributy, náboženstvími a jazyky, které sjednotil fakt - být francouzskými občany, zatímco specifické tradice přešly do formy soukromé, nikoli veřejné záležitosti.⁴⁵ Mající kořeny ve francouzské minulosti, dnešní imigrační a integrační politika země má restriktivní charakter, jak ji známe ve světle Sarkozyho vlády jako prezidenta. Taková politika se začala formovat na konci 20. století, v době, kdy se v celounijním rámci začaly hledat cesty k vypracování společných principů integrace, a hlavně - v době, kdy již byla jasná nezbytnost se touto otázkou zabývat na politické úrovni. Již jako ministr vnitra prosazoval Sarkozy velmi striktní podmínky pro deportaci imigrantů, což je pro Francii významné téma zvláště pro velký počet nelegálních imigrantů, tak zvaných *sans-papiers*. Dle vládního odhadu kolem roku 2004 se na území Francie nacházelo od 200 000 do 400 000 lidí bez legálního statusu rezidenta.⁴⁶ Takový obrázek se snadno stává nálepkou i pro ty, kdo se z těchto zemí přestěhoval zcela legálně, nabízí se nebezpečné zobecnění, podobné například rozšířeným názorům na Romy a jejich „národní“ vlastnosti. Nejedná se o stejné skupiny, ale o stejný myšlenkový scénář, kdy na základě dosti početné skupiny jeví usuzujeme nikoli o jevu, ale o osobách, které jsou svým původem se zúčastněnými shodné. Příčina nelegální imigrace se pak nebezpečně snadno připisuje etnickému původu, nikoli například politickým a ekonomickými okolnostem, charakteru imigrační politiky a kořenům jevů, které vedou k volbě nelegální cesty. V roce 2006 bylo deportováno 25 000 ilegálních imigrantů oproti 11 700 v roce 2003, a slibem Sarkozyho na rok 2007 bylo dalších 25 000 deportací.⁴⁷ V tomto roce vyhrává prezidentské volby, a dle předpovědí politika vůči imigrantům zůstala restriktivní. Image Niolase Sarkozyho jako prezidenta je spojena s jeho radikálními postoji vůči romským přistěhovalcům a

---

45 BORKERT, Maren et al. *Local integration policies for migrants in Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007, s.12. ISBN 92-897-0939-1. Dostupné z: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/31/en/1/ef0631en.pdf>

46 *Higher education to 2030 (Vol. 1): Demography*. Paris: Centre for Educational Research and Innovation, OECD, 2008, s. 257. Educational research and innovation. ISBN 97-892-6404-0656.

47 France. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 4. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 2. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP02_France_v2.pdf

vůči veřejným projevům islámské religie (které nakonec vyústily v "zákaz zahalování", o kterém podrobněji pojednává kapitola 4.4.).

Na počátku devadesátých let tehdejší ministr vnitra Charles Pasqua prosazoval politiku nulové imigrace, *immigration zéro*⁴⁸, politickou odpověď na obavy z nekontrolovatelné imigrace a anticipaci překročení *prahu tolerance*. Kontroverze vydaných zákonů vyvolala nepokoje mezi imigranty, a skutečností se stalo uznání faktu, že problémy imigrace a integrace se takto nevyřeší. Politický kurz ve Francii se nezměnil v tom smyslu, že i nadále se zakládá na asimilačním přístupu, nicméně jsou zde důležité nuance. Například: takzvané zákony Pasqua zakazovaly zahraničním absolventům francouzských vysokých škol uplatnit se na pracovní pozici ve Francii, zatímco politický přístup Nicolase Sarkozyho již jako ministra vnitra dostal název selektivní imigrace, *immigration choisie*⁴⁹, který právě podporuje imigraci vzdělanců, odborníků, vědců a umělců, neboli obohacení země o talenty, zatímco méně úspěšní to nemají jednoduché. Přístupy obou ministrů vnitra diskriminují určité skupiny, ale druhá varianta jaksi "alespoň" některé, byť selektivně, podporuje. Jiným dopadem zákonů Pasqua, většina kterých byla později pozměněna nebo zrušena, bylo dvojnásobné prodloužení čekací doby na sjednocení rodin. Cílem bylo zabránit síťové imigraci,⁵⁰ kdy jeden člen rodiny postupně převezde do hostující země své příbuzné. Zároveň s Francií se s takovou situací setkala například Velká Británie. Ve Francii sjednocení rodin bylo příčinou imigrace pro většinu imigrantů. Za ní se skrývají ekonomické příčiny, které přivedly do země především mladé muže jako pracovní sílu. Díky síťové imigraci, kdy docházelo k sjednocení rodin a známých, se vytvářela vícegenerační a pestrá komunita imigrantů, z nichž mnozí nebyli v hostující zemi zcela samotní, ale zachovali řadu kontaktů se svými bývalými spoluobčany. Časem začal být pozorován jev vzdálení se

---

48 France. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 2. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 2. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP02_France_v2.pdf

BERTOSSI, Christophe. *France: the State strives to shape "chosen" immigration*. Roma: CeSPI, 2008. Country Papers, s. 3. Dostupné z: <http://www.cespi.it/WPMIG/Contry%20mig-FRANCIA.pdf>

49 France. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 5. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 2. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP02_France_v2.pdf

50 MALIK, Kenan. *From fatwa to jihad: the Rushdie affair and its legacy*. Paperback ed. London: Atlantic, 2010. ISBN 978-184-3548-256.

majoritě až marginalizace takových komunit - existuje řada příčin, proč. Nicméně samotný fakt existence provázanosti mezi imigranty daný sít'ovou imigrací mohl usnadnit proces "uzavření se" těchto komunit (viz kapitoly 4.2. - 4.3.). Dnes platí, že se imigranti musí naučit jazyk hostující země, což je ve Francii dokonce ošetřeno kontraktem, zatímco v době, která odstartovala sít'ovou imigraci, taková povinnost, například i ve velké Británii, neexistovala v kontextu imigrace takzvané "hrubé pracovní síly".

Dnes se k imigraci přistupuje nikoli jako k temporálnímu, ale jako k uznanému trvalému faktu. Francie každoročně přijímá okolo 100 000 přistěhovalců.⁵¹ Pracovní trh je otevřenější pro občany zemí Unie. Obavy z přílivu pracovních sil z nových východních členských států si zasloužily o mediální transformaci do postavy *plombier polonais*⁵², "polského instalatéra" - konkurenta domácím obyvatelům.

Imigrační zákon z roku 2006 stanoví podmínku integračního kontraktu pro cizince, kteří chtějí žádat o trvalý pobyt. Podmínky dodržení kontraktů jsou návštěvy jazykových a občanských lekcí. Pro kvalifikované specialisty, umělecké talenty a studenty je zprostředkována možnost tříletého pobytu v zemi, což dokládá selektivní kurz politiky. Kritika takové politiky operuje názvem *immigration jetable*⁵³, "jednorázová" imigrace, která upřednostňuje ekonomické motivy před skutečným zájmem lidí. Zákon také zpřísňuje podmínky získání povolení k pobytu v oblastech tradičně považovaných za rizikové, například, uzavření manželství mezi imigrantem a občanem Francie.

---

51 HARGREAVES, Alec G. *Multi-ethnic France: immigration, politics, culture and society*. 2. vyd. London: Routledge, 2007, s. 28. ISBN 978-041-5397-834.

52 France. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 2-3. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 2. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP02_France_v2.pdf

53 France. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 5. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 2. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP02_France_v2.pdf

The New Immigration Law Bill Constitutes an Unprecedented Attack on The Rights of Us All!: United Against a "Disposable" Immigration. *Uni(e)s contre une immigration jetable* [online]. [2010] [cit. 2011-09-08]. Dostupné z: <http://www.contreimmigrationjetable.org/spip.php?article258>

Jednatřicátého března roku 2006 vešel v platnost zákon o rovných příležitostech, který se zaměřuje na prevenci diskriminace a otevření pracovních příležitostí pro mladé imigranty ze znevýhodněného sociálního prostředí. Firmy mající nad 50 zaměstnanců smí použít jen takové životopisy, v kterých nejsou uvedeny žádné osobní informace o uchazeči (jméno, věk, pohlaví, původ, adresa). První zaměstnaneckou agenturou, která zavedla antidiskriminační politiku ve své praxi, byla jedna z největších francouzských agentur specializujících se na smlouvy na doby určité, Adia. Antidiskriminační plakát společnosti říká: "Toto je zaměstnanec bez etnického původu, sexuální orientace, politického názoru a který neotěhotní". Plakát, poukazující na existenci předsudků a negativních prekonceptů, zobrazuje robota před počítačem.⁵⁴ Byly přijaty také kroky zaměřené na zmírnění napětí mezi muslimskou komunitou a původním obyvatelstvem, které získalo široký mediální ohlas již v souvislosti s otázkou nošení muslimského šátku ve škole. Tehdy, v roce 2004, byl nakonec přijat zákon zakazující nošení jakýchkoli religiózních symbolů ve škole. Princip universalismu, dědictví francouzské revoluce, stojí v ideologickém pozadí tohoto rozhodnutí: žádné náboženské symboly by neměly být součástí sekulárního občanského vzdělávání, jehož jednou z hlavních úloh je předání dětem universalistických hodnot a potlačování jakýchkoli forem fundamentalismu.⁵⁵ Rok předtím byla vytvořena Francouzská rada muslimské víry (CFCM), cílem které je zastupovat všechny francouzské muslimy ve vládě. Zároveň by měla zprostředkovat školení imámům, a tak se postarat o mezikulturní dialog.⁵⁶ Zajímavý je fakt, že v daném případě ve své povaze *religiózní* strana má *politicky* reprezentovat zájmy muslimů v celé zemi, což je pro francouzský sekularismus zcela netypické. Snaha zajistit dialog je pochopitelná, nicméně zdůrazňování náboženské identity v politice představuje určité škatulkování v duchu multikulturalismu, kdy de facto dožadovat se svých práv má snazší ten, kdo patří k té či jiné minoritní, nejlépe

---

54 KIRCHBERGER, Alexandre a Jan NIESSEN. MIGRATION POLICY GROUP. *Integration Beyond Migration: Kicking off the debate*. Brussels: ENAR, 2011, s. 16-27. Dostupné z: <http://www.epim.info/wp-content/uploads/2011/01/Integration-Beyond-Migration-Kicking-off-the-Debate-ENAR-2011.pdf>

55 BORKERT, Maren et al. *Local integration policies for migrants in Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007, s.12. ISBN 92-897-0939-1. Dostupné z: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/31/en/1/ef0631en.pdf>

56 France. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 6. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 2. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP02_France_v2.pdf

diskriminované skupině.⁵⁷ Takové uvažování postrádá důrazu na především *občanskou* participaci, typickou pro francouzský universalistický princip, na kterém je vybudován asimilační model. Založení této strany a posílení dialogu má sledovat jeden z hlavních všeobecných cílů francouzské integrační politiky - předejít marginalizaci přistěhovaleckých skupin. Ve vztahu k muslimské komunitě se obava marginalizace pojí s obavou z terorizmu, stejně tak to dává do souvislostí například Britský premiér David Cameron.⁵⁸ Později se ukáže, jak je ve snaze předejít marginalizaci pomoci organizace imigrantů do určitých skupin dosaženo spíše opaku (podrobněji o tom pojednává závěrečná kapitola 4.1.).

3.2. *Diskriminace*

V dané podkapitole uvedeme příklad Německa a jeho cesty od diskriminačního k multikulturnímu modelu. Od poloviny padesátých let dvacátého století se z Německa stává jedna z nejdůležitějších destinací pro přistěhovalce. Politická a veřejná diskuze dosahuje vrcholu na konci devadesátých let, přibližně ve stejné době, kdy se v jiných evropských zemích začínají utvářet národní integrační politiky.⁵⁹

Zvláště po teroristických útocích 9/11 se na "cizost", cizince a jejich kulturní odlišnost začíná pohlížet s čím dál větší nedůvěrou. Události, které poté následovaly, jako skandál kolem dánských karikatur Mohameda, přetištěných v německých médiích (viz box *Cartoon Controversy*),⁶⁰ nebo zrušení Mozartovy opery *Idomeneo* v berlínské opeře kvůli obavám z podnícení hněvu ze strany islámské komunity,⁶¹ vyvolaly otázky, zda je možné, aby se islám stál částí německé společnosti (významům této otázky se budeme podrobněji věnovat v kapitole 4.4.). Začaly se hledat způsoby, jak dosáhnout

---

⁵⁷ o chybách multikulturalistického přístupu pojednává kapitola 5.1.

⁵⁸ State multiculturalism has failed, says David Cameron. *BBC News* [online]. 5 February 2011, 18:55 GMT [cit. 2011-09-08]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-12371994>

⁵⁹ BORKERT, Maren et al. *Local integration policies for migrants in Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007, s.15. ISBN 92-897-0939-1. Dostupné z: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/31/en/1/ef0631en.pdf>

⁶⁰ Muslim cartoon row timeline: The BBC News website outlines key events in the escalating row over the publication of cartoons satirising the Prophet Muhammad. *BBC News* [online]. 2006/02/19 18:04:15 GMT [cit. 2011-09-08]. Dostupné z: http://newsvote.bbc.co.uk/mpapps/pagetools/print/news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4688602.stm

⁶¹ ARENDT, Paul. Banned Mozart opera may go ahead 'with extra security'. *The Guardian* [online]. 3 October 2006 [cit. 2011-09-08]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/music/2006/oct/03/mozart>

integrace a aktivní participace nejen mezi imigranty první vlny, ale i dalšími generacemi, narozenými na území Německa.

Imigrace do Německa v poválečném období byla podporována státem samotným, neboť zároveň s rychlým ekonomickým růstem země zažívala velký nedostatek pracovních sil, které by měly přispívat k ekonomickému vzestupu. V šedesátých letech byly uzavřeny dohody o nábore pracovních sil se zeměmi jako Španělsko, Řecko, Turecko a Jugoslávie. Dohody byly zrušeny v roce 1973, a v té době na území Německa již žilo 605 tisíc Turků, 535 tisíc Jugoslávců, 450 tisíc Italů, 250 tisíc Řeků a 190 tisíc Španělů.⁶²

Zpočátku se mluvilo o takzvaném "rotačním modelu" imigrace, kdy se předpokládalo, že se gastarbeiteři po určité době vrátí domů a budou nahrazeni jinými. Omezený pobyt pracovníků na území však nebyl až tak výhodný pro zaměstnavatele, pro které neustálé zaškolení nových pracovníků představovalo problém. V roce 1971 došlo k prvnímu závažnému kroku ke zjednodušení prodloužení pobytu, zároveň se stala realistickou možností přivést s sebou rodinu.⁶³ V obdobích mezi léty 1961 - 1987 vystoupal počet cizinců z 690 tisíc přes 2,4 miliony v roce 1970 na 4,1 milionů. V roce 2005 jejich počet přesáhl sedm milionů.⁶⁴

Gastarbeiterský systém se podepsal na současném složení populace imigrantů v Německu.⁶⁵ 57% cizinců žijících v Německu pochází ze zemí, které v minulosti s Německem spojovala dohoda o pracovní síle. Dle údajů z roku 2007, 33% cizinců

---

62 BORKERT, Maren et al. *Local integration policies for migrants in Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007, s.15. ISBN 92-897-0939-1. Dostupné z: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/31/en/1/ef0631en.pdf>

63 Germany. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 2. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 1. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP01_Germany_v2.pdf

64 CLIQUET, Robert et al. Demographics of foreigners and intergation policies. In: AVRAMOV, Dragana, ed. *Acceptance of immigrants in Europe? Viewpoints about immigration and expectations towards foreigners in the Czech Republic, Germany, Estonia, Hungary, Austria, Poland, Slovenia and Finland*. Berlin: Pro Business, 2008, s. 45. ISBN 978-3-86805-276-3. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=kuADvI2iUoYC&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>

65 BORKERT, Maren et al. *Local integration policies for migrants in Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007, s.15. ISBN 92-897-0939-1. Dostupné z: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/31/en/1/ef0631en.pdf>

pochází ze zemí EU, 47% - z jiných evropských států.⁶⁶ Nejrozšířenější cizí občanství je turecké (dle údajů Německého federálního statistického úřadu z 31.12.2006), vlastní ho 1 738 831 lidí, dále následují italské, polské, srbské a černohorské, řecké a chorvatské občanství.⁶⁷ Druhá a třetí generace přistěhovalců již často vlastní německé občanství. Proto se v poslední době začal používat termín "osoby s imigrantským původem", jelikož termín občanství se ukázal jako nedostačující pro vymezení celé populace lidí, na které se má směřovat integrační politika.⁶⁸ Obyvatel s imigrantským původem v Německu je okolo 19%, například v Berlíně je to pak 20%.⁶⁹

Současná integrační politika klade největší důraz na schopnost imigrantů mluvit německy a zavádí povinné integrační kurzy, které zároveň obsahují lekce o německém právním systému, dějinách a kultuře. Vyhýbání se těmto kurzům financovaným federální vládou může vést k sankcím, například k snížení sociálních dávek.⁷⁰ Debata se také dotkla systému středoškolského vzdělání, kde se hierarchicky rozlišují tři jeho druhy. Velké množství dětí imigrantů je posíláno do nejnižšího druhu, mnohdy díky slabé znalosti jazyka. Tímto se původní a nepůvodní obyvatelé od sebe vzdalují již od dětství díky tomu, jak jsou organizovány vzdělávací instituce.⁷¹ Na jednu stranu takto

66 Germany. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 3. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 1. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP01_Germany_v2.pdf

EU-Studie: Deutschland hat die meisten Ausländer in der EU. *ShortNews* [online]. 08.09.10 20:06 Uhr [cit. 2011-08-12]. Dostupné z: <http://www.shortnews.de/id/848124/EU-Studie-Deutschland-hat-die-meisten-Auslander-in-der-EU>

67 BEKTESHI, Hava. *Genese und Grundlagen der EU Asyl- und Einwanderungspolitik*. Norderstedt: GRIN Verlag GmbH, 2007, s. 8. ISBN 978-3-640-82171-6.

68 Germany. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 3. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 1. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP01_Germany_v2.pdf

69 PUHLE, Sebastian. *Die Berliner Kommunalpolitik unter Berücksichtigung des demografischen Wandels*. München: GRIN Verlag GmbH, 2009, s. 28. ISBN 36-404-0373-8.

GEISLER, Rainer a Horst PÖTTKER. *Massenmedien und die Integration ethnischer Minderheiten in Deutschland*. Bielefeld: Transcript, 2009, s. 127. Forschungsbefunde, 2. ISBN 978-3-8376-1027-7. Dostupné z: http://www.transcript-verlag.de/ts1027/ts1027_1.pdf

70 BORKERT, Maren et al. *Local integration policies for migrants in Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007, s.16. ISBN 92-897-0939-1. Dostupné z: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/31/en/1/ef0631en.pdf>

71 Germany. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 6. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 1. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP01_Germany_v2.pdf

dochází k větší stratifikaci podle původu, nicméně je potřeba si uvědomit skutečnou příčinu problému, proč děti imigrantů nepostupují do lepších škol. Pokud jednoduše zrušíme hierarchii škol, nebo pokud uvědoměle budeme prosazovat určité procento cizinců ve školách, snadno můžeme dosáhnout opaku toho, o co usilujeme. Lehce se zopakuje situace s "černými školami" v Belgii, kde nakonec místo kulturní a etnické rovnováhy vznikla opět segregace, jen si původní obyvatelé a imigranti vyměnili místa.⁷² Pokud se však uvědomíme, že za špatné výsledky ve škole může tíživá ekonomická situace, chudoba a sociální postavení rodin, respektive i sociální vyloučení, začneme řešit příčinu, nikoli důsledek. Nicméně sám fakt, že již na škole dochází k viditelnému rozdělení sociální patřičnosti podle etnicity, samozřejmě nenapomáhá integraci. Na tomto příkladu lze však ukázat, jak velmi snadné je, aby se za určitých podmínek integrační politika, nebo zatím ještě debata kolem ní, začala ubírat špatným směrem.

Integraci zhruba třímilionové skupiny muslimů se v zemi věnuje zvláštní pozornost od doby, kdy se ukázalo, že imigranti se do rodných zemí nevrátí a je potřeba vyměnit diskriminační přístup za jiný. Jiným se stal přístup multikulturalistický. Problematikou integrace se má mimo jiné zabývat Islámská konference, jejíž tradice byla založena v roce 2005. Stát se snažil najít reprezentaci muslimské obce, a takovou se stává Koordinační rada muslimů v Německu (KRM).⁷³ KRM má být hlasem a reprezentací celé muslimské obce a aktivně kooperovat s německými politickými organizacemi. Je však otázkou, zda taková organizace skutečně zaštiťuje zájmy a potřeby muslimů, jenž zdaleka nejsou tak homogenní, jak se může zdát nezasvěceným západním politikům. Podobně to je i s Islámskou konferencí, na které nemusí zazní všechny hlasy. Identifikace skupiny podle religie je velmi zjednodušující, podobně bychom mohly všechny Němce označit za reprezentanty jedné křesťanské skupiny a zobecnit zájmy jednotlivců na zájmy této pseudoskupiny. I mezi muslimy jsou jak konzervativní, tak i reformní, sekulární skupiny, pro něž je důležitější politická participace v klasickém pojetí levice, pravice apod., než religiózní příslušnost, která

---

72 TURTON, David a Julia GONZÁLEZ. *Cultural Identities and Ethnic Minorities in Europe*. Bilbao: Universidad de Deusto, 1999, s. 38. ISBN 84-7485-630-2.

73 Germany. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 6. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 1. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP01_Germany_v2.pdf

spíše patří do jejich soukromého, nikoli veřejného života.⁷⁴ Například universalistický přístup ve své teorii, jak jsme již ukázali na příkladu Francie, právě předpokládá takové rozdělení soukromého a veřejného, což se v daném kontextu jeví jako pozitivní rys, který multikulturalismus postrádá.

Evropská Unie jako rádce pro národní politiky imigrace a integrace přispěla i do německých politik, její vliv je však omezený. Příspěvek se hlavně týká politiky azylu, kde se země řídí legislativou EU. Mezi rozhodnutí EU, která se uplatnila na německé půdě, patří Obecný zákon o rovném zacházení (AGG) - platný od roku 2006 a založený na doporučeních Unie. Jinou důležitou direktivou vycházející z Bruselu je právo na trvalý pobyt cizinců pobývajících v zemi déle jak pět let, spolu s právem na zaměstnání a studium v rámci Unie. Důraz ze strany EU je také kladen na dialog s Islámem.⁷⁵ Důležitou roli v utváření národních integračních politik členských států hraje bezpochyby Evropský integrační fond, který v letech 2007 - 2013 poskytne 825 miliónů eur na integrační aktivity v zemích.⁷⁶

Mnohé problémy a nejvíce medializované skandály jsou spojeny s otázkou islámského fundamentalismu. Imigranti - muslimové se ocitají ve středu pozornosti jak tvůrců politik, tak i veřejnosti a médií, a následně skrze odpovídající diskurzy - v centru pozornosti autorky.

3.3. *Multikulturalismus*

V předchozí kapitole již byla naznačena povaha multikulturalismu na příkladu toho, jak se k němu začalo přiklánět Německo, opouštějící diskriminační model (zcela neaktuální vzhledem k trvalé povaze migrace). Nicméně sama německá kancléřka Angela Merkel před pouhým rokem prohlásila, že "Multikulturalismus zcela selhal"⁷⁷.

---

⁷⁴ MALIK, Kenan. *From fatwa to jihad: the Rushdie affair and its legacy*. Paperback ed. London: Atlantic, 2010. ISBN 978-184-3548-256.

⁷⁵ Germany. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 7. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 1. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP01_Germany_v2.pdf

⁷⁶ Integrationsfonds / EU-SOLID-Fonds. REPUBLIK ÖSTERREICH. *Bundesministerium für Inneres* [online]. [2007] [cit. 2011-10-10]. Dostupné z: http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_Fonds/integrationsf/

⁷⁷ MALIK, Kenan. A merkel attack on multiculturalism. *Expressen* [online]. 27 october 2010 [cit. 2012-

Nicméně po dlouhou dobu určoval směr a koncepci integračních politik evropských států. V dané kapitole se na příkladu země, která se tradičně považuje za "kolébku" multikulturalismu, pokusíme o pochopení logiky tohoto principu a naznačíme cestu k pochopení příčin jeho neúspěchu.

Myšlenka multikulturalismu se dobře pojí s demokratickými hodnotami. V plné síle se představila v době vzestupu demokracie a euforie kolem tohoto politického konceptu, v době rozpadu totalitních režimů v Evropě. Demokracie byla nejen politickým, ale i myšlenkovým konceptem a v interpretacích mnoha lidí její popírání bylo nemyslitelné. V jistém smyslu již tehdy docházelo k popření demokracie jí samou, a v poslední době se tento jev zvrhává do krajní podoby, kdy se svoboda sebevýrazu jeví jako ohrožení demokratických hodnot (podrobněji v kapitole 4.4.).

Multikulturalismus má mnoho rysů a pracuje s pojmy vyjadřujícími nejrůznější hodnoty společnosti, jako diverzita, právo na vlastní kulturní paradigma, úcta k jiným kulturám. Úspěch multikulturalismu je však možný pouze za předpokladu, že obě strany spolupracují a shodují se v názorech na nutnost proměny programových kroků. Multikulturalismus předpokládá zachování a respektování unikátních etnických skupin majoritní společností, jejich vzájemné soužití a soužití s majoritou samotnou. Nicméně úzkostlivé obavy majority o narušení unikátní konzistence a obavy z nedemokratického zásahu do kulturní matice minorit vedly k vzájemnému oddálení minorit a majority a vyústily až v polarizaci společnosti.⁷⁸

Příkladem multikulturalismu v praxi uvedeme Nizozemí. Zde vždy žili vedle sebe rozdílné národnosti skupiny, také díky gigantickému rozmachu obchodu a námořnictva. Statistika imigrantské populace se vytváří nikoli na základě země původu, ale na základě etnicity, což dovoluje monitorovat nejen první, ale i pozdější generace přistěhovalců, kteří se již narodili v Nizozemí. Pochopitelně takový přístup našel i své kritiky, neboť rozlišuje, kdo je etnický Holanďan, a kdo není. Pro ty, kdo není nebo

---

02-12]. Dostupné z: http://www.kenanmalik.com/essays/expresen_merkel.html

⁷⁸ o tomto jevu pojednává podrobněji kapitola 4.3.

jehož alespoň jeden rodič není nizozemského původu, se používá termín *Allochtoon*. *Allochtonen* se oficiální statistikou rozděluje na lidi západního a nezápadního původu.⁷⁹

V současné době okolo 20% populace v Nizozemí jsou imigranti nebo jejich potomci. Původní přístup Nizozemí k imigrantům byl v něčem podobný německému - i zde se očekávalo, že pracovníci ze zahraničí, jichž velké množství se objevilo v zemi po válce, se po určité době vrátí domů. Zásadní rozdíl byl však v tom, že zde se o imigranty pečlivě starali a podporovali zachování jejich kultury a jazyka - právě pro to, aby se mohly bez problému vrátit domů po delším pobytu v zahraničí. Po druhé světové válce byla imigrace vřele podporována ze strachu z demografické krize a ekonomické stagnace jako jejího důsledku.⁸⁰

Nicméně se ukázalo, že menšinové skupiny se začínají marginalizovat ekonomicky a sociálně, a Nizozemí se začalo potýkat s konflikty vznikajícími na půdě etnických a kulturních rozdílů. Na prahu nového století se odhalila krize multikulturalismu v zemi, která byla jednou z jeho vlajkových lodí a na příkladu které se po dlouhou dobu zdálo, že daný přístup je nejvíce tolerantní a progresivní. Od roku 1998 se začínají zpřísnovat imigrační a integrační zákony. Zatímco dříve byla diverzita brána jako něco, co společnost obohacuje a na což byli Holanďané pyšní, dnes se v ní vidí spíše překážka k integraci a sociální soudržnosti.⁸¹

Imigrace po druhé světové válce začala především z bývalých nizozemských kolonií. Největší skupiny tvořili imigranti z Indonésie a souostroví Moluky. Přibližně 300 000 imigrantů přijelo z Indonésie během dvaceti let od doby, kdy kolonie získala v roce 1945 nezávislost. Dvanáct a půl tisíc Molučanů tehdy čekalo v Nizozemí na slíbené

---

79 Netherlands. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 2. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 11. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP11_Netherlands.pdf

80 Netherlands. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 1. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 11. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP11_Netherlands.pdf

81 Netherlands. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 1. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 11. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP11_Netherlands.pdf

vytvoření jejich vlastního nezávislého státu na ostrově Ambon. Nicméně indonéská vláda na to nepřistoupila, a tak Molučané zůstali v Nizozemí. Dlouhou historii imigrace do Nizozemí mají také obyvatelé Antil. Většinou se týkala zabezpečených lidí, kteří zde získali vzdělání. Nicméně kolem roku 1990, kdy Antily čelily tíživé ekonomické situaci, více a více chudých Antilců začalo směřovat do Nizozemí.⁸² V roce 1975 jiná kolonie, Suriname, získala nezávislost, po čemž následoval velký příliv imigrantů, kteří se obávali, že nově samostatný stát nebude schopen dlouho udržet stabilitu a prosperitu. Kolem roku 1980 došlo k dalšímu boomu imigrace z obavy nově připravované vízové politiky, která slibovala složitější přístup do země v budoucnu.⁸³

Gastarbeiteři ze zemí - členů EU se později vraceli do své rodné země. Část založila rodinu s partnery - domácími obyvateli. Pokud se však jedná o gastarbeitery z Turecka, Maroka nebo bývalých kolonií, pro ně návrat domu nebyl zrovna charakteristickou volbou, neboť ekonomická situace v jejich zemích původu nadále zůstávala tíživá. Poté, co se v roce 1974 zastavil nábor pracovníků ze zahraničí, se mnozí rozhodli prodloužit svůj pobyt a přestěhovat i své rodiny. Sjednání rodin nejaktivněji probíhalo kolem roku 1980 (podobnou tendenci můžeme sledovat i ve velké Británii). Od roku 1975 se objem marocké a turecké menšiny zdesetinásobil.⁸⁴

Většina imigrantů a jejich potomků žije ve městských oblastech a převážně se soustřeďuje do velkoměst. 39% *Allochtonen* nezápadního původu žije ve čtyřech velkých městech - Amsterdamu, Rotterdamu, Haagu a Utrechtu. *Allochtonen* tvoří skoro polovinu obyvatel Amsterdamu a Rotterdamu.⁸⁵ *Allochtonen* nezápadního

---

82 Netherlands. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 2. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 11. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP11_Netherlands.pdf

83 VERMEULEN, Hans a Rinus PENNINX, ed. *Immigrant integration: the Dutch case*. Amsterdam: Het Spinhuis, 2001, s. 67. ISBN 90-558-9176-2.

84 Netherlands. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 2. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 11. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP11_Netherlands.pdf

SCHOLTEN, Peter. *Framing immigrant integration: Dutch research-policy dialogues in comparative perspective*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2011, s. 231. IMISCOE research. ISBN 90-896-4284-6.

85 Netherlands. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 3. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 11. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP11_Netherlands.pdf

původů mají většinou znevýhodněné socioekonomické postavení, nejvíce pak Maročané a Turkové. Mezi nimi je nejvíce nezaměstnaných a nejvíce závislých na sociálním státě, mladá generace pak vykazuje relativně slabé výsledky ve škole. V roce 2006 pouze 38,7% Maročanů a 43,9% Turků mezi 15 a 64 lety bylo zaměstnaných. Skoro 30% Turků a Maročanů dostávalo sociální podporu, oproti 13% Holanďanů. Policejní statistiky, které jsou ovšem kritizovány kvůli rasovému profilování, uvádí větší procentuální výskyt kriminality v populaci přistěhovalců oproti domácí populaci. Počet dětí, které nedokončí školu, je u *Allochtonen* nezápadního původu dvakrát vyšší než u *Autochtonen*, etnických Holanďanů. Přibližně 50% Holanďanů pokračují ve vysokoškolském vzdělání, Turků a Maročanů - jenom 25%, etnických Antilců a Surinamců - 35%.⁸⁶ S těmito fakty a statistikami je spojován fenomén paralelních společností, z nichž jedna se nachází právě v Haagu; na problém paralelních společností se zaměříme v kapitole 4.3.

Integrační politika země se dlouho otáčela kolem "mýtu návratu", podobně jako v Německu, Velké Británii a jiných zemích. Přístup Nizozemí byl však hodně zaměřen na zachování jednotlivých kultur, dokonce v podobě pořádání speciálních jazykových kurzů pro imigranty, a to ne jako dnes - jazyka hostující země, ale jejich původního jazyka, za účelem, aby ho nezapomněli a aby návrat domů pro ně nebyl vůbec traumatický. Ze souhrnu důvodů je dnes nakonec pro obě strany traumatická stávající situace, nebo lépe řečeno - ve společnosti převládá napětí mezi dvěma "tábory", jejichž vytvoření nebylo ani zcela přirozeným, ani očekávaným jevem. Multikulturalistický přístup vycházel z tradičního politického uspořádání země, založeného na systémech *pilířů*. Tento systém byl zaveden na začátku dvacátého století, kdy každá religiózní nebo politická skupina měla svojí reprezentaci, a tak tvořila jeden z mnoha sloupů nizozemské politické arény. Díky tomu, že žádná ze skupin tehdy nepředstavovala dominantní většinu, systém nutil skupiny k relativně rovnoprávnému jednání a politická rozhodnutí byla založena na kompromisech.⁸⁷

---

migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP11_Netherlands.pdf

⁸⁶ Netherlands. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 3. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 11. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP11_Netherlands.pdf

⁸⁷ Netherlands. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 5. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 11. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP11_Netherlands.pdf

Tento systém bohužel přestal fungovat poté, co se tradiční proporce v zemi začaly měnit díky válečným událostem, osamostatnění kolonii a ekonomickým potřebám země. Časem, kdy pozice imigrantů začala být očividně znevýhodněna ekonomicky a sociálně, byly zavedeny první politiky vůči etnickým minoritám (1970-80 léta) pod heslem "integrace se zachováním identit imigrantů". V souladu se systémem pilířů se kultury imigrantů začaly stávat nikoli oporou pozdějšího návratu domů, ale prostředkem k emancipaci. Stát podporoval tento proces, nebo, dá se říci, sám ho nastolil takovými akcemi, jako vyučování mateřských jazyků minorit na základních školách, otevření prvních muslimských a hinduistických škol, zřízení rad pro etnické minority na regionální a národní úrovni. V devadesátých letech došlo k posunu hlavního důrazu integračních politik z kulturního na socioekonomický aspekt v souvislosti s alarmujícími statistikami - vyšší nezaměstnaností a kriminalitou v řadách minorit oproti majoritě, a také v souvislosti s faktem, že počet lidí závislých na sociální podpoře začal být nebezpečně vysokým. Ve stejné době se zesílil důraz na studium holandštiny. Spolu s rostoucími problémy se začal přeorientoávat náhled domácích obyvatel a politiků na (skutečnou?) podstatu problémů, kde největší váha se začala připisovat nikoli nevhodným nebo nedostačujícím integračním postupům, ale údajné neochotě a neschopností přistěhovalců integrovat se do společnosti.⁸⁸

V roce 1998 byl uveden zákon o civilní integraci přistěhovalců, který udává nový kurz integračním politikám. Pro každého imigranta nebo uprchlíka měl program začít během prvních šesti týdnů pobytu a vyžadoval absolvování 600 hodin kurzů jazyka a sociální orientace v nizozemské kultuře a institucích. Dnes takový integrační program již není povinný, nicméně tehdy byl, a činil Nizozemí vzorem pro řadu dalších států Unie.⁸⁹

---

migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP11_Netherlands.pdf

88 Netherlands. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 5. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 11. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP11_Netherlands.pdf

89 BORKERT, Maren et al. *Local integration policies for migrants in Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007, s. 22. ISBN 92-897-0939-1. Dostupné z: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/31/en/1/ef0631en.pdf>

Nové politické klima se rozvinulo po událostech 11. září 2001, kdy západní svět ovládly jako nikdy předtím obavy z "islámské hrozby". V Nizozemí byla tehdy atmosféra velmi ostře cítit v politických i ve veřejných kruzích, docházelo k ofenzivitě a urážkám vůči lidem, jenž explicitně vyjadřovali svoje islámské vyznání, na ulicích strhávali burky a plivali ženám do obličeje. Docházelo k projevům násilí a nenávisti, v jednom z případů to byl útok zápalnou láhví na mešitu.⁹⁰ Z této atmosféry těžili ultrapravicové strany, ve veřejně politickém diskurzu se objevily restriktivní opatření vůči imigraci a celkově kritické postoje. Ve chvíli, kdy se mainstreamová politika zdála být neúspěšnou, ultrapravicové populistické strany se chopily příležitosti zaplnit mezeru, zareagovaly na poptávku veřejnosti po alternativách - politice, která přináší "konkrétní řešení". Úskalím takových tendencí se budeme věnovat v kapitole 4.5.

První významnou a populární figurou nizozemské ultrapravice se stál Pim Fortuyn, jehož politická kariéra však náhle skončila atentátem v roce 2002.⁹¹ I po smrti svého předsedy získala strana Fortuyna 17,6% hlasů a 26 křesel.⁹² Proslul svojí ostrou kritikou Islámu, který byl podle něj zaostalou religii, a radikálními návrhy zastavit veškerou imigraci, včetně toku uprchlíků, dokud se v zemi neintegrují již přítomní přistěhovalci. Popularita Fortuyna, stejně jako i jeho ideologického nástupce Geerta Wilderse, se zdaleka nerozšiřovala jenom v radikálních nacionalistických kruzích. Mnoho hlasů získal i mezi "obyčejnými lidmi" - viděli v něm člověka, který vyslovil to, co si všichni dávno mysleli a báli se přiznat, a který nabídl alternativu mainstreamové politice, přehnaně korektní a nereprezentující zájmy národa. Na vlně takového celkového rozčarování a postrádání vysokého národního ideálu došlo k prudkému vzestupu popularity ultrapravicových stran i v jiných zemích Evropy, potýkajících se s problémem imigrace a integrace (Národní fronta v čele s Jean-Marie le Penem ve Francii, Švédští demokraté a Jimmie Åkesson, Britská národní strana a Nick Griffin). V roce 2007 Strana pro svobodu Geerte Wilderse získala svých prvních devět křesel. Wilders mluví o "tsunami islamizace", které zasáhlo Nizozemí, a o koránu jako o

---

⁹⁰ Netherlands. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 6. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 11. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP11_Netherlands.pdf

⁹¹ VERTOVEC, Steven a Susanne WESSENDORF. *The multiculturalism backlash: European discourses, policies and practices*. New York: Routledge, 2010, s. 72. ISBN 02-038-6754-8.

⁹² Pim Fortuyn List. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-02-17]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Pim_Fortuyn_List

fašistické knize - jeho návrhem je zakázat knihu.⁹³ V roce 2008 vychází Wildersův diskutabilní ostře antimuslimský film *Fitna*, zobrazující islám jako religii nenávisti. V roce 2010 již má Strana pro svobodu 24 mandátů.⁹⁴

Taková změna diskurzu znamená pro Nizozemí nejspíše konec politického multikulturalismu. V roce 2003 byla vydána vládní analýza s názvem *Stavba mostů*, která se měla poprvé oficiálně pozastavit nad tím, co vlastně bylo špatně v integrační politice. Poukázala především na problematiku neporozumění, předsudků a diskriminace mezi *Autochtonen* (původními obyvateli) a *Allochtonen*. Bohužel výsledky analýzy byly jen málo rozpracovány. Existují však tři závažné body v politickém kurzu. Aktivity mající etický základ jsou pořád státem sponzorovány, nicméně zmizely z povinných kurikul ve státních školách. Státní podporu mají nadále muslimské a jiné minoritní religiózní organizace a mediální pořady. Rozšiřují se konzultativní organizace, jako *Muslimská a Čínská rady*. V souladu s tradičním sloupovým systémem došlo k institucionalizaci souborů kulturních jevů v oblastech jako média nebo školství. Kulturní diverzita je teď viděna nikoli jako obohacující živel, nýbrž jako jev, jemuž má být věnována zvláštní pozornost. Ve veřejném diskurzu je prostor k obavám z nekompatibility některých hodnot imigrantů s hodnotami západu, jako například postoj k ženám nebo k homosexuálům. Takový diskurz někdy přispívá ke zrození sporů na hranici absurdity. Například, novým postupem pro lidi žádající o pobyt v zemi se v roce 2006 stává "integrační kurz na dálku", po kterém uchazeč složí zkoušku na nizozemské ambasádě ve své domovině a jehož součástí je edukační video obsahující mimo jiné záběry žen opalujících se topless a líbajících se homosexuálních párů. Takový materiál shledali kontroverzním nejenom například muslimové, které by takový produkt měl případně odradit, ale i sami Holanďané, jež nepokládají za nutné prezentovat takové intimní a individuální záležitosti jako sexuální orientace a odhalená ňadra coby klíčové hodnoty jejich společnosti. Jak je vidět, hranice mezi "přátelským varováním" a "neobratnou reklamou" země, coby necitlivě zaměňující intimní a národní, je velmi

---

93 Netherlands. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 6. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 11. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP11_Netherlands.pdf

94 Party for Freedom. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2011-10-08]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Party_for_Freedom

křehká. Jedním ze slabých míst národních integračních politik je neschopnost nabídnout více, než je běžné, nebo více, než mají minority.

Jiná země, jejíž politický kurz určoval dlouhodobě multikulturalistický model, je Velká Británie. Británie se s imigrací setkala v poválečných letech, jako mnohé evropské země, a většina imigrantů pocházela z bývalých britských kolonií. Na rozdíl od Německa, kde pro migranty nebylo jednoduché získat status rezidenta, Velká Británie vítala obyvatele svých bývalých kolonií jako občany impéria, hlavním hnacím motorem imigrace byly však jako v případě Německa ekonomické potřeby. Později, od poloviny šedesátých let za vzrůstající počet imigrantů mohla především síťová imigrace a sjednocování rodin. Dnes Velká Británie přijímá nejvíce imigrantů ve své historii.⁹⁵ Ze statistického hlediska za imigranty jsou pokládány občané narození mimo Velkou Británii, zatímco ve veřejném a mediálním diskurzu pod ně spadají představitelé minoritních etnických skupin.⁹⁶

Tendence vracet se domů je patrnější u imigrantů z vyspělejších zemí, v Británii počet imigrantů stoupá rapidně, například mezi lety 1995 a 2005 se jejich počet více jak zdvojnásobil díky rozsáhlé síťové imigraci (z 127 000 na 292 000 lidí), a v letech 2004-2005 se Británie stává druhou zemí Evropy po Německu s největším přírůstkem imigrantů za účelem práce (400 000 lidí).⁹⁷

Velmi aktivní imigrace v sedmdesátých a osmdesátých letech vedla k napětí ve veřejném klimatu, k obavám z konkurence mezi domácími obyvateli a imigranty na trhu práce a v oblasti sociálních služeb, ke strachu ze vzniku "černých" čtvrtí a vyšší kriminality v nich. Tyto jevy vytváří interdiskurzivní kontinuitu dodnes. V té době se

---

95 United Kingdom. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 2. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 12. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP_12_UnitedKingdom.pdf

96 United Kingdom. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 3. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 12. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP_12_UnitedKingdom.pdf

97 United Kingdom. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 3. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 12. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP_12_UnitedKingdom.pdf

zrodil jev a pojem "paki-bashing", současné generaci imigrantů neznámý, který tenkrát však představoval, dle vyjádření britského publicisty Kenana Malika, "národní sport"⁹⁸. Ve své době musely být v imigrantských čtvrtích organizovány dobrovolnické hlídky, aby se předešlo tomuto pronásledování a následným útokům vůči přistěhovalcům.⁹⁹ Dnešní menšiny žijí v mnohem bezpečnějším a klidnějším prostředí, nicméně pohled na integraci jako na problém (z obou stran - migrantů a původní většiny) zůstává, dokonce problém může být vnímán jako ostřejší, jelikož se na něj dnes nahlíží v celoevropském a globálním rozsahu, poslední dobou nejčastěji skrze prizma extrémismu, "islámské hrozby" a globálního terorismu.

Británie se chlubí jednou z nejpropracovanějších antidiskriminačních legislativ, nicméně problém se v této zemi nevyřešil jenom tím. Kritické hlasy současných politik jmenují další problémy spojené s integrací - ztráta solidarity, která vede ke krizi sociálního státu, a neochota imigrantů ztotožnit se s britskými hodnotami - ať už jsou to tradice, kultura v širším a užším slova smyslech, životní styl, priority, politická orientace. Symbolem, šokujícím testem takové (ne)patřičnosti do britské (evropské, západní) společnosti se pro mnohé staly teroristické útoky sedmého července 2005 v Londýně. Útoky provedené čtyřmi sebevražednými atentátníky - britskými muslimy ve třech soupravách londýnského metra a v autobuse si vyžádaly 52 obětí.¹⁰⁰ Všichni atentátníci byli britští občané a tři se narodili v Británii. Veřejnost ovládl strach z islámského terorismu, který odteď není jenom cizorodou hrozbou, jejímž původem jsou fanatičtí imámové a radikální skupiny z dalekého Blízkého Východu. Vědomí, že jde o monstrum vychované na domácí půdě v prostředí škol, univerzit a civilních zaměstnání, znásobuje tento strach a přidává k němu pocit bezmoci, kdy zdrojem ohrožení se může stát kdokoli z nejbližšího okolí. Tato událost, spolu s opakujícími se uličními nepokoji mezi menšinovými skupinami (2001, 2005) a celkovou atmosférou zpochybnila jisté multikulturalistické ideály ve společnosti.

---

98 MALIK, Kenan. Assimilation's failure, terrorism's rise. *The New York Times* [online]. July 6, 2011 [cit. 2011-08-12]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2011/07/07/opinion/07malik.html?_r=2&pagewanted=all

99 MALIK, Kenan. *From fatwa to jihad: the Rushdie affair and its legacy*. Paperback ed. London: Atlantic, 2010. ISBN 978-184-3548-256.

100 MALIK, Kenan. Assimilation's failure, terrorism's rise. *The New York Times* [online]. July 6, 2011 [cit. 2011-08-12]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2011/07/07/opinion/07malik.html?_r=2&pagewanted=all

Snaha udržet migraci na uzdě vedla v Británii v souladu s tendencemi v jiných evropských zemích k vytvoření politik řízené migrace, kdy je dáována přednost lidem s vysokou kvalifikací. Jednou z takových politik byla Skilled Migrant Program z roku 2002, založená na bodovém systému. Upřednostňovala nejen odborníky obecně, ale i například studenty nebo kvalifikovaný personál v oblastech s nedostatkem pracovníků. Jednou z takových oblastí je zdravotnictví, jež je na imigrantech závislé - tvoří 31% lékařů a 13% mladšího zdravotnického personálu v Británii.¹⁰¹ Politika multikulturalismu se měla zaměřit na již existující a rozrůstající se menšinové skupiny, které se koncentrují hlavně do velkých měst, nejvíce jich žije v Londýně a západní části Anglie, včetně Birminghamu a Bradfordu (poslední je znám svojí rozsáhlou muslimskou komunitou, která se zviditelnila během aktivních demonstrací proti románu Salmana Rushdieho *Satanské verše*).¹⁰²

Multikulturalismus vstupuje do politického a poté i do veřejného a mediálního diskurzu v roce 1997 po volbách, v nichž vítězí Labouristická strana. Zajímavé je, že definice multikulturalismu byla vždy poměrně vágní záležitostí, a v poslední době v souvislosti s rozčarováním v politice nese spíše pejorativní význam. A to nejen v řadách "bílých". Ředitel Komise pro rasovou rovnost Trevor Phillips prohlásil již v roce 2004, že "multikulturalismus je mrtev". Tím naznačuje nebezpečí přiklánění se k segregaci a zdůrazňuje potřebu hledat něco, co je všem společné a je především britské, heslem organizace se stává "integrovaná Británie, kde jsou si všichni rovni". Phillips poukázal na zásadní problém, který vzniká jako důsledek neuvážených integračních politik: místo aby sjednocovaly, násilně třídí společnost na jednotlivé skupiny a přiřazují do oddělených škatulek etnických nebo religiózních skupin a vytváří takové stereotypy, které je naopak potřeba bořit, aby ve společnosti nevznikala polarizace. Společná "britskost" v jeho vidění není to stejné, co v podání Nicka Griffina¹⁰³. Nejedná se o populistickou nacionalistickou kategorii, nýbrž o potřebu vytvářet, podporovat a být

¹⁰¹ United Kingdom. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 3. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 12. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP_12_UnitedKingdom.pdf

¹⁰² INMAN, S., M. BUCK a M. TANDY. *Enhancing personal, social and health education: challenging practice, changing worlds*. New York: RoutledgeFalmer, 2003, s. 14. ISBN 04-152-5042-0.

MALIK, Kenan. *From fatwa to jihad: the Rushdie affair and its legacy*. Paperback ed. London: Atlantic, 2010. ISBN 978-184-3548-256.

¹⁰³ předseda British National Party - Britské národní strany.

následovníkem společných univerzálních hodnot, v kontextu kterých je příslušnost do té či jiné minority irelevantní. Taková tendence v britské integrační politice existovala před Margaret Thatcher. Nicméně v roce 1981, období bouřlivých diskuzí kolem otázky imigrace a integrace, kurz byl změněn z "občanského univerzalizmu" na "partikularismus rasových skupin".¹⁰⁴ V tom vidíme počátky britského politického multikulturalismu a přerušení vývoje pozitivního trendu v politice integrace, jak ho chápe Phillips.¹⁰⁵

Abychom se pokusili upřesnit definici (nejen) britského multikulturalismu, uvedeme tři pilíře, na kterých se zakládá. Je to za prvé uznání faktu, že daná společnost zahrnuje více etnických skupin, a "tudíž" více kultur. Dalším je uznání, že pro to, aby se člověk stal částí společnosti, nemusí zahazovat své původní zvyklosti a přesvědčení. Za třetí - všeobecná domněnka, že multikulturalismus je dobro, jelikož je mnohdy vnímán jako opak diskriminace, xenofobie a - paradoxně - jako opak segregace.¹⁰⁶ S oporou v rozsáhlé tradici antidiskriminačních politik je v britském politickém diskurzu kladen silný důraz na nevnučování majoritní, dominantní kultury minoritám. Jenže přehnaný multikulturalismus je obrácená strana mince - nevnučuje majoritní kulturu, ať už uměleckou, religiozní nebo politickou, ale vnucuje minoritám *minoritní* kulturu. První generace asijských a afrických imigrantů v Británii byla vesměs sekularizována, mnozí mladí lidé byly stoupenci levicových politik.¹⁰⁷ Dnes, pokud chtějí, aby jejich hlas byl uslyšen, se musí hlásit jako reprezentanti té či jiné minoritní skupiny. Majoritní společnost má již zafixovanou představu o tom, že tak by měly být představitelé minority oslovovány, a dnešní člověk se spíše naučil respektovat *práva skupin, nikoli práva občanů*. Je tomu tak díky létům intenzivní multikulturální politiky zaměřené na

---

¹⁰⁴ KUZIO, Taras. Civic Nationalism and the Nation-State: Towards a Dynamic Model of Convergence. KAROLEWSKI, Ireneusz Paweł a Andrzej Marcin SUSZYCKI. *Multiplicity of nationalism in contemporary Europe*. Lanham: Lexington Books, 2010, s. 23. ISBN 978-0-7391-2307-2. Dostupné z: http://www.taraskuzio.net/Nation%20and%20State%20Building_files/NationalismChapter.pdf

¹⁰⁵ United Kingdom. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 4. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 12. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP_12_UnitedKingdom.pdf

¹⁰⁶ United Kingdom. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007, s. 4. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 12. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP_12_UnitedKingdom.pdf

¹⁰⁷ MALIK, Kenan. *From fatwa to jihad: the Rushdie affair and its legacy*. Paperback ed. London: Atlantic, 2010. ISBN 978-184-3548-256.

vytvoření reprezentujících minority institucí, jejichž hlasy jsou považovány za oficiální hlasy komunit, zatímco "členům komunit" mohou být zcela vzdálené. Pozice států "respektujeme vás, nepatříte mezi nás" pomalu, ale jistě vede k vytvoření klimatu nejistoty a izolovanosti mezi imigranty. Nepatří ani tam, kam původně směřovali, ani nejsou schopni se identifikovat se svými původními kořeny, které byly centrální politikou přetvořeny na prázdné škatule. Hledání vlastní identity tak může některé přivést k radikalizaci jako způsobu manifestace svého "já". Debatu o krizi integrace v oddílu III. otevřeme kapitolou věnovanou problému ztracené identity.

IV. Krize integrace

4.1. Lidé bez kořenů. Ztracená identita

Emigrační vlna již v poválečném období měla svojí idealistickou podobu v myšlení Evropanů. Můžeme ji říkat „kulturní kompatibilita“¹⁰⁸. Evropané by nejradši dali přednost čerstvé pracovní síle z blízkého kulturního prostředí, nikoliv z třetích zemí. Nicméně, čím bohatšími a vyspělejšími se stávají evropské země, tím méně manuálních a servisních prací chtějí vykonávat jejich občané, a tím více vzrůstá potřeba injekce pracovní posily z dalekého zahraničí.

Kategorie kulturní kompatibility je charakterizačním prvkem společností vůbec. Debata o možnosti harmonického soužití kultur může mít velice široký rozmach, nicméně sama o sobě kategorizace je věcí snadno vysvětlitelnou a pro běžného člověka zcela přirozenou. Funguje jako sebezáchovný mechanismus a pomáhá člověku zorientovat se ve světě, nepropadnout do toku informačního šumu a vytvořit vlastní síť pojmových koordinátů. Širší pojem kulturní kompatibility v sobě skrývá dílčí pojmy, nutné pro orientaci a fungování jedince ve společnosti, jako „moje“, „naše“, „kladné“, „dobré“, „bezpečné“, „správné“. Kulturně nekompatibilní znamená cizí, nepřátelský, zlý, nebezpečný, špatný. Je zcela přirozené, že při setkání se s novou osobou provádí člověk, byť i automaticky nebo nevědomky, její prvotní zhodnocení a tudíž i kategorizaci, která může mít nejjednodušší podobu „líbí se -nelíbí se“. Můžeme říkat, že souborem pomyslných hodnoticích výrazů je každý člověk protistranou zařazen i do kategorie „kulturně kompatibilní – nekompatibilní“.

Pokud mluvíme o setkání rozdílných kultur, nebude snadno ignorovat, řekněme tomu, osobní filtr kulturní kompatibility. Například, imigrantka z Blízkého východu se zviditelňuje v davu svými fyzickými rysy a svým specifickým oblečením (šátek nebo variace tradičního úboru zakrývajícího obličej nebo jeho část, dlouhý oděv). Člověk, disponující již standardním pojmovým aparátem, jí v prvním okamžiku označí za

---

108 MCNEILL, Tony. Immigration in Postwar France: Lecture 2. *The University of Sunderland* [online]. 19/2/98 [cit. 2011-09-15]. Dostupné z: <http://seacoast.sunderland.ac.uk/~os0tmc/contemp1/immig2.htm>

kulturně nekompatibilní. Dochází tak k jevu, v psychologii nazývanému haló-efekt¹⁰⁹, kdy posuzujeme celek podle části, podle elementu tradičního muslimského oblečení definujeme ženu jako kulturní hrozbu nebo jako teroristku. Pojmový aparát, který je již masově zakořeněn v západním obyvatelstvu, má bohužel pevné a nesnadno vyvrátitelné spojení *kulturních* prvků blízkovýchodních kultur s teroristickými útoky, vojenskými a etnickými konflikty. Z pohledu individuální percepce jde o mechanismus vzniku xenofobie a - zvláště aktuální v dnešním kontextu integrace - islamofobie.

Zvláštní skupinu mezi imigranty tvoří lidi bez kořenů - imigranti, kteří již nemají bezprostřední vztah ke své původní kultuře, ale zároveň nezapadají do prostředí hostující země, ve velké míře díky tomu, že jsou z něho automaticky vyřazeny jako kulturně nekompatibilní, cizorodý element.

Lidé, kteří ztratili své kořeny, jsou často imigranti druhé až třetí generace, nebo i ti, kteří emigrovali již před dlouhou dobou a silou okolností ztratili spojení s domovem v širším slova smyslu - s kulturní dominantou a ideologickou oporou. Kulturní dominantu hostující země pro ně zůstala cizí. Nebo i jinak: najdeme příklad člověka, pro kterého se Evropa stala jediným domovem, a který se již cítí být příslušníkem hostující země, nicméně společnost ho mezi své nikdy nezařadí. Nejde jenom o "zlé" předsudky a nedůvěru vůči imigrantům, ale i o prostý selský rozum, který automaticky dělí objekty v zorném poli na patřičné a cizí a nutí pochválit cizokrajně vypadajícího člověka za jeho výbornou němčinu (francouzštinu, angličtinu..), byť dotyčný tuto zemi obývá, dejme tomu, již od svého narození. Paradoxně takto někdy nepoznáme člověka, který se naprosto asimiloval, a který z hlediska integračně politického má váhu zlata, místo toho dochází k jeho stigmatizaci. Problémem pro tvůrce politik je fakt, že asimilace je velice dlouhý proces, který nelze naráz ovlivnit sociálně politickým opatřením: politika vždy sledovala trendy ve společnosti.¹¹⁰

V dnešní době sledujeme jev, jak z řad imigrantů, většinově přisuzovaných k nižší sociální třídě, vychází renomovaní vědci, umělci, univerzitní profesori, ale i

---

109 HOLEČEK, V., J. MÍŇHOVÁ a P. PRUNNER. *Psychologie pro právníky*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-065-9.

110 TURTON, David a Julia GONZÁLEZ. *Cultural Identities and Ethnic Minorities in Europe*. Bilbao: Universidad de Deusto, 1999, s. 36. ISBN 84-7485-630-2.

jednoduše lidi s vysokoškolským vzděláním nebo nadáním, kteří by mohli stát aktivní složkou střední třídy, nepostradatelné pro fungování sociálního státu. Příslušníci několikáté generace imigrantů se postupně "propracovali" výš, nehledě na to, jak tvrdý boj proti těžkým životním a pracovním podmínkám to byl, a mají konečně prostor se osobně realizovat. Mnozí z nich se již cítí být Němci, Francouzi, Belgičany - ale naráží na odpor původního obyvatelstva, které má o nich zakořeněnou představu jako o přistěhovalcích, patřících do "underclass" nebo jsoucích "na odchodu domů". Dochází k tvorbě stereotypů na základě interdiskurzivního ovlivnění zkušenostmi předchozích diskurzů a sociálních kontextů. V důsledku imigranti nemusejí nalézt vlastní identitu, neboť její důležitou složkou je uznání důstojnosti jedince společností, ve které žije. S odepřením možnosti se naplno účastnit společenského dění přicházejí o socializační proces v jeho širším, sekundárním pojetí.¹¹¹

Často to není uznání, ale škatulkování, ke kterému se mnozí uchylujeme. "Napřed jsme byli gastarbeiteři, pak cizinci, pak spoluobčané cizineckého původu, Němci tureckého původu a teď, po 11. září, v nás vidí muslimy" - takto reflektuje svoji zkušenost ze života v Německu spisovatel tureckého původu Feridun Zaimoglu.¹¹² Jeho slova reflektují proces vývoje společenského diskurzu kolem imigrace a integrace. Vidíme, jaký vliv má diskurz ve své existující podobě na svojí budoucí podobu – poslední charakteristika v kontextu teroristických útoků může nabývat pejorativního významu. Sociální realita, fakt imigrace, přispěl k formulování významů pojmů „gastarbeiter“, „cizinec“, a následně je utvářený diskurz ovlivněn jinými událostmi, jako globální terorismus. Sociální jevy, které vytváří a nesou velký emoční obsah, mají o to větší vliv na formování diskurzu a zanechávají v něm stopu stejně tak, jako stresové situace zanechávají stopu v lidském myšlení. Jiný příklad - Vlámko se stálo domovem pro více než 61 000 Holanďanů, kteří nejsou vnímáni jako imigranti, neboť mluví tímtež jazykem, oproti tomu více jak 46 000 Maročanů a 45 000 Turků je zde stále považováno za imigranty, včetně těch lidí, co mají belgické občanství.¹¹³ Sledujeme, že jednou z rozhodujících úloh v situování lidí do negativní „škatulky“ imigrantů má ve

111 JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-644-5.

112 HESOVÁ, Zora. Gastarbeitři, přistěhovalci, muslimové: Německé diskuse o integraci turecké menšiny. *Revue Politika* [online]. 2005, č. 4 [cit. 2011-08-12]. ISSN: 1803-8468. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/554/gastarbeitri-pristehovalci-muslimove>

113 TURTON, David a Julia GONZÁLEZ. *Cultural Identities and Ethnic Minorities in Europe*. Bilbao: Universidad de Deusto, 1999, s. 37. ISBN 84-7485-630-2.

společenském diskurzu jejich původ. Další rozhodující úlohu nese kontext nebo zavedené „rituály“, které zanechávají svou stopu na image lidí. Například, někdy dochází k jevu "převrácení identity", podobnému ztracení identity, děje se tak například u obchodníků ze Střední Afriky, kteří cestují se zbožím do Evropy - tam a zpět: v rodné zemi jsou z nich již "cizinci", zatímco v Evropě navždy zůstanou imigranti.¹¹⁴

V závěrech dané práce se pokusíme objasnit pohled na integraci jako na způsob myšlení. „Škatulkování“ a kategorizace zde hrají velkou úlohu, neboť přispívají k vytvoření sociálních konstruktů, ve kterých imigranti vystupují jako stigmatizovaní. Problém marginalizace imigrantů, o kterém pojednávají dvě následující podkapitoly, nás přibližuje k objasnění tohoto pohledu.

4.2. Marginalizace etnických menšin na trhu práce

a problém nezaměstnanosti

O tomto pohledu na marginalizaci se již nepřímo hovořilo výše: jde o marginalizaci v důsledku zastávání imigranty málo placených pracovních míst majících nízkou společenskou prestiž. Taková marginalizace přímo souvisí se stigmatizací a ztrátou identity. Jedná se především o manuální práci, ke které není potřeba dobře ovládat jazyk hostující země. Důsledky ekonomické krize nejvíce procítí právě imigranti, neboť dostanou hromadnou výpověď jako první. Stalo se tak po ropné krizi roku 1974, i v důsledku krize roku 2008. Například, v Belgii na přelomu tisíciletí činila nezaměstnanost představitelů přistěhovaleckých minorit cca 20%, zatímco mezi původními obyvateli nepřevyšovala 11%.¹¹⁵

Samozřejmě zde je nutno vzít v úvahu existenci i jiných faktorů ovlivňujících nerovnoměrné procentuální rozložení, jako nedostatečná kvalifikace nebo diskriminace uchazečů.

Jiný pohled zachycuje marginalizaci již druhé a třetí generace přistěhovalců, která souvisí s nízkou úrovní vzdělanosti. Školské systémy nebývají schopny pružné

---

¹¹⁴ KNOWLES, Caroline. *Race and social analysis*. London: SAGE, 2003, s. 135-136. ISBN 0-7619-6125-9.

¹¹⁵ TURTON, David a Julia GONZÁLEZ. *Cultural Identities and Ethnic Minorities in Europe*. Bilbao: Universidad de Deusto, 1999, s. 36. ISBN 84-7485-630-2.

reakce na měnící se etnický poměr žáků a zvláštní požadavky s tím spojené.¹¹⁶ To se samozřejmě mísí s nedůvěrou projevenou jak ze strany "bílých" obyvatel, tak ze strany imigrantské společnosti. Kupříkladu, již samotný zákaz nošení šátků do škol může být dosti pádným důvodem pro muslimské rodiče, aby pro svoji dceru ukončili školní docházku.

Dochází ale k paradoxnímu jevu, kdy školy, jež se snaží vyhovět státním programům sociální integrace a ze všech sil se snaží ulehčit minoritám přístup ke vzdělávání, se dostávají do znevýhodněné pozice. Například v roce 1991 se v Belgii začal realizovat program podpory vzdělanosti v imigrantském prostředí: cílem bylo zvýšit podíl žáků cizích etnik na 10%. Školám realizujícím tento program byla poskytována profesionální pomoc. Avšak v prostředí majority tyto školy prudce ztratily na popularitě a brzy přišly o svoje nejlepší žáky.¹¹⁷ To je jeden z důvodů, proč jsou podobné programy spíše výjimkou. V tomto případě převážily stereotypy, které vycházejí ze specifického veřejného diskurzu ovlivněného negativní sociální zkušeností, nebo spíše - již existujícími předsudky vůči imigrantům, na straně jedné. Na druhé straně si umíme představit situaci, kdy integrace nových žáků do třídy vyžadovala více času na sladění kolektivu a nastartování výukových procesů, jednak kvůli výše zmíněným diskurzivním predispozicím, jednak kvůli možným horším jazykovým znalostem některých nových žáků. Toto je situace, která následně ovlivňuje již existující diskurz - prohlubuje představy a názory o dětech cizinců ve škole a generalizuje je na imigranty obecně. Politický a veřejný diskurz se dostávají do konfliktu, a jelikož, jak již bylo zmíněno, politické změny drží krok se změnami ve společnosti, chápeme, proč není jednoduché naráz prosadit integračně politický krok tak, aby byl účinný.

Nízká úroveň vzdělanosti přecházející na další generace spouští nové vlny nezaměstnanosti a neplnohodnotných pracovních poměrů, a celý systém se otáčí jako v bludném kruhu. Socializační procesy, jako zaměstnání, rodina, učení a sociální interakce jdou ruku v ruce, proto by kýžená integrace měla začít již na škole. Statistika

---

¹¹⁶ HECKMANN, Friedrich. NESSE. *Education And Migration: Strategies for integrating migrant children in European schools and societies*. Brussels: European Commission, 2008. ISBN 978-92-79-12804-2. Dostupné z: <http://www.nesse.fr/nesse/activities/reports/activities/reports/education-and-migration-pdf>

¹¹⁷ TURTON, David a Julia GONZÁLEZ. *Cultural Identities and Ethnic Minorities in Europe*. Bilbao: Universidad de Deusto, 1999, s. 38. ISBN 84-7485-630-2.

nám neslibuje dobré prognózy, například v Německu pouze každý osmý žák z imigrantské rodiny složí maturitu.¹¹⁸ V Belgii jen jedno procento studentů vysokých škol je původem z vrstvy imigrantů.¹¹⁹

Vzdálení se imigrantů související s výše zmíněnými procesy marginalizace, stigmatizace a ztráty solidarity přispívá k formování paralelních společností a zesílení třídních rozdílů do podoby oddělení imigrantů jako představitelů "underclass"¹²⁰. V diskurzivní praxi se vytváří negativní významy, které se váží k imigrantům v souvislosti s touto sociální realitou. Nakonec se zesiluje i tak zvaný ideologický efekt diskurzivní praxe, neboť imigranti se ocitají v znevýhodněné sociální a rozhodovací pozici.

4.3. Formování "underclass" a paralelních společností

V evropských zemích můžeme sledovat jev separace dvou společností, původního obyvatelstva a menšin, které se přestěhovaly za prací a novými možnostmi, nicméně se za existujících okolností neasimilovaly. Například, v německých městech najdeme celé turecké čtvrti, které představují malé "město ve městě". Turkové "provozují 95 000 malých podniků, rodinných obchodů, restaurací a malých výroben".¹²¹ V podstatě, taková organizace umožňuje turecké komunitě - nebo i jiným imigrantským komunitám - vést plnohodnotný sociální život nezávisle na původním obyvatelstvu. Přistěhovalci, kteří cítí nepřátelskost ze strany místních občanů, se rádi uchylují do svého "útočiště", komunity svých bývalých nebo stávajících spoluobčanů, a tak se prohlubuje mezera kulturní separace, která v podstatě má pod sebou etnický základ.

---

118 HESOVÁ, Zora. Gastarbeitři, přistěhovalci, muslimové: Německé diskuse o integraci turecké menšiny. *Revue Politika* [online]. 2005, č. 4 [cit. 2011-08-12]. ISSN: 1803-8468. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/554/gastarbeitri-pristehovalci-muslimove>

119 TURTON, David a Julia GONZÁLEZ. *Cultural Identities and Ethnic Minorities in Europe*. Bilbao: Universidad de Deusto, 1999, s. 37. ISBN 84-7485-630-2.

120 POTŮČEK, Martin. *Průvodce krajinou priorit pro Českou republiku*. Praha: Gutenberg, 2002. ISBN 80-86349-06-3.

121 HESOVÁ, Zora. Gastarbeitři, přistěhovalci, muslimové: Německé diskuse o integraci turecké menšiny. *Revue Politika* [online]. 2005, č. 4 [cit. 2011-08-12]. ISSN: 1803-8468. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/554/gastarbeitri-pristehovalci-muslimove>

V takových komunitách se samozřejmě mluví rodným jazykem, což neprospívá školním úspěchům dětí. V muslimských komunitách v Německu to také vede k naprosté izolaci některých žen, které přijely za svými manžely těsně po svatbě, věnují se pouze rodině a nikdy se jazyk nenaučí, ani nepřijmou novou kulturu.

Izolované komunity, zvláště chudší, dostaly pojem "underclass". Stávají se mimo jiné ohniskem radikálních seskupení a jsou u zrodu násilných konfliktů. Tak například v období vyhrocených etnických konfliktů ve Francii 90. let se některé pařížské čtvrtě staly "zakázanou zónou" pro policisty a zákonné představitele a nekontrolovatelnou doménou radikální spodiny.¹²²

V souvislosti s již zmíněnými tureckými "ghetty" nelze opomíjet fakt, že mnohé marginalizované skupiny spojuje společná religiozní příslušnost, a tento fakt je v současné době jedním z nejvíce medializovaných veřejných strachů. Muslimské marginalizované skupiny v Evropě mají společný rys: rozčarování z evropské politiky, která ovlivňuje jejich každodenní život jako muslimů.¹²³

V současné době v Nizozemí nalezneme tak zvané *paralelní společnosti*.¹²⁴ Jsou to minoritní skupiny, které žijí v rozsáhlých susedstvích - ghettech v nizozemských městech nebo na jejich okrajích, především se sestávající z Maročanů, Turků nebo Surinamců. Hlavní problém se soustředil do městských částí čtyř velkých měst, Haagu, Amsterdamu, Rotterdamu a Utrechtu, kde zároveň žije vcelku nejvíce imigrantů. Tyto společnosti disponují vlastní stínovou ekonomikou a jsou pro státní kontrolu nedohledné, odsud vznikl jejich název. Podobně jako minoritní marginalizovaná turecká společenství v německých městech, disponují jakousi vlastní infrastrukturou - obchody, restauracemi, sdruženími, právními a jinými službami, což je činí v základu soběstačnými a na majoritě nezávislými.

---

¹²² FAVELL, Adrian. *Philosophies of integration: immigration and the idea of citizenship in France and Britain*. 2nd ed. Houndmills: PALGRAVE, 2001, s. 186. ISBN 0-333-94593-x.

¹²³ BOUBEKEUR, Amel a Samir AMGHAR. The Role of Islam in Europe: Multiple Crises? In: BOUBEKEUR, A., S. AMGHAR, R. DE WIJK et al. *Between Suicide Bombings and Burning Banlieues :The Multiple Crises of Europe's Parallel Societies*. Brussels: CEPS, IISS & DCAF, 2006, s. 4-6. European Security Forum Working Papers, 22. ISBN 92-9079-650-2.

¹²⁴ DE WIJK, Rob. The Multiple Crisis in Dutch Parallel Societies. In: BOUBEKEUR, A., S. AMGHAR, R. DE WIJK et al. *Between Suicide Bombings and Burning Banlieues :The Multiple Crises of Europe's Parallel Societies*. Brussels: CEPS, IISS & DCAF, 2006, s. 7-14. European Security Forum Working Papers, 22. ISBN 92-9079-650-2.

Největší paralelní společnost - v čtvrti Schilderswijk v Haagu - představuje ghetto na 89% se sestávající z imigrantů nezápadního původu. Má největší hustotu obyvatel na kilometr čtverečný, je nejchudší oblastí v Nizozemí a 80% jejích obyvatel, z nichž více jak polovina ještě nedosáhla věku 25 let, jsou nezaměstnaní. V kontextu problému uvedeném Robem de Wijkem paralelní společnosti se jeví jako dobrý úkryt pro teroristické a extrémistické skupiny a jako pravděpodobnější ohnisko vzniku nových skupin.¹²⁵

---

¹²⁵ DE WIJK, Rob. The Multiple Crisis in Dutch Parallel Societies. In: BOUBEKEUR, A., S. AMGHAR, R. DE WIJK et al. *Between Suicide Bombings and Burning Banlieues :The Multiple Crises of Europe's Parallel Societies*. Brussels: CEPS, IISS & DCAF, 2006, s. 7-14. European Security Forum Working Papers, 22. ISBN 92-9079-650-2.

BOX 1. Smrt Thea van Gogha

Smrt nizozemského režiséra Thea van Gogha, autora kontroverzních snímků ostře kritizujících islámské hodnoty, má pod sebou zajímavý příběh. Člověk, jež zabil Thea van Gogha, je Mohammed Bouyeri, v době činu člen teroristické skupiny Hofstad Group. Kdysi však byl pilným studentem a poté aktivním sociálním pracovníkem v přistěhovalecké komunitě. Když bylo vládou uzavřeno centrum pro mládež, se kterým Bouyeri spolupracoval, mladí Maročané neměli kde jinde se scházet, než na ulici, a kontrola nad nimi byla ztracena. V roce 1998 to vyústilo v pouliční potyčky s policií. Bouyeri se marně snažil o otevření nového centra pro mládež, ale neuspěl. Zahořklý, se radikalizoval a později se stal členem Hofstad Group.

Radikální skupina Hofstad Group čítala přibližně 16 členů. Charakteristika skupiny je v zemi dost dobře známa a je jakýmsi prototypem pro jiné potencionální seskupení, vznikající v paralelních společnostech. Členové skupiny byli přátelé nebo dlouholetí známí, důvěra ve skupině hrála zásadní roli. Vyznávali islám, měli vlastní imámy a komunikovali ve virtuálním protizápadním světě vytvořeném na internetu. Několik členů evropského původu konvertovalo. Většina teroristů byli vzdělaní a měli za sebou kriminální minulost.

Než se Bouyeri stal atentátníkem, strávil 12 měsíců ve vězení za potyčky z policií, propuštěn byl zrovna krátce po útocích 11. září. Řekl tehdy, že Osama bin Laden je jeho hrdinou. Podobně jako pro radikály po celém světě se pro něj stal bin Laden vzorem a vlajkovou lodí v boji proti Západu. Během soudního stání Bouyeri prohlásil, že největší křivdou pro něho je nenávisť ze strany Západu vůči islámu.

Příběh Bouyeriho je příkladem, který ukazuje, jak určitý ideologický diskurz může ovlivňovat jednání lidí a skupin. Za určitých podmínek, kdy se člověk ocitá v situaci, která pro něj představuje deprivaci, se může uchýlit k radikálnímu "východisku". Vzniká prostor, ve kterém člověk pátrá po spravedlnosti, a tento prostor pohotově zaujmají radikálové s vlastním specifickým ideologickým diskurzem. Tento diskurz se aktualizuje situací, do které se dostává deprimovaný jedinec - existence jeho problému jsou v daném diskurzu připsány negativnímu obrazu západního světa. Člověk, který je v dané situaci zranitelný, snadno nalézá podporu v takovém diskurzu. Na

druhou stranu události, které následují, ovlivňují onen "západní" antiimigrační diskurz - jak veřejný, tak i politický (především z něj těží populistické antiimigrační strany). K tělu van Gogha byl připnut dopis, obsahující varování pro Nizozemské politiky a odkaz na radikální islámské skupiny¹²⁶ - kritiku jedné z ideologických koncepcí ve jménu druhé. Oba diskurzy, jak západní populistický, tak islamistický, použijí stejných agitačních nástrojů, které vysílají jasný znak - negace protistrany, ostrá kritika jejích samotných základů, výzva k následování.

V islamistickém diskurzu zaznívají fráze, které daly mnoha imámům v "západním" slovníku jméno hate preachers.¹²⁷ Lídři populistických ultrapravicových stran používají antimuslimská hesla, a z pohledu protistran právě oni by mohli vypadat jako hate preachers, Například nizozemský politik Geert Wilders ve svém rozhovoru pro britské vysílání RT¹²⁸ používá smrt van Gogha jako argument proti islámu, který nazývá "spíše ideologií, než náboženstvím", a následně přirovnává Korán k Mein Kampf, neboť nachází podobnost islámu jako religie řídící veškeré aspekty života a totalitních ideologií. Ve svém projevu odkazuje na názor spoluobčanů, pro které už je imigrace "dost" a operuje s citově zabarvenými aspekty jako důvěra. Podle něj muslimům nelze věřit, i když většina z nich respektuje zákon a pronáší politicky korektní soudy. Odkazuje na údajné islámské stanovění, které dovoluje lhát, pokud se věřící nachází na nemuslimském území a jedná s nemuslimy. Slibuje, že pokud by se islám stal více dominantním, jeho přívrženci se začnou chovat zcela jinak. Jsme svědky diskurzivní praxe, kdy politik používá působivou argumentaci, kterou však divák nemůže okamžitě ověřit nebo vyvrátit, pracuje s tématy vyvolávajícími citové asociace a strach, ale přitom zachovává velmi klidný, profesionální postoj, který přispívá k formování důvěry v jeho osobnost a posiluje vliv antiimigračního politického diskurzu.

Střet těchto dvou diskurzů a to, jak se navzájem doplňují, pouze zesiluje napětí mezi imigranty a původními obyvateli, neboť pracuje se zobecněním a přispívá k vytváření stereotypů, "nálepek". Charizma a řečnické nadání, které jsou charakteristickými rysy populistických a radikálních vůdců, usnadňují manipulaci lidmi a skupinami a posilují význam patřičných diskurzů - nástrojů moci.

¹²⁶ Mohammed Bouyeri. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2011-09-12]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Mohammed_Bouyeri

V radikálních skupinách podobných Hofstad Group dochází k tomu, že se stávají sami svou autoritou, hlavně religiozní. Například, nenaslouchají výzvám představitelů oficiálních muslimských organizací zastavit protesty a nepokoje, nejspíš proto, že ve své vlastní imámy mají větší důvěru a ze strany oficiálních představitelů mohou tušit kolaboraci nebo je vnímají jako umělé subjekty vytvořené za podpory multikulturalisticky zaměřených politiků.

Motivace teroristických skupin a stimul k násilnému jednání, dle Roba de Wijka, se skrývá nikoliv v jejich sociálních a ekonomických obtížích, nýbrž v celkové nenávisti, rozčarování a nesouhlasu s Západem, jeho politikou a hodnotami. Případ zahořklého Bouyeriho tento názor ilustruje.

Dle závěrů Roba de Wijka, existuje jistý soubor katalyzátorů, které přivádí k teroristickým útokům:¹²⁹

- pokračující boje na Blízkém Východě;
- protiteroristické války, jak je známe z Iráku a Afghánistánu, a masový "antiteroristický" přístup Američanů v Guantanamo Bay a Abu Ghraib, které se staly symboly západních snah o represí muslimů;
- ideologie západu a zejména "mírová politika" George W. Bushe na Blízkém Východě;
- úspěšný teroristický útok 11 září, který nadchnul jiné. Po této události otrásla Evropou řada dalších teroristických útoků a pokusů o ně;

---

127 MACEOIN, Denis. Anwar al-Awlaki: "I Pray that Allah Destroys America". *Middle East Forum* [online]. 2010, XVII:2, s. 13-19 [cit. 2012-02-08]. Dostupné z: <http://www.meforum.org/2649/anwar-al-awlaki-pray-allah-destroys-america>

WARDROP, Murray. Islamic hate preacher arrested on terrorism charge. *The Telegraph* [online]. 7:30AM GMT 03 Nov 2011 [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/terrorism-in-the-uk/8865616/Islamic-hate-preacher-arrested-on-terrorism-charge.html>

NEWLING, Dan. Allowed into UK, the preacher who backs Bin Laden. *MailOnline* [online]. 02:52 GMT, 31 May 2010 [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1282639/Muslim-hate-preacher-let-Britain-despite-Tories-pledge-radicals.html#ixzz1uTGOPubY>

128 Ban the Koran? Geert Wilders speaks out on his radical views. In: *YouTube* [online]. 7. 03. 2010 [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=GanFV4b1wvk>

129 DE WIJK, Rob. The Multiple Crisis in Dutch Parallel Societies. In: BOUBEKEUR, A., S. AMGHAR, R. DE WIJK et al. *Between Suicide Bombings and Burning Banlieues :The Multiple Crises of Europe's Parallel Societies*. Brussels: CEPS, IISS & DCAF, 2006, s. 7-14. European Security Forum Working Papers, 22. ISBN 92-9079-650-2.

- výzvy ikonických lídrů jako Osama bin Laden nebo Ayman al-Zawahiri.

V závěru de Wijk dodává, že u zrodu "domácího" terorismu a za inspirací pachatelů nestojí místní problémy, nýbrž "globální džihád". Západní demokracii radikálové vidí jako zákonné právo v opozici k Božímu slovu, koránu a šaría.

Pokud uvažujeme o tomto tvrzení jako o jedné z možných příčin zrodu tak zvaného „domácího“ terorismu, jsme u zajímavé kontroverze: kdo by měl zodpovídat za tento fenomén? Vysvětlení ústí do podoby uzavřeného kruhu. Otázka, kterou si můžeme položit, zní - zda vinu nese "Západ" s jeho agresivní politikou, marginalizací a stigmatizací anebo "Východ" s jeho odlišnými hodnotami a ideály? Není "obrácení se k ideálům" posíleno rozčarováním v západní politice a přístupu?

4.4. Otázka tolerance. Náboženství jako manifest "Východu"

Je možné, že pro Středoevropana ztratila religie někdejší význam opory civilizace, a proto si neuvědomuje, že dnes zdaleka nežijeme v sekularizovaném světě. Otázka tolerance, v našem případě tolerance vůči imigrantům, je neoddělitelná od náboženské snášenlivosti, a pokud mluvíme o nenávisti jistých skupin vůči imigrantům, často ji můžeme přirovnat k náboženské nenávisti (například Wildersův nápad zakázat Korán nebo Brejvikův útok ve jménu ochrany křesťanské Evropy před muslimským zlem). Od doby poválečné až po současnost jsme svědky toho, jak se imigrace – zpočátku záležitost čistě ekonomická a podporovaná evropskými zeměmi – stává záležitostí politickou, kulturní a náboženskou, a nahlíží se na ní jako na zdroj a zrod velkých sociálních problémů¹³⁰. Otázka sociální koheze, možnosti koexistence rozdílných kultur a zejména náboženství v Evropě a nebezpečí konfliktu patří mezi klíčové v zemích, kde se na imigraci nahlíží jako na problém, a není zdaleka nová. V roce 1972 publikuje francouzský sociolog René Giraud svoji teorii o takzvaném prahu tolerance (seuil de tolérance)¹³¹. Prahem tolerance nazývá jistý bod, kdy členové

130 MCNEILL, Tony. Immigration in Postwar France: Lecture 2. *The University of Sunderland* [online]. 19/2/98 [cit. 2011-09-15]. Dostupné z: <http://seacoast.sunderland.ac.uk/~os0tmc/contemp1/immig2.htm>

131 MCNEILL, Tony. Immigration in Postwar France: Lecture 2. *The University of Sunderland* [online]. 19/2/98 [cit. 2011-09-15]. Dostupné z: <http://seacoast.sunderland.ac.uk/~os0tmc/contemp1/immig2.htm>

minoritní skupiny dosahují počtu, dostatečného ke zvrhnutí bilance sociální koheze. Zvrhnutí bilance nevyhnutelně povede ke konfliktu, a zároveň k vytlačení původního obyvatelstva minoritou a k vytvoření monoetnických ghett. Teorie nepracuje s konkrétními čísly nebo procenty, které by říkaly, kdy nastává kritický bod a kdy se překročí práh tolerance. Tento fakt dovoluje snadno operacinoalizovat teorii, převést jí do diskurzivní praxe, použít ji jako populistický nástroj (tak již učinila řada ultrapravicových stran) a snadno ji aplikovat na sociální problémy spojené s otázkou etnické koheze.

Nicméně jádro teorie nás navádí k zamyšlení se nad některými jevy. Práh tolerance nebyl jednoznačně, matematicky definován. Nicméně příklady, kde bychom mohly hledat překročení prahu tolerance, existují. Jako ilustraci vezmeme již zmíněný příklad několika belgických škol. Školy, podporované sociálním programem pro integraci, začaly do řad svých žáků přijímat větší počet dětí imigrantů. Situace se ale začala vyvíjet jinak, než se očekávalo. Kvůli žákům-cizincům se snížila celková úroveň výuky v třídách, pravděpodobně kvůli nedostatečné jazykové vybavenosti nových žáků a tomu, že jim učitelé museli výuku přizpůsobit. Postupně z těchto škol začali odcházet schopní „bílí“ žáci, a časem se za kdysi respektovanými školami upevnil přívlastek „černé“. Školy tak byli pro původní obyvatelstvo zcela diskreditovány, a integrační projekt musel být uznán za neúspěšný.

Opakem k tomu uvedeme příklad z Anglie. Program, iniciovaný developerskou společností Home Group v malých městech Queensbury a Allerton v Yorkshire, měl za cíl vytvořit kulturní mix v obytných čtvrtích.¹³² Klíčovou roli zde hrál i specifický přístup ke konstrukci domů, které odpovídaly kulturním a náboženským požadavkům asijských a blízkovýchodních rodin (například, oddělené sály pro mužské a ženské hosty při návštěvách a slavnostech). Nemovitosti byly cizincům nabízeny takovým způsobem, aby žili v sousedství se sobě blízkými, což vyvolalo pocit patřičnosti, bezpečí a ochotu se nastěhovat, ale aby zároveň nevznikali ryze imigrantské ulice. Takové nenásilné „promíchání“ národností a kultur proběhlo v jediném středně třídním prostředí rodin s dětmi a vytvořilo a upevnilo žádoucí představu o tom, že všichni bez

---

¹³² GREGORY, James. *Diversity and Solidarity: Crisis, What Crisis?* London: Runnymede, 2011, s. 23. ISBN 978-1-906732-75-2. Dostupné z: <http://www.runnymedetrust.org/uploads/publications/pdfs/DiversityandSolidarity-2011.pdf>

rozdílu jsou součástí jednotné a ekonomicky silné střední třídy. Tento rys má veškerý potenciál stát se zásadním vodítkem, kterého se máme chopit v hledání prvku, který „nás“ a „je“ sjednotí. V sousedství panuje porozumění a mírumilovná nálada, s tím, že rodiče jsou spokojeni s možností dennodenní mezikulturní komunikace pro jejich děti a vděčí vzájemnému porozumění. Tohoto pozoruhodného výsledku bylo dosaženo bez ustavičného důrazu autorit stakeholderů na „dialog“ nebo „pochopení“. Klíčem k úspěchu bylo zprostředkování služeb *obyčejným lidem v obyčejném, zcela normálním prostředí*.¹³³

Existuje skutečně práh tolerance, kde leží? Je podmíněn počtem členů minorit, mentalitou majority nebo komplexem okolností, které doprovází pomíchání majority a minorit? A nakolik je v dnešní době závažná otázka náboženské tolerance? Náboženství a jeho symboly se dnes často objevují v politickém a následně v mediálním diskurzu. Jsme svědky toho, jak se náboženství stává politickým, a velmi často populistickým, nástrojem.¹³⁴ Intolerance vůči imigrantům se ve skutečnosti stává intolerancí vůči projevům tradic vycházejících z jejich náboženství. Jedním z takových příkladů je nedávná kontroverze kolem burky.

Ve Francii jedenáctého dubna 2011 vešel v platnost "zákaz zahalování", interpretovaný jako v první řadě zákaz nošení burky na veřejnosti. Byly uváděny následující důvody, proč by mělo opatření nabýt zákonné síly: chránění národní identity, kulturních a demokratických hodnot, chránění práv občanů (kdy žena nesmí být nucena k nošení burky) a zvýšení bezpečnosti (jelikož tvář zahalená na veřejnosti rovná se těžko identifikovatelná identita). Danou legislativní změnu spustily určité stimuly, jejichž existence spíše svědčí o tom, že soužití majority a minority představovalo přetékající pohár problémů nebo jevů, jež jsou jednou či druhou stranou vnímány jako problém. Souhrn těchto jevů a již existujících antiimigračních veřejných, mediálních a politických diskurzů vytvořily specifický politický diskurz, ze kterého pochází formulace zákona a jeho obhajoby. Tyto stimuly jsou nárůst xenofobie vůči islámským kulturám, celková reorientace integračních politik v evropských zemích, které pociťují

---

¹³³ GREGORY, James. *Diversity and Solidarity: Crisis, What Crisis?* London: Runnymede, 2011, s. 23. ISBN 978-1-906732-75-2. Dostupné z: <http://www.runnymedetrust.org/uploads/publications/pdfs/DiversityandSolidarity-2011.pdf>

¹³⁴ *The World we want to live in: 14th annual forum 2000 conference, Prague, October 10-12, 2010.* Prague: Forum 2000 Foundation, 2011, 512 p. ISBN 80-904-7241-9.

velký počet islámských imigrantů v zemi jako problém (selhání multikulturalismu a odstoupení od tohoto konceptu), celková tendence ke zpřísnění bezpečnostních a protiteroristických opatření. Je možné, že mezi stimuly byla také snaha odpoutat pozornost od ekonomických a jiných závažných problémů ve státě a snadné získání voličů na svoji stranu. Toto tvrzení nelze podložit jasně mluvícími fakty, nicméně specifická diskurzivní praxe představuje souhrn argumentů politiků, které by je mezi hojným počtem voličů činily velmi populárními. Téma integrace tak může být zneužito ve prospěch sledování soukromých zájmů, což přispívá k prohloubení sociokulturních rozdílů a spouští konfliktní situace - efekt ideologické stránky diskurzu, kdy antiimigrační politické opatření umožňuje politické straně nebo politikovi zaujmout pozici jednoho z hlavních držitelů moci.

Podobně jak Geert Wilders vystupuje proti imigraci v Nizozemí, francouzská ultrapravicová Národní fronta v čele s Marine Le Pen vyjadřuje své jednoznačné stanovisko a manifestuje antiimigrační diskurz. Marine Le Pen srovnává muslimy modlící se v ulicích s nacistickou okupací za druhé světové války: "Ovšem zde nejsou tanky nebo vojáci, nicméně je to okupace, která těžce dopadá na místní obyvatele".¹³⁵ Tímto dává najevo, že na imigranty z pohledu radikální pravice se dá nahlížet nejen jako na cizáky, kteří nejsou v zemi vítáni se svými tradicemi, ale jako na hrozbu, jejíž ideologický diskurz narušuje mírovou náladu ve společnosti.

Cíle, které navenek vládní regulace sleduje, od zachování národních (kulturních, demokratických) hodnot a rovnoprávnosti žen a mužů přes zvýšení bezpečnosti až po odpoutání pozornosti od jiných problémů a populistickou snahu o popularitu u občanů - voličů, jsou poznamenány symbolem francouzského sekularismu, který je ve své podstatě politickým konceptem. Opatření je v souznění s celkově radikálním politickým diskurzem Nicolase Sarkozyho, názory a přístupem k problémům spojeným s přistěhovalci (například, vystěhování pařížské romské menšiny). Rozhodnutí o burce okomentoval slovy, že francouzská společnost nemůže akceptovat obraz ženy,

---

¹³⁵ Marine Le Pen: Muslims in France 'like Nazi occupation'. *The Telegraph* [online]. 10:32PM GMT 12 Dec 2010 [cit. 2011-10-11]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/8197895/Marine-Le-Pen-Muslims-in-France-like-Nazi-occupation.html>

uvězněné v závoji, odříznuté od společenského života a již je upírána identita.¹³⁶ Zde nacházíme podobnost s Wildersovým přesvědčením o tom, že islámské státy vesměs postrádají systém zákonného [sekularizovaného] práva, funkční parlamenty nebo občanskou společnost.¹³⁷ Nicméně sám Sarkozy zdůrazňuje, že nemá v úmyslu zaměňovat významy: zatímco islám má být respektován jako každé jiné náboženství, burka jako symbol nikoli religie, ale podřízení, nesmí být tolerována.¹³⁸ Nehledě na to však operování s kontextem je natolik působivé, že ve veřejném diskurzu nejspíš dochází k upevňování asociace negativně pojatých skutečností bezprostředně s islámem. Apelování k francouzským hodnotám a cennostem společnosti může imponovat veřejnosti, zvláště pokud se jedná o tabuizované otázky nebo takové otázky, které se pohybují na hraně xenofobie nebo rasismu. Zde velkou roli hraje, podobně jako v případech již zmíněných jiných zemí, faktor, že nakonec bylo na rovinu "řečeno to, co si lidé dávno mysleli, ale nehdrali vyslovit". Vyjádření ze strany politika může být vnímáno jako úleva a legitimizace názorů, které jsou ve společnosti přítomné - jak dokládají sociologická výzkumná data uvedená níže.

Francouzský příklad následuje další evropská země, Belgie. Od 23 června 2011 i zde platí zákon zakazující nošení burky. Neplnění zákona může být trestáno až sedmi dny vězení a pokutou.¹³⁹

V Belgii burku nosí přibližně 270 žen¹⁴⁰, což se nezdá být tak velké číslo. Nicméně samotný akt zákazu jako politické gesto mří nejen na ženy, které skutečně nosí burku, ale i na celou muslimskou komunitu, jejíž existence v Belgii je občany vnímána jako problém. Burka je vnímána jako její symbol, a zároveň může být vnímána

---

136 Sarkozy speaks out against burka: French President Nicolas Sarkozy has spoken out strongly against the wearing of the burka by Muslim women in France. *BBC News* [online]. 22 June 2009 17:47 UK [cit. 2011-10-11]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8112821.stm>

137 Ban the Koran? Geert Wilders speaks out on his radical views. In: *YouTube* [online]. 7. 03. 2010 [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=GanFV4b1wvk>

138 Sarkozy speaks out against burka: French President Nicolas Sarkozy has spoken out strongly against the wearing of the burka by Muslim women in France. *BBC News* [online]. 22 June 2009 17:47 UK [cit. 2011-10-11]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8112821.stm>

139 Belgium officially bans the burqa. *EurActiv.com* [online]. 14 July 2011, 16 August 2011 [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://www.euractiv.com/culture/belgium-officially-bans-burqa-news-506557>

140 Belgium officially bans the burqa. *EurActiv.com* [online]. 14 July 2011, 16 August 2011 [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://www.euractiv.com/culture/belgium-officially-bans-burqa-news-506557>

jako symbol extrémismu, neboť sám fakt, že není vidět, kdo se pod závojem skrývá, znepokojuje a je pro člověka vychovaného v židovsko-křesťanské tradici nezvyklý a dá se říci společensky nepřijatelný. I muslimskou komunitou to nejspíše bude vnímáno jako napadení na ni samotnou a na soubor kulturních cenností, než na nevelký počet žen, které skutečně nosí závoj.

Příznivci nového zákona v něm vidí dva hlavní účely: bránit práva žen, podobně jako ve Francii, a předejít propasti mezi islámskou komunitou a belgickou společností. Prvním aspektem jsme se již zabývali v kontextu zákazu burky ve Francii, druhý aspekt nám zde nechtěně může vyznít naivně. Propast mezi dvěma částmi společnosti již existovala a daný zákon je zcela jasně namířen proti minoritě, v jeho schvalování a populistické debatě hlavní roli hráli představitelé majority. Ostatně je nesnadno si představit, aby takový zákon byl podporován zevnitř minority. Zevnitř spíše přijde vzpoura a podpora pro ty, kteří se tomu zákonu postaví, podobně jako podnikatel, který hodlá platit pokuty za ženy, porušující zákaz nošení burky ve Francii, a tak jim umožní nadále držet se tradicí a necítit se ohroženými státním opatřením.¹⁴¹

Takové opatření nemůže vyústit ve sblížení dvou komunit a dvou rozdílných kultur, jedná se v podstatě o násilný zásah do tradičního řádu jedné z komunity druhou, která tu pravomoc jakožto držitel území má. Není zároveň pravděpodobné, že za současných podmínek by se Belgii (nebo i jiným zemím) podařilo potlačit nově příchozí kulturu a za pomoci síly zcela eliminovat jakékoli známky cizosti minoritní kultury. Muslimská komunita má velkou ideologickou oporu na Blízkém východu, a tato podpora by teoreticky mohla vyústit v politický konflikt v případě tvrdších zavedení protimuslimských opatření v zemi.

Jisté je, že již první zákaz burky ve Francii byl vstupem na tenký led z hlediska mezinárodní politiky a politiky EU. Zákon může být napaden před Evropským soudem pro lidská práva jako porušující právo na svobodu projevu. Turecký premiér Recep

---

¹⁴¹ TODD, Tony. French businessman 'to pay all burqa fines'. *France24* [online]. 19/08/2011 [cit. 2011-09-10]. Dostupné z: <http://www.france24.com/en/20110819-french-businessman-pay-all-burqa-fines-belgium-rachid-nekkaz>

Tayyip Erdoğan obvinil Francii z porušení práva na svobodu religie ve svém vystoupení v Evropském parlamentu dva dny po přijetí zákona.¹⁴²

Turecko bylo jedinou muslimskou zemí, která převzala francouzský sekulární model a oddělila stát a církev. Však právě muslimská komunita ve Francii, největší v Evropě (5 miliónů lidí, neboli 8% populace)¹⁴³ a se značnou částí přistěhovalců z Turecka, je novým sekulárním opatřením ohrožena. "Je ironické, že dnes je sekularismus v Evropě podroben debatě a že zpochybňuje jisté svobody," jak cituje Erdoğan agentura Reuters.¹⁴⁴

Turecko je mezi jinými muslimskými zeměmi unikátní v tom, že jako stát usilovalo o sblížení se s EU, a rovněž s Evropskou kulturní dominantou. Usiloval o to například i sám premiér Erdoğan za pomoci sekulárních zákonů, je to nápadné i zvenku, kdy na centrálním tureckém televizním kanálu je naprosto běžné spatřit evropsky oblečenou a učesanou moderátorku. Pokud vezmeme v potaz snahu Turecka o inkluzi do EU, tato muslimská země by mohla mít potenciál stát se můstkem mezi Evropou a arabským světem. Když však se zdá, že turecký lídr mluví již nikoliv v záštitu své země, ale i celého arabského světa, nastává nebezpečí, že bude můstek spálen. Během debaty v parlamentu se zmínil, že si nepřeje, aby se Blízký východ a v Severní Afrika staly dalším Afghánistánem nebo Irákem, a že "bychom se měly soustředit na lidské tragédie na Blízkém východě a v Severní Africe, nikoliv na ropné zdroje". V kontextu debaty vyjádřil stanovisko, že ti, kteří diskutují o vstupu Turecka do EU za účelem sledování vlastních zájmů, škodí nejen Turecku, ale i jejích vlastním zemím, jejích občanům a evropským hodnotám.¹⁴⁵

---

142 From Strasbourg, Erdoğan blasts France over burqa ban. *EurActiv* [online]. 14 April 2011, 18 April 2011 [cit. 2011-08-05]. Dostupné z: <http://www.euractiv.com/enlargement/strasbourg-erdo-blasts-france-burqa-ban-news-504068>

143 From Strasbourg, Erdoğan blasts France over burqa ban. *EurActiv* [online]. 14 April 2011, 18 April 2011 [cit. 2011-08-05]. Dostupné z: <http://www.euractiv.com/enlargement/strasbourg-erdo-blasts-france-burqa-ban-news-504068>

144 From Strasbourg, Erdoğan blasts France over burqa ban. *EurActiv* [online]. 14 April 2011, 18 April 2011 [cit. 2011-08-05]. Dostupné z: <http://www.euractiv.com/enlargement/strasbourg-erdo-blasts-france-burqa-ban-news-504068>

145 From Strasbourg, Erdoğan blasts France over burqa ban. *EurActiv* [online]. 14 April 2011, 18 April 2011 [cit. 2011-08-05]. Dostupné z: <http://www.euractiv.com/enlargement/strasbourg-erdo-blasts-france-burqa-ban-news-504068>

Jiným symbolem proměny kulturní mapy Evropy se stál minaret. Před třemi lety 113 540 občanů Švýcarska stvrdilo svými podpisy žádost o celostátní referendum. Referendum proběhlo 29 listopadu roku 2009 a jeho výsledkem bylo 57,5% souhlasících se zákazem výstavby minaretů v zemi - takový je obraz veřejného diskurzu této otázky. Krátce nato byla švýcarská konstituce doplněna o článek 72 (3), který zní: "Stavba minaretů je zakázána". Po tomto zákazu následovaly stížnosti představitelů muslimské obce Evropskému soudu pro lidská práva. Dle jejich pohledu na situaci byly porušeny právo na svobodu vyznání a zákaz diskriminace. Žaloby byly však zamítnuty s tím, že i když změna v konstituci pohoršila religiózní přesvědčení dotyčných, nezasáhla je přímo.¹⁴⁶ Otázka legality v tomto případě protimuslimského opatření je pozoruhodná. Ve veřejném diskurzu zaznává názor, že sám o sobě zákon de facto nepřinesl nic zásadně nového a zavání populismem. Diskuze kolem zákona se odehrávala hlavně v kontextu velkých měst s chráněnými historickými památkami, jejichž panorama by mohly minarety nenávratně porušit. Nicméně, jako ve většině chráněných Evropských měst, i zde platí zákaz narušení historického panoramatu, a veškeré projekty novostaveb musí projít přísným výběrovým řízením. Jako netradiční element by měl minaret vždy poměrně malou šanci na úspěch, a pokud by se proti něm chtěla města ještě více pojistit, stačilo by zpřísnit podmínky pro povolení novostaveb v obci. Jistě, že tento názor může být hodně diskutabilní, nicméně nelze zamítnout, že uvedení zákona mělo pro mnohé občany, jak příznivce tak i odpůrce opatření, charakter gesta, jakéhosi milníku, který značí v historii vztahu minority a majority bod "a dost!". Období kolem referenda bylo doprovázeno širokou mediální kampaní a opět, podobě jako kauza burky, událost přesáhla hranice státu a dostala Švýcarsko do kategorie "prvních vlaštovek", zemí, které uznaly minority za "vetřelce" a začaly proti nim bojovat legálními prostředky.

V souvislosti s takovými událostmi se mluví o vzestupu islamofobie, která zkresluje objektivní pohled na proces a problém imigrace a jako magnet přitahuje pozornost médií a ovládá myšlení Evropanů, zatímco jiné jevy spojené s minoritní komunitou, na které by se mělo nahlížet jako na problém, zůstávají mimo pole zájmu široké veřejnosti. Nebo, problémy vznikající v procesu soužití s blízkovýchodní minoritou jsou automaticky spojovány jen s kulturními, čti religiózními, rozdíly. Není

---

¹⁴⁶ Complaint against Switzerland for minaret ban is declared inadmissible. *Migration News Sheet* [online]. August 2011 [cit. 2011-10-15]. Dostupné z: <http://www.migrationnewssheet.eu/complaint-against-switzerland-for-minaret-ban-is-declared-inadmissible>

snadno říci, na kolik je islamofobie opodstatněná. Evropa a svět si připomínají velké teroristické útoky, k nimž se přihlásili islámští radikálové. Kultura, kterou imigranti přinášejí, nenavazuje na židovsko-křesťanské tradice a kulturní matici Evropy. Nicméně, v dnešním globalizovaném světě jsme zvyklí pojmout za své něco, co nám kdysi mohlo být naprosto cizí - tradice, svátky, jídlo. Muslimská kulturní matice nicméně představuje problémový bod.

Z výsledků studie provedené Friedrich Ebert Foundation vyplývá, že většina Evropanů má negativní vztah k Islámu, a dokonce více než polovina obyvatel sedmi evropských zemí považuje Islám za náboženství intolerance. Takto odpovědělo 52% respondentů z Německa, 60,4% respondentů z Itálie, 62,2% - z Portugalska, 61,5% z Polska a 53,4% z Maďarska. V Německu jenom 16,6% respondentů souhlasilo s tím, že "muslimská kultura dobře zapadá do rodné země/Evropy". Nejvíce souhlasících bylo ve Francii - 49,8%, ale nesmíme zapomenout, že polovina s tímto tvrzením nesouhlasí, a to je pořád velmi mnoho - dá se říci, že v tomto je společnost rozpolcená. Také nevíme, zda všichni respondenti byli nemuslimové, a nakolik přesnou představu o jejich akceptaci společností proto máme k dispozici. Pokud jde o jiné státy, další vysoké procento respondentů, kteří nevidí problém v prolínání muslimské a jejich rodné kultury, mělo Portugalsko - 50,1%. S ostatními zeměmi, ve kterých se prováděl výzkum, to s tolerancí cizí kultury vypadá mnohem hůře: ve Velké Británii 39% souhlasných hlasů, 38,78% v Nizozemí, 30,2% v Maďarsku, 27,4% v Itálii a 19% v Polsku. Ve spojitosti s nedávným pozdvižením kolem burky, které doslova zasáhlo celou Evropu, pokud ne legálně, tak s velkým nápořem mediálně, budou pro nás zajímavé statistické údaje, pořízené ve stejném výzkumu: ilustrují, jak je Evropany vnímána role ženy v muslimské společnosti. S výrokem "Vztah muslimů k ženám protičečí naším hodnotám" souhlasilo 82,2% respondentů v Itálii, 81,5% ve Spojeném Království, 78,8% ve Francii, 78,2% v Nizozemí, 76,8% v Maďarsku, 76,1% v Německu, 72,1% respondentů v Portugalsku a Polsku.¹⁴⁷ Takový průřez názory naznačuje, jakou podobu by mohl mít vliv a rozšíření antiimigračního diskurzu v Evropě. Výzkumné otázky odkazovaly k takovým fenoménům, jako kompatibilita kultur, role náboženství, sociální rozdíly - tudíž naváděly k zamyšlení se o možnostech

---

¹⁴⁷ Study: one in two Europeans consider Islam a religion of intolerance. *Migration News Sheet* [online]. April 2011 [cit. 201-10-15]. Dostupné z: <http://www.migrationnewsheet.eu/study-one-in-two-europeans-consider-islam-a-religion-of-intolerance>

integrace imigrantů v širokém kontextu jakéhosi "střetu civilizací". Nezaměřovaly se na konkrétní politiky nebo problémy, nýbrž se snažily o reflektování všeobecného vnímání otázky integrace přistěhovalců z muslimských zemí. Obecnější náhled na problém jako tento může snadněji svádět k generalizací předsudků na celé skupiny, podobně může fungovat i utváření názorů pod vlivem populistického řečnictví, kdy politik operuje rovnou s nejpůsobivějšími tématy a "nejglobálnějšími" problémy.

Dva zmíněné příklady, kontroverze kolem burky a minaretů, svádí k pojmenování muslimů oběťmi a většiny - útočníky. Expanze islámu je velmi sporná otázka, přistěhovalci, dá se říci, jen nadále zůstávají sami sebou, zatímco ze strany domácího většinového obyvatele pozorujeme *aktivní* nesouhlas. Řešením otázky religiózních symbolů se domácí obyvatelé snaží řešit sociálně politický problém (ne)integrace. Podívejme se dále na jiné příklady, kdy si pomyslné "oběti" a "útočníci" v západním veřejně mediálním diskurzu vyměnily místa: otázka morálního útoku je relativní, nicméně fyzické ohrožení bylo původními obyvateli cítěno - v průběhu tzv. *cartoon scandal*, kontroverze karikatur. V chronologii vývoje skandálu karikatur od roku 2005 po nedávnou minulost¹⁴⁸ vidíme, jak velké a dlouhodobé následky nesla jediná publikace. Zda byly tyto následky neočekávané, je sporná otázka, neboť v paměti jsou relativně nedávné události kolem románu *Satanské verše* Salmana Rushdieho.

---

¹⁴⁸ Chronologie převzata z BBC News: Muslim cartoon row timeline: The BBC News website outlines key events in the escalating row over the publication of cartoons satirising the Prophet Muhammad. *BBC News* [online]. 2006/02/19 18:04:15 GMT [cit. 2011-09-08]. Dostupné z: http://newsvote.bbc.co.uk/mpapps/pagetools/print/news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4688602.stm

BOX 2. Cartoon Controversy

2005

30.9. Dánské noviny Jyllands-Posten publikují sérii karikatur, zobrazujících muslimy a proroka Mohameda.

17.10. Egyptské noviny al-Fagr přetiskují karikatury a komentují je jako urážející a rasistické.

20.10. Velvyslanci deseti arabských zemí vyjádřili nesouhlas s publikací dánskému premiérovi.

2006

10.1. Přetisk karikatur vychází v Norsku.

26.1. Velvyslanec Saudské Arábie opouští Dánsko, Libye prohlašuje uzavření ambasády v Kodani.

30.1. Ozbrojenci vyžadují omluvy za karikatury v kancelářích EU v pásnu Gaza.

31.1. Jyllands-Posten se omlouvá. Omluvu podporuje dánský premiér.

1.2. Noviny ve Francii, Německu, Itálii a Španělsku přetiskují karikatury.

2.2. Redaktor francouzských novin France soir dostává výpověď za publikování karikatur.

4.2. Útok na Dánskou a Norskou ambasádu v Damašku.

5.2. Dánská ambasáda v Beirutu je zapálena demonstranty. Ministr vnitra Hassan Sabehe rezignuje.

6.2. Protesty mají lidské oběti: pět lidí zahynulo v Afghánistánu a jeden člověk v Somálsku.

7.2. Írán ukončuje obchodní spolupráci s Dánskem, několik set Íránců útočí na dánskou ambasádu v Teheránu.

8.2. Francouzský časopis Charlie Hebdo přetiskuje karikatury, prezident Jaques Chirac vyjadřuje svůj nesouhlas s publikací.

9.2. Státisíce šíitských muslimů v Libanonu protestují proti karikaturám.

10.2. Protesty v Malajsii doprovází vystoupení premiéra Abdullah Badawihho varujícího před vznikem propasti mezi islámským světem a západem, podpořeným nespokojeností muslimů se západní zahraniční politikou.

12.2. Z bezpečnostních důvodů dánský premiér vyzývá spoluobčany k opuštění Indonézie.

13.2. Prominentní íránské noviny Hamshahri Daily vyhlásí soutěž o karikaturu na holocaust jako zkoušku hranice svobody slova na Západě.

14.2. Dva protestující jsou zastřeleni bezpečnostními strážci v Lahore, Pákistánu. Studentské protesty v Islamabadu jsou potlačovány slzným plynem. Davy útočí na britskou a německou ambasádu v Iráku a žádají odchod dánských vojenských jednotek ze země.

15.2. Tři lidé zahynuli v pákistánských městech Lahore a Peshawar. Italský ministr Roberto Calderoli tvrdí, že distribuuje trička s potiskem karikatur.

17.2. Minimálně 10 lidí zahynulo a několik se zranilo během protestů před italským konzulátem v Benghazi, Libye, v Pákistánu je zadrženo více jak 100 protestujících. Dánsko dočasně uzavírá svojí ambasádu v Pákistánu z bezpečnostních důvodů. Pákistán odvolává svého velvyslance z

Dánska.

18.2. Šestnáct obětí si vyžádaly útoky na křesťany v nigerském městě Maiduguri. Italský ministr Calderoli odchází z funkce. Čtyři zranění si vyžádaly potyčky demonstrantů a policie v Pákistánu.

19.2. Vůči vystupujícím proti zákazu karikatur v Islamabadu policie používá slzný plyn. Desítky tisíc lidí v ulicích Istanbulu vystupují proti Dánsku, Izraeli a Spojeným státům.

Skandál karikatur a jeho interdiskurzivní vývoj má kontinuitu i dodnes. Druhého listopadu 2011 kancelář týdeníku Charlie Hebdo byla napadena zápalnou bombou a zruinována. Stalo se tak poté, co bylo vydáno speciální číslo týdeníku přejmenovaného na "Charia Hedbo", jako editor byl uveden prorok Mohamed. Číslo oslavovalo vítězné volby islámské strany Ennahda v Tunisku a zavedení islámského práva novými vládci Libye.¹⁴⁹ Devastující útok na redakci nezastavuje editory, a následující číslo vychází s karikaturou na obálce zobrazující líbajících se karikaturistu a muslima pod heslem "láska je silnější než nenávisť".¹⁵⁰ Vysílají tak znaky, které na jednu stranu kritizují určité aspekty islámu a sociálně politického dění v zemích s muslimskou většinou, na druhou stranu však naznačují ironický aspekt publikace. Hranice mezi ironií a rouháním je však otázkou interpretace - zatímco v západních diskurzích se něco ještě toleruje, v jiných to může vyvolat prudké reakce, jako právě v případě "Charia Hedbo".

Skandál karikatur z roku 2005-2006 se proplétá s jinou velmi významnou ideologickou kontroverzí moderní doby - kontroverzí Salmana Rushdieho a jeho románu Satanské verše. Tento skandál byl ve své době bezprecedentním, jeho trvání se uvádí v období desetiletí a jeho následky a dědictví jsou pociťovány i dodnes, v jistém slova smyslu touto událostí byla položena tradice veřejné rozepře islámského světa a Západu a tradice Západu v nakládání s takovými mimořádnými událostmi. Svoboda slova jako jedna z největších priorit demokracie musela být přehodnocena, vznikla otázka o legitimitě veškerých projevů a možnosti omezení svobody slova do té míry, aby nemohlo dojít k urážce na poli kultury, tradic a náboženství.

¹⁴⁹ HASKI, Pierre. Charlie Hebdo fire shows how polarised French attitudes to Islam are. *The Guardian* [online]. 2 November 2011 14.50 GMT [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/belief/2011/nov/02/charlie-hebdo-fire-islam-france>

¹⁵⁰ WILLSSHER, Kim. Charlie Hebdo front cover depicts Muslim man kissing cartoonist. *The Guardian* [online]. 8 November 2011 08.48 GMT [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/nov/08/charlie-hebdo-muslim-kissing-cartoonist>

BOX 3. The Rushdie Affair - jedny z nejdůležitějších okamžiků z chronologie událostí¹⁵¹

1988

26.9. Londýnské nakladatelství Viking Penguin publikuje román Salmana Rushdieho *Satanské verše*. Román podává nedogmatický pohled na proroka Mohameda, jednu z jeho centrálních postav; přináší kritický pohled nejen na fundamentalismus, ale i na tehdejší britskou politiku.

28.9. Román je nominován na cenu Booker (ale nezískává ji).

5.10. *Satanské verše* jsou zakázány v Indii.

1.11. Jižní Afrika zakazuje román.

8.11. Uznání ve Velké Británii se posiluje, román je nominován na cenu za beletrii Whitbread (román ji nakonec nezískává).

21.11. Autorita Univerzity Al-Azhar v Káhiře, jedné z nevlivnějších islámských institucí a sídla islámské teologie, zakazují román v Egyptě a vyzývají k jeho zákazu ve Velké Británii.

1989

Leden 1989. Pákistán a Bangladéš zakazují *Satanské verše*.

14.1. Největší britská síť knihkupectví WHSmith stahuje román ze svých obchodů. Kopie knihy spálena během uličního protestu okolo tisíce muslimů v Bradfordu. Nakladatelství Viking Penguin v New Yorku dostává telefonické výhrůžky.

21.1. WHSmith znovu začíná prodávat knihu, zatímco uliční procesy s pálením knih a podobizny Salmana Rushdieho pokračují v Británii.

29.1. Kopie románu jsou spáleny ve dvou univerzitních knihkupectvích v Torontu.

14.2. Ajatolláh Chomejní vyhláší fatvu nad Rushdim, čímž vyzývá k pronásledování a usmrcení jeho a kohokoli, kdo se podílel na vydání knihy. Íránská náboženská nadace nabízí finanční odměnu tomu, kdo zavraždí Rushdieho.

15.2. S pomocí bezpečnostních služeb se Rushdie skrývá na britském území.

16-17.2. Největší americká knihkupectví stahují knihu z prodeje. Ozbrojené islámské skupiny (jako libanonská Hezbollah nebo Íránské revoluční gardy) vyjadřují svojí ochotu vykonat Chomejního rozsudek. Salman Rushdie se ukrývá za pomoci britské vlády.

18.2. Veřejná omluva Salmana Rushdieho.

¹⁵¹ Chronologie převzata ze zdrojů:

TRISTAM, Pierre. Timeline of the Salman Rushdie Affair Over "The Satanic Verses": How Islamist Fanaticism Took a Great Book and Its Author Hostage. *About.com* [online]. [2008] [cit. 2011-10-10]. Dostupné z: <http://middleeast.about.com/od/religionsectarianism/a/me080923.htm>

The Satanic Verses controversy. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/The_Satanic_Verses_controversy

MALIK, Kenan. *From fatwa to jihad: the Rushdie affair and its legacy*. Paperback ed. London: Atlantic, 2010. ISBN 978-184-3548-256.

22.2. Nakladatelství Viking Penguin v New Yorku vydává Satanské Verše.

24.2. Minimálně 12 lidí zahynulo a 40 bylo zraněno v potyčce policie a demonstrujících proti románu v Mumbaí.

28.2. Vybombardována kancelář bronxskeho týdeníku Riverdale Press a dvě knihkupectví v Kalifornii.

7.3. Přerušení diplomatických vztahů mezi Íránem a Velkou Británií.

27.5. 15 až 20 000 muslimů se shromažďuje na Parliament Square v Londýně při pálení podobizny Salmana Rushdieho.

Květen 1990. Britský a americký vydavatelé vyjadřují pochybnosti o publikaci následujících Rushdieho prací, ilustrované edice povídek a sbírky pro děti.

1991

3.6. Jednašedesátiletý italský překladatel Satanských veršů Ettore Capriolo je napaden a pobodán ve svém bytě v Miláně, zranění přežívá.

12.6. Čtyřiačtyřicetiletý japonský překladatel Hitoshi Igarashi umírá na bodná zranění po přepadení nedaleko své univerzitní kanceláře v Tokiu.

11.12. Salman Rushdie se objevuje na veřejnosti a pronáší řeč na obhajobu svobody slova na Kolumbijské univerzitě.

Březen 1992. Anonymní skupina Consortium vydává Satanské verše ve Spojených Státech.

1993

2.6. 37 participantů literárního festivalu v Sivasu, Turecku, zahyne v hotelu zapáleném islámisty, pronásledujícími tureckého překladatele Satanských veršů.

Říjen 1993: Norský vydavatel románu William Nygaard jako oběť atentátníka utrpěl vážná střelná zranění.

26.8.1995: Salman Rushdie nazývá svojí snahu umírnit extrémisty prosbou o zastavení šíření románu a konverzi k muslimské víře největší chybou svého života.

14.2.2000. Hlava islámské nadace 15th of Khordad prohlašuje výši odměny za smrt Rushdieho - 2.8. miliónů USD.

Začátek roku 2005: Íránský náboženský vůdce, ájatolláh Alí Chameneí, prohlašuje fatvu za stále platnou, jelikož odvolaná může být jedině tím, kdo jí prohlásil (Chomejní zemřel v roce 1989).

15.6.2007. Salmanovi Rushdiemu je udělen rytířský titul.

Salman Rushdie spolu s jinými spisovateli reaguje na skandál karikatur manifestem ve francouzském týdeníku Charlie Hebdo, jejichž role je v kontinuitě událostí nepostradatelná. Ve svém otevřeném dopise se prezentují jako zastánci universalistické svobody slova a jako odpůrci kulturního relativismu. Kritika kulturního relativismu v jejich ústech je do jisté míry kritikou politického multikulturalismu: je potřeba znát hranici, kde je ještě racionální respektovat rozdíly kultur ve jménu

zachování jejich specifičnosti. Multikulturalismus podporuje rozdíly, aniž by vyzdvihoval společné hodnoty. Pro spisovatele hlásící se k manifestu univerzálními hodnotami jsou svoboda, sekularismus a rovné příležitosti. Podtrhují, že nechtějí respektovat nerovnoprávné postavení žen nebo nesekularizovaný řád jen proto, že je to část kulturní tradice. Zde zdůrazňují také velmi závažný aspekt, ke kterému se ještě vrátíme v souvislosti s názory německého publicisty Giordana. a to otázku kritiky: "Odmítáme odvolat kritické hlasy ze strachu být obviněnými z "islamofobie", ubohého konceptu, který zaměňuje kritiku islámu jako religie a stigmatizaci jeho přívrženců." Podtrhují, že to, čemu dnes musíme čelit, není střet civilizací, nýbrž střet ideologií - demokracie a toho, co pojmenovávají islamistickým totalitarismem, proti kterému je potřeba vést boj na ideologickém poli bez pomoci násilí. Vyzdvihovaný problém tak nabývá politického rázu. Islamismus považují za totalitní ideologii proto, že, "jako všechny totalitní ideologie, je vyživován strachem a frustrací". Politický aspekt můžeme vidět právě v tvrzení, že se jedná o střet totalitarismu a demokracie, který spisovatelé vyzdvihují nad populární dichotomií Západu a Východu.¹⁵²

4.5. Vzestup ultrapravicových stran jako manifest "Západu"

Politizace náboženství je otázkou nejen zmíněného islamistického totalitarismu. Ve prospěch svých politických zájmů se náboženská tematika dostává do radikálního slovníku "druhé strany též mince", ultrapravicových západních politických stran. V dané kapitole se pokusíme odpovědět na otázku, zda je legitimní nazývat oba jevy "stranami též mince" a proč, nehledě na možnou podobnost, ultrapravicové strany získaly novou řadu příznivců mezi obyčejnými lidmi, nikoli "skalními" extrémisty.

Na to, jak se z jistých náboženských rozdílů stává politický problém, nás upozorňují nedávné události ve Francii, kde se sešli významní představitelé muslimské a židovské obce, aby společně vyjádřili svůj protest proti narůstající popularitě xenofobně a rasisticky laděných politických stran. Schůze proběhla v Paříži sedmého března 2011 mezi členy Co-ordinating Committee of European Muslim and Jewish Leaders. Tato organizace sdružuje církevní autority z mnoha Evropských zemí,

---

¹⁵² Full text: Writers' statement on cartoons. *BBC News* [online]. 1 March 2006, 21:30 GMT [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4764730.stm>

například z Belgie, Velké Británie, Francie, Německa, Itálie, Nizozemí, Švýcarska a také Spojených Států.¹⁵³ Představitelé organizace vyjádřili své obavy a nespokojenost spojenou s nedávnými prohlášeními prezidenta Sarkozyho, kancléřky Merkel a premiéra Camerona, že multikulturalismus zcela selhal.¹⁵⁴ Spojení společným problémem, muslimští a židovští klerikální vůdci představují zcela neobvyklou koalici, zvláště když se vezme v potaz křehké vztahy těchto dvou entit - zejména ve světle politických událostí a teroristických útoků posledních let. Najednou muslimská menšina, která dosud neměla oporu zevnitř spojené Evropy, získala velmi silného a vlivného spojence. Nicméně zatím můžeme říci, že na aréně jsou dva expresivní a nebezpeční hráči - islámští extrémisté, v jejichž rukou se náboženství stalo ničivou zbraní, a představitelé nové pravice. Vzestup popularity ultrapravicových politických stran v Evropě se v odborném diskurzu začal spojovat s faktem narůstající imigrace a nepřítomnosti integrace.

Ultrapravicové strany v moderní podobě dostávají názvy "antiimigrační" a "nová pravice".¹⁵⁵ Přívlastek "nová" je používán jejími představiteli za účelem odlišit se od nacionalistů meziválečného období, nicméně ve veřejném, mediálním a politickém diskurzu se mezi těmito časem sobě vzdálenými fenomény uvádí znamení totožnosti. V odborném diskurzu najdeme jisté charakteristické znaky "nové pravice" - populismus a radikální negativní stanovisko vůči imigraci. Dalším z rysů je euroskepticismus, i když ho nemůžeme vztáhnout na všechny strany. Protiklad národní a unijní identity je však jedním z významných populistických nástrojů nacionalistických stran. Jak uvádí Fligstein, Polyakova a Sandholtz, většina z nich zcela nezavrhuje Evropskou Unii, nicméně usiluje o vzestup nacionálního uvědomění v konkrétní zemi, ohroženého politikou multikulturalismu, modelem salátové mísy a nekontrolovanou imigrací. V otázce definice euroskepticistických stran se kolektiv autorů opírá o distinkci, kterou v roce 2007 uvedl C. Mudde: zároveň jsou jak zastánci základních principů Evropské

---

153 Jewish and Muslim leaders united against rise of xenophobic parties. *Migration News Sheet* [online]. March 2011 [cit. 2011-10-11]. Dostupné z: <http://www.migrationnewssheet.eu/jewish-and-muslim-leaders-united-against-rise-of-xenophobic-parties>

154 Jewish and Muslim leaders united against rise of xenophobic parties. *Migration News Sheet* [online]. March 2011 [cit. 2011-10-11]. Dostupné z: <http://www.migrationnewssheet.eu/jewish-and-muslim-leaders-united-against-rise-of-xenophobic-parties>

155 FLIGSTEIN, N., A. POLYAKOVA a W. SANDHOLTZ. *European Integration, Nationalism and European Identity*. Berkley: IRLE, University of California, 2011, s. 17. Working Paper Series. Dostupné z: <http://www.irl.berkeley.edu/workingpapers/114-12.pdf>

Unie, tak i jejími ostrými kritiky. Na jedné straně se tedy prezentují jako zastánci liberální demokracie, na druhé straně - jejich politický program vykazuje antiimigrační a nacionalistické znaky, které popírají některé principy Unie a jsou v opozici s vývojovými tendencemi v ní: přísné hraniční kontroly, zabránění vstupu Turecka do EU a přerušení sociální podpory znevýhodněných skupin, mezi nimiž jsou i imigranti. Mezi významné euroskepticistické pravicové strany zařazuje Mudde francouzskou *Front national* (Národní fronta), italskou *Lega Nord*, německou *Republikaner* a belgickou *Vlaams Belang*.¹⁵⁶ V souvislosti s liberálně demokratickým aspektem nové pravice uvedeme názor Fyodora Lukyanova, hlavního redaktora časopisu *Russia in Global Affairs*. Lukyanov mluví o zcela jiné formě xenofobie - liberální xenofobii, která se odlišuje od tradiční, konzervativní. Svými základy nové pravicové strany nazývají liberální demokratické hodnoty, které chtějí chránit před muslimskou expanzí (nebo obecně imigrací) v Evropě. Tato expanze je podle pravice reprezentována středověkým zaostalým davem, jehož hodnotové a kulturní paradigma se radikálně odlišuje od té evropské a zcela není kompatibilní s "našimi" hodnotami a společenským řádem.¹⁵⁷ Důraz kladený na ochranu národa, jeho tradicí a hodnot, jeho kultury v širokém slova smyslu a jeho konkrétních občanů, kteří postrádají pracovní místa nebo důstojné stáří - místo bezprostředně rasistické argumentace. Tento rys nové pravice jí pomáhá získat více důvěry mezi občany, kteří jinak nebyli zastánci pravicového nacionalismu.

Jak uvádí Hainsworth a Norris, poprvé po druhé světové válce se extrémně pravicové strany zviditelnily a začaly mít vliv na počátku osmdesátých let,¹⁵⁸ právě v době, kdy v EU začala nabývat na rozsahu debata o imigraci a integraci. Kuzio specifikuje období devadesátých let, kdy liberální imigrační politiky začaly být aktivně napadeny pravicí.¹⁵⁹ Hainsworth poukazuje na to, že extrémně pravicové strany začaly

---

156 FLIGSTEIN, N., A. POLYAKOVA a W. SANDHOLTZ. *European Integration, Nationalism and European Identity*. Berkley: IRLE, University of California, 2011, s. 18. Working Paper Series. Dostupné z: <http://www.irle.berkeley.edu/workingpapers/114-12.pdf>

157 *The World we want to live in: 14th annual forum 2000 conference, Prague, October 10-12, 2010*. Prague: Forum 2000 Foundation, 2011, 512 p. ISBN 80-904-7241-9.

158 FLIGSTEIN, N., A. POLYAKOVA a W. SANDHOLTZ. *European Integration, Nationalism and European Identity*. Berkley: IRLE, University of California, 2011, s. 18. Working Paper Series. Dostupné z: <http://www.irle.berkeley.edu/workingpapers/114-12.pdf>

159 KUZIO, Taras. Civic Nationalism and the Nation-State: Towards a Dynamic Model of Convergence. KAROLEWSKI, Ireneusz Paweł a Andrzej Marcin SUSZYCKI. *Multiplicity of nationalism in contemporary Europe*. Lanham: Lexington Books, 2010, s. 24. ISBN 978-0-7391-2307-2. Dostupné z: http://www.taraskuzio.net/Nation%20and%20State%20Building_files/NationalismChapter.pdf

ovlivňovat mainstreamovou politiku, aniž by se jim podařilo zaujmout většinové pozice ve vládách členských zemí, tím, že vytvářely koalice s centrální vládou a ovlivňovaly posun jejího kurzu více doprava. Stalo se tak například v Rakousku, Dánsku nebo Itálii. Jinou tendencí prosadit se se pro ultrapravicové strany stálo vytváření koalicí na úrovni Evropského parlamentu, kde vznikly dvě koaliční strany - Identity, Tradition and Sovereignty Group (zahrnuje mimo jiné bulharskou stranu *Ataka*, belgickou *Vlaams Belang*, francouzskou *Front national* a rumunskou *Partidul România Mare*, Stranu velkého Rumunska) a Union of Europe of the Nations (zahrnuje například *Dansk Folkeparti* (Dánská lidová strana), *Lega Nord* a polskou *Liga Polskich Rodzin*).¹⁶⁰ Kromě těchto parlamentárních koalicí vznikly i jiné, například EuroNat, European National Front, Alliance of European National Movements. Britskou národní stranu spojuje s francouzskou Národní frontou členství v EuroNat, koordinované Le Penem organizaci sdružující ultrapravicové strany v Evropě.¹⁶¹

Evropská nová pravice vykazuje řadu společných rysů, a vzrůstající počet jejích příznivců - celoevropskou tendenci. Pokusíme se odpovědět na otázku, v čem spočívají příčiny jejího úspěchu a popularity.

Sjednocující myšlenky, které utváří obraz moderní pravice, indikují představitelé sedmi ultrapravicových stran v deklaraci z roku 2005, tak zvané Vienna Declaration of Patriotic and National Movements and Parties in Europe. Mezi hlavní myšlenky patří: odmítání expanze EU do neevropských území, zastavení imigrace, omezení sociálních benefitů ve prospěch etnických minorit, odmítání konstituce EU.¹⁶² Aktivizace antiimigračních politik ultrapravice v devadesátých letech měla, dle Kuzio, tři zásadní příčiny. Formulace těchto příčin, jak již bylo zmíněno v souvislosti s vzestupem popularity nizozemské ultrapravice, může být viděna jako formulace nevyčtených myšlenek voličů, rozčarovaných v imigračních a integračních politikách zemí. Formulace myšlenek voličů by v tom případě byla shodná se zmíněnými hlavními

---

¹⁶⁰ FLIGSTEIN, N., A. POLYAKOVA a W. SANDHOLTZ. *European Integration, Nationalism and European Identity*. Berkley: IRLE, University of California, 2011, s. 18-19. Working Paper Series. Dostupné z: <http://www.irle.berkeley.edu/workingpapers/114-12.pdf>

¹⁶¹ Euronat. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Euronat>

¹⁶² FLIGSTEIN, N., A. POLYAKOVA a W. SANDHOLTZ. *European Integration, Nationalism and European Identity*. Berkley: IRLE, University of California, 2011, s. 19. Working Paper Series. Dostupné z: <http://www.irle.berkeley.edu/workingpapers/114-12.pdf>

programovými myšlenkami pravice. První příčinu - katalyzátor vzestupu ultrapravicové ideologie vidí Kuzio v představě, že počet imigrantů se stal příliš velkým, aby mohl být akceptován - "překročení prahu tolerance". Další příčinu vidí v rozšířené představě o naprosté neschopnosti neevropských imigrantů integrovat se. Třetí příčinou je vzestup islámského terorizmu a obavy vyvolané zvláště takovou jeho formou, jako terorismus vypěstovaný na domácí půdě - příklady Velké Británie nebo Nizozemí.¹⁶³

Tyto programové body mají potenciál získat početnou řadu voličů, zvláště za předpokladu, jak se rozložila procenta v průzkumech veřejného mínění v otázce imigrace: 60% občanů EU považují problém imigrace za závažnější, než problém terorismu, důchodů, daní, vzdělání, bydlení, životního prostředí, veřejné dopravy, obrany nebo zahraniční politiky¹⁶⁴. Nová pravice, jak poukazuje Malik, neláká pouze extrémní nacionalisty, kteří vždy zůstávali jejími přívrženci. Za hlasy obyčejných lidí stojí rozčarování v sociálně demokratických stranách a vize krize sociálního státu.¹⁶⁵ V takovém klimatu snadno zapůsobí populistické kampaně namířené proti sociální podpoře imigrantů nebo argumenty o nedostatku pracovních míst, podobně jako kampaně Švédských demokratů.

V tomto bodě se spojuje otázka imigrace, (ne)integrace a socioekonomických problémů v zemi do podoby příčinné souvislosti. Tak zvaná *hypotéza etnické soutěže* poukazuje na spojitost nespokojenosti s ekonomickou situací a podpory antiimigračních politických stran: občané, kteří se cítí být ekonomicky znevýhodněni, s větší pravděpodobností volí tyto strany. Na druhou stranu je zde hypotéza, která předpokládá volbu antiimigračních stran ne tolik kvůli jejich antiimigrační agendě, kolik kvůli jejich alternativnímu postavení v opozici mainstreamové politice - *hypotéza politického*

---

163 KUZIO, Taras. Civic Nationalism and the Nation-State: Towards a Dynamic Model of Convergence. KAROLEWSKI, Ireneusz Paweł a Andrzej Marcin SUSZYCKI. *Multiplicity of nationalism in contemporary Europe*. Lanham: Lexington Books, 2010, s. 24. ISBN 978-0-7391-2307-2. Dostupné z: http://www.taraskuzio.net/Nation%20and%20State%20Building_files/NationalismChapter.pdf

164 FLIGSTEIN, N., A. POLYAKOVA a W. SANDHOLTZ. *European Integration, Nationalism and European Identity*. Berkley: IRLE, University of California, 2011, s. 19. Working Paper Series. Dostupné z: <http://www.irlle.berkeley.edu/workingpapers/114-12.pdf>

165 MALIK, Kenan. The Best Way to Deal With Xenophobia. *The New York Times* [online]. JULY 28, 2011, 12:01 PM [cit. 2011-08-13]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/roomfordebate/2011/07/27/will-the-norway-massacre-deflate-europes-right-wing/the-best-way-to-deal-with-xenophobia>

MALIK, Kenan. The Swedish challenge. *Expressen* [online]. 22 september 2010 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z: http://www.kenanmalik.com/essays/expressen_sd.html

outsidera.¹⁶⁶ Tato hypotéza se však těsně pojí s předchozí: socioekonomická nespokojenost způsobuje ztrátu důvěry ve vedoucí politické strany, v jejich selhávání je viděna příčina problémů. Selhávání nastává také v oblasti imigrační a integrační politiky. Jsou následně voleny takové alternativy, které nabízí jednoznačná řešení dlouze zamlčovaných a bolestivých otázek. V arzenálu pravicových stran jsou i jiná programová hesla, kromě zastavení imigrace, která reagují na citlivé problémové okruhy otázek a znepokojení vznikajících ve veřejném diskurzu. Takovými byli například ostrá kritika války v Afghánistánu od Nicka Griffina nebo jeho výzva k podpoře britské výroby jako opozice záplavy čínského zboží. Jak říká Malik, "krize sociální demokracie otevřela nový politický prostor"¹⁶⁷, mezeru, kterou ultrapravice začala zaplňovat.

Paradoxně, snaha středových stran získat více hlasů mnohdy vede pouze k posílení extrémně pravicové agendy v politice, k nepřímému benefitu ultrapravice. Ve snaze být více populární, politické strany přejímají striktnější protiimigrantskou rétoriku, nicméně to za prvé nečiní pravicové strany méně populárními, za druhé - posouvá levici a střed více doprava. Vliv pravice na hegemonní politické strany vyústil ve změny imigračních zákonů například ve Francii, Dánsku, Rakousku a Nizozemí.¹⁶⁸

Opozice středové politice a rozčarování z jejích neúspěchů, takových, jako neschopnost udržet imigraci pod kontrolou (řekli bychom, implementovat efektivní integrační politiky) již má svůj symbol: Anderse Breivika. Nemluví se o něm jako o představiteli pravicové strany, i když jeho spojitost s některými byla prokázána, nicméně jeho čin-manifest nezanechává pochybností o ideologických kořenech. Jeho cílem se stali nikoli imigranti samotní, nýbrž představitelé té mladé generace, která by v

---

166 COCHRANE, Christopher a Neil NEVITTE. Support for Far-Right Anti-Immigration Political Parties in Advanced Industrial States: Insiders, Outsiders and Economic Disaffection. In: *University of Toronto* [online]. [2011], s. 8 [cit. 2011-10-21]. Dostupné z: <http://individual.utoronto.ca/cochrane/farright.pdf>

167 MALIK, Kenan. The Swedish challenge. *Expressen* [online]. 22 september 2010 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z: http://www.kenanmalik.com/essays/expressen_sd.html

168 Adopting tougher policies towards foreigners only reinforces support for anti-immigration Sweden Democrats. *Migration News Sheet* [online]. May 2011 [cit. 2011-09-11]. Dostupné z: <http://www.migrationnewsheet.eu/adopting-tougher-policies-towards-foreigners-only-reinforces-support-for-anti-immigration-sweden-democrats>

FLIGSTEIN, N., A. POLYAKOVA a W. SANDHOLTZ. *European Integration, Nationalism and European Identity*. Berkley: IRLE, University of California, 2011, s. 20. Working Paper Series. Dostupné z: <http://www.irle.berkeley.edu/workingpapers/114-12.pdf>

budoucích letech měla čelit problémům imigrace, někteří možná v řadách politiků. Jeho bezprecedentní plán byl proveden pod heslem zachránit křesťanskou Evropu před muslimskou expanzí. Motiv Breivikova činu vidí Malik v "zoufalém a zvráceném hledání identity, hledání utvářeném pocitem kulturní paranoii"¹⁶⁹, a v tom vidí jednoznačnou shodu Breivika a islámských extrémistů - v protiklad kterým sám sebe staví norský terorista. Jak Breivik, tak i islamisté útočící ve jménu džihádu používají stejný argument - "střet civilizací" vede k napadení jejich nejcennějších hodnot a k ničení jejich kulturního řádu. Obě strany se uchylují ke "škatulkování", podobně jako politika multikulturalismu je zaměřena nikoli na lidi, občany, ale na minoritní, religiozní, etnické skupiny.¹⁷⁰ Diskriminace a útoky na lidi dle jejich etnické příslušnosti se nazývají rasismem. Pozitivní diskriminace dle stejného kritéria - politikou. Boj proti xenofobii a rasismu je jednou z priorit tvůrců integračních politik. Neuvědomují si však, že s nepřítelem chtějí bojovat jeho vlastními prostředky, což v konečném důsledku spíše napomáhá onomu nepříтели.

---

169 The tragic ironies of Breivik's terror. *Bergens Tidende* [online]. 30.jul. 2011 (08:09) [cit. 2011-09-15]. Dostupné z: http://www.kenanmalik.com/essays/bergens_breivik.html

170 The tragic ironies of Breivik's terror. *Bergens Tidende* [online]. 30.jul. 2011 (08:09) [cit. 2011-09-15]. Dostupné z: http://www.kenanmalik.com/essays/bergens_breivik.html

V. Hledání společného jmenovatele problémů

5.1. Kde je chyba multikulturalismu?

"One cannot defend the rights of the individual by giving certain rights to the groups to which they belong."

Kenan Malik

Představme si dva širší úhly pohledu na problém. Integrace a imigrace očima EU (jejích institucí, reprezentantů institucí, obyvatel) a imigrantů samotných. Problém je, že velké množství opatření ze strany EU a jejích "domácích obyvatel" je vydedukováno z jejich samotné mentality, s mentalitou cizích jaksi nepočítá. Veškeré snahy ze strany EU a pozitivně laděné programy v zásadě počítají s odezvou a spoluprací ze strany minorit. Jejich design je ale západně orientovaný, není minoritám šitý na míru. Kde vzniká problém? Chybí expertní názor? Skutečně hluboký náhled do problému, který mohou zabezpečit např. samotní reprezentanti minorit jakožto členové projektových týmů státních a neziskových organizací? Nebo lidé, kteří v prostředí minorit strávili skutečně dlouhou dobu a mají k ní hluboký vztah? Jsou tací v řadách expertů-projektantů integračních politik a programů?

Vyjádření Angely Merkel o selhání dosavadní integrační politiky (multikulturalismu) a politických lídrů jiných zemí přichází v době, kdy rozčarování veřejnosti v multikulturalismu nabývá rozsahu viditelnějšího veřejného diskurzu. V pojetí Angely Merkel by se měla následující politika směřovat k tomu, aby sami imigranti projevovali v integračním procesu větší iniciativu, například - studovali němčinu.¹⁷¹ Dle údajů think-tanku Friedrich Ebert Foundation, přibližně 30% Němců si myslí, že hlavním cílem imigrantů je využívání sociálních benefitů, které poskytuje Německo. Tato myšlenka se v Evropě začíná stávat trendem. Například, našla uplatnění v kampani Švédských demokratů. Jejich televizní spot, představující závod zahalených muslimských žen a světlolase důchodkyně o benefity, byl zakázán. Představuje však politický argument¹⁷², jehož hlavním poselstvím je otázka: chceme financovat naše

¹⁷¹ Merkel says German multicultural society has failed. *BBC News* [online]. 17 October 2010, 07:51 GMT [cit. 2011-10-11]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11559451>

¹⁷² jenž Kenan Malik považuje za zcela legitimní, byť jemu osobně nesympatický; antipatie by však neměla být důvodem pro zákaz a tím - omezení svobody slova.

seniory, nebo cizí přistěhovalce? Veřejná debata v Německu se zvedla také v kontextu knihy Thila Sarrazina, ve které podává kritiku muslimské minority.

Kancléřka ve svém jednání s tureckým premiérem Erdoğanem zdůrazňovala nutnost zapracovat na integračním přístupu k dvaapůlmilionové turecké komunitě v Německu. Zdůraznila, že islám se stal částí Německa, a nikdo nebude vyhoštěn jen kvůli tomu, že se okamžitě nenaučí německy. Kancléřka tak připoměla uznání faktu, že lidé žili v iluzi samozřejmého vyřešení otázky poválečné pracovně podmíněné imigrace, a že nastal čas čelit tomu, že imigranti zde zůstanou. Idealistický obrázek multikulturního soužití se ukázal jako nerealistický a za integrací by měla stát soustavná a cílená práce. Hlasy z minoritních komunit dokládají propady v předchozím přístupu. "Politici tvrdí, že nemluvíme německy, nechceme být součástí německé společnosti," říká Erol Ozkaraca, narozený v Hamburku, "ale já se ptám, kde jsou jazykové kurzy, kde je snaha o pomoc nás integrovat a dát najevo, že jsme zde vítáni?"¹⁷³ Kurzy samozřejmě najdeme, nicméně jejich samotná povaha je jakýmsi dokladem diskriminace, pokaždé dává návštěvníkovi najevo, že před sebou má ještě dlouhou cestu, aby se mohl stát uznanou jednotkou společnosti. Otázkou však je, zda současná politika je schopna nabídnout lepší variantu.

Kritiku multikulturalismu si politický, mediální a veřejný diskurz velmi oblíbil, nicméně se v toku informací ztrácí jeho jasná definice, kterou bychom právě velmi potřebovali, aby bylo jasné, co vlastně tak vřele kritizujeme. Pod multikulturalismem si můžeme představit zkrátka cokoli, co souvisí s pohybem migrantů v Evropě a stykem dvou a více kultur. Britský spisovatel Kenan Malik nabízí dvojí možnou definici multikulturalismu jako fenoménu.¹⁷⁴ První - multikulturalismus jako zažitá zkušenost diverzity, druhá - jako politický proces. Úlohou multikulturalismu jako politického procesu je potom vypořádat se se situacemi vznikajícími v procesu diverzifikace společnosti, spojené s tokem imigrantů.

---

¹⁷³ FURLONG, Ray. Germans argue over integration. *BBC News* [online]. 30 November, 2004, 18:03 GMT [cit. 2011-05-11]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/4056109.stm>

¹⁷⁴ MALIK, Kenan; SEBEJ, Fero. Multiculturalism at its limits?: Managing diversity in the new Europe. *Eurozine* [online]. 2011-01-18 [cit. 2011-06-21]. Dostupné z: <http://www.eurozine.com/articles/2011-01-18-debate-en.html>

Ironicky, multikulturalismus, který byl v politickém kontextu zamýšlen jako nástroj boje proti rasizmu a předsudkům, způsobuje, že společnost se stává právě velmi diskriminovaná. Na člověka je nahlíženo jako na člena minority, muslima, černocha atd., nikoli jako na občana s individuálními potřebami, a veškeré multikulturalismem ovlivněné politiky se zabývají těmi či jinými etnickými nebo religiózními skupinami, nikoli potřebami občanů jako individuů. Pojem rovnosti se v kontextu multikulturalismu otočil a teď znamená, že k lidem se má zachovat odlišný přístup právě na základě jejich kulturních rozdílů.

Malik vyslovuje myšlenku, ve které nacházíme podobnost s názorem českého badatele Marka Jakoubka¹⁷⁵ na kulturu a multikulturalismus jako umělé distinktivní pojmy, vytvářené v západní akademické sféře v moderní době a v posledních letech. Západní badatel nahlíží na "cizí" kulturu skrze prisma svojí vlastní, a tak chťe nechťe může zařadit prvky druhé kultury za "příbuzné", "špatné" a "dobré" nebo začít vnucovat pojem kultury těm společnostem, které ho jako takový neznají ani ho nikdy nepotřebovaly (tento extrém uvádí Jakoubek v kritice vědeckého a "kulturního" náhledu na romskou společnost v české a slovenské badatelské tradici). Politiky asimilace vzrostly v kontextu restrikce znaků kultur, které považujeme za neslučitelné s "naším" souborem hodnot a kulturou, jako například restrikce ohledně burky nebo minaretů. Tendence dosáhnout harmonie ve společnosti za pomoci restrikcí vyplývajících ze striktní distinkce jevů na "naše" a "nepřátelské" je nebezpečná. Také v tomto případě je riziko, že se stírá rozdíl mezi veřejným a privátním, kdy osobní hodnoty a přesvědčení lidí, které byly tradičně zařazovány do intimní stránky života, ovlivňují a omezují jejich pozici jako participantů veřejného života.

Ten fakt, že žijeme v kulturním mixu, vede k restrikcím svobody slova a omezení expresí, které by mohly být interpretovány jako šíření nenávisti. Multikulturalismus podporoval tyto restrikce ve jménu tolerance a míru. Nicméně dle Malika je lepší mít veškerou společenskou diskuzi otevřenou, neboť zapřením nebo kontextuální ochranou faktu, že žijeme v pluralitní společnosti, kde konflikty skutečně existují, přispějeme jen k většímu napětí a zatlačení problému do pozadí, kde může

---

¹⁷⁵ JAKOUBEK, Marek. Multikulturalizmus vs. kultura (na příkladu tzv. Romů a "jejich" kultury). In: JAKOUBEK, Marek a Tomáš HIRT, ed. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 198-235. ISBN: 80-86898-22-9.

docházet k jejich nebezpečnému zrání. Malik vidí velký přínos pluralitní společnosti, ve které žijeme, právě v tom, v čem Západ vidí největší problém a čeho se bojí. V možnosti *konfrontovat* se skrývá klíč k pokroku, k možnosti něco změnit. Omezení svobody slova je již zakořeněno v západním člověku v tom smyslu, že kritizovat něčí přesvědčení, zvláště pokud se jedná o představitele některé z tzv. "minorit" je špatné, nevhodné, nemorální. Zároveň je nevhodné bránit se napadení na vlastní hodnotovou matici, neboť v takové při by mohlo dojít k urážce protistrany.¹⁷⁶ Přehnaný strach být legálně potrestán nebo pronásledován religiózními fanatiky zabraňuje otevření konstruktivní debaty. Míra schopnosti efektivně vést takovou debatu charakterizuje, nakolik dobře je schopen západní člověk čelit existujícím konfliktům - produktům pluralitní společnosti. V tomto smyslu poslední debata kolem multikulturalismu a uznání jeho selhání např. Angelou Merkel s důrazem na to, že odted' se děti migrantů budou muset učit německy, může imponovat. Došlo k uznání toho, že dřívější přístup měl jasnou tendenci zvrhnout se v ulpění na potřebách minorit, zatímco nebyly uvedeny do kontextu potřeby majorit. V tomto okamžiku Evropa začala vypadat sama jako bezbranná minoritní skupinka, jejímž účelem bylo sloužit potřebám "těch druhých" a která nakonec dala vědět o sobě jako o mající hlas a autoritu.

Diskriminační přístup v opozici multikulturalismu nemůžeme vyzdvihnout jako správný, ani nejsme v situaci, kdy očekáváme, že imigranti jednou odejdou. Současný politický kurz, například Angely Merkel, připomíná asimilační přístup, a daly by se v něm hledat pozitivní tendence. Nicméně i na poli asimilace se má počínat velmi opatrně - skandál kolem zákazu burky je tomu příkladem. V případě asimilace existuje cesta jít nikoli restriktivními opatřeními, spíše zdůrazňovat pozitiva, která tento přístup zrozený ve Francii přináší - universalismus sjednocující na občanském principu.

5.2. *Otázka rovnosti*

Kenan Malik pracuje s polární myšlenkou rovnosti.¹⁷⁷ Učiníme lidi rovnými a poskytneme jim rovné příležitosti tím, že k nim budeme přistupovat rozdílně nebo

---

¹⁷⁶ Někdy můžeme nabýt dojmu, že pokání a stud za události druhé světové války nabývá až nezdravé extenze, kdy se zásada "chránit hodnoty rovnosti a předcházet jevům diskriminace" zaměňuje s "fanaticky posypávat hlavu popelem, nestát za svými názory a vést submisivní, nekritickou "debatu".

¹⁷⁷ *The Moral Maze* [rozhlasový pořad]. Radio, BBC Radio 4, 9 February 2011.

stejně? Leží cesta k rovnosti skrze *stejný* nebo *nestejný* přístup k lidem? Zásadní chybou integračních přístupů, již zplodil politický koncept multikulturalismu, je škatulkování a zařazení lidí do skupin dle kulturního (například, etnického, náboženského) rysu. "Chovat se ke všem stejně je špatné" - je tezí multikulturalismu, na které se zakládá jeho politický diskurz. Malik v tom vidí prohru integračních koncepcí, které byly ovlivněny politickým multikulturalismem.

Otázka rovnosti si zaslouží hlubokou debatu. Malik se jednoznačně přiklání k tomu, že bez jednotného přístupu a živého, necenzurovaného diskurzu - absolutní svobody slova - nemůže existovat koherentní společnost, multikulturní nikoli v politickém, ale v mnohonárodnostním, pluralistickém slova smyslu.

Onen necenzurovaný diskurz těsně souvisí s naprosto jednotným přístupem, neboť vždy se najdou individua a skupiny, pro něž jednotný přístup nebude přijatelný. Debata, konflikt, a i mnohokrát politiky zneužívaný - jako pojem - dialog vznikající mezi majoritou a minoritou, skupinami a individuí jsou neoddělitelnou součástí přirozeného procesu integrace. Jedině díky ním se ten proces může pohnout z mrtvého bodu.

Druhý úhel pohledu na rovnost je ten, jenž se stal základním kamenem soudobých integračních politik, které mnohdy vedly k rozčarování. Rovnost je brána ne tolik jako nástroj, kolik jako výsledek, přičemž ve výsledku učiníme lidi rovnými tak, že jim poskytneme rozdílnou pomoc, budeme k ním přistupovat zpočátku jako k jiným (nerovným?), vytvoříme pro ně speciální podmínky, aby se pak mohly přizpůsobit stejným podmínkám, co máme my. Na příkladu speciálně přizpůsobených pracovišť a školských zařízení pro zdravotně postižené za účelem zprostředkování jim stejných pracovních a studijních příležitostí, jako mají lidé bez postižení, se tento přístup jeví jako správný. Je-li však správná jeho volba, pokud se jedná o integraci imigrantů? Dle Malika, jakmile přistupujeme k lidem rozdílně, vytváříme umělé bariéry mezi lidmi a ve společnosti. Claire Fox z britského think tanku Institute of Ideas poukazuje na to, že (v současném diskurzu integrace) jediný způsob, jak být uznán západní společností je, že člověk bude nosit *odznak* své např. etnicity.¹⁷⁸

---

¹⁷⁸ *The Moral Maze* [rozhlasový pořad]. Radio, BBC Radio 4, 9 February 2011.

5.3. Krize Evropských hodnot? Západ a Východ: společnost jednotlivců a jednota společníků

Na sedmačtyřicáté bezpečnostní konferenci v Mnichově David Cameron kritizoval "státní multikulturalismus" a mluvil o posílení národní identity jako o předcházení extremismu.¹⁷⁹ Uznal, že přístup pasivní tolerance byl mylný a je zapotřebí více aktivního liberalismu. V souvislosti s nárůstem islámského extrémismu zpochybnil jisté hodnoty marginalizovaných skupin, jako postoj vůči jiným náboženstvím, postavení ženy ve společnosti a vztah k univerzálním lidským právům a demokratickým hodnotám, například rovnosti všech lidí před zákonem. Jedině ti, kdo uznávají demokratické svobody a hodnoty, patří dle něj do britské společnosti. Důležitý však byl důraz na to, že islám a islámský extrémismus není jedno a totéž. S opakem se však ve veřejném diskurzu setkáme často - viz přesvědčení, že islám je náboženstvím intolerance.

Ve vystoupení se Cameron kriticky vyjádřil o "doktríně státního multikulturalismu", díky které rozdílné kultury byly nuceny žít oddělené životy. Přiznal, že se nepodařilo nabídnout imigrantům vizi takové společnosti, do které by chtěli patřit. Tímto pojmenoval jednu z klíčových otázek souvisejících s příčinou selhávání integrace nejen ve Velké Británii, ale i v Evropě obecně: má Evropa skutečně co nabídnout o takové míry, aby se člověk, pro něž je to nové území, přijal i na osobní úrovni evropskou kulturní dominantu? Cameron přiznává i to, že tolerováno bylo něco, co je v rozporu s hodnotami britské společnosti - segregace společností, jejichž vnitřní život mohl přerůst do marginalizované podoby. V posílení národní a místní identity Cameron vidí klíč ke kohezi, kterým je možnost říci "jsem muslim, jsem hinduista, jsem křesťan, ale také Londýňan".¹⁸⁰

Opět zaznívá myšlenka, která připomíná koncept *Leitkultur*. V roce 2000 se v konzervativním politickém diskurzu objevil názor, že Německo potřebuje Leitkultur,

---

¹⁷⁹ State multiculturalism has failed, says David Cameron. *BBC News* [online]. 5 February 2011, 18:55 GMT [cit. 2011-08-02]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-12371994>

¹⁸⁰ State multiculturalism has failed, says David Cameron. *BBC News* [online]. 5 February 2011, 18:55 GMT [cit. 2011-08-02]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-12371994>

německou kulturu, udávající směr všem jiným. Tehdy ostře kritizovaná, v novém kontextu se tato myšlenka aktualizovala. Čtyři roky poté označil bývalý kancléř Helmut Schmidt vlnu gastarbeiterů šedesátých let za omyl. Vzešel strach, že Německo mohou postihnout stejné události, jako atentát na nizozemského režiséra Thea van Gogha, a ve vysílání se objevila tajně pořízená nahrávka imáma sdělujícího, že Němci "shoří v pekle" jako nevěřící.¹⁸¹ Vzbudilo to obavy ze šíření nenávisti ze strany představitelů islámské církve. Pokud se však na tento pojem *Leitkultur* podíváme s dostatečným odstupem, můžeme ho chápat nikoli v ultrapravicové podobě, nýbrž jako soubor univerzálně platných lidských hodnot, které můžeme shrnout pod názvem hodnoty Evropy, ale které vůči "jiným" hodnotám nebudou restriktivní, právě díky své univerzální povaze. V návratu k dané myšlence můžeme sledovat jakýsi trend, co se někdy pojí i s konceptem prahu tolerance a, zdá se, zažívá druhou vlnu popularity. Doulas Murray, direktor Centra pro sociální kohezi (britského think tanku založeného v roce 2007), mluví o přílišné úrovni imigrace (ve smyslu nekontrolovatelného množství nově příchozích imigrantů) - o úrovni imigrace, po přesažení které již nelze se integrovat. Cestu, jak na integraci, vidí v respektování rozdílů, avšak s tím, že, podobně jako v hudbě, můžeme hrát variace pouze pokud všichni známe hlavní melodii.¹⁸² Takovou "hlavní melodii" by se podle něj například ve Velké Británii měla stát britská kultura, na jejíž promování by se měly soustředit síly.

Tariq Modood, autor knihy "Still Not Easy Being Bitish", operuje s opačným pohledem na nacionalismus, než jsme zvykli potkávat v těsné souvislosti s vzestupem ultrapravice. Mluví o národní identitě jako o *inkluzivním* fenoménu, zatímco občanství v opozici tomu vidí jen jako záležitost papírů. Předpokládá, že pro minority existuje vize národní identity jako něčeho, co jim zabezpečí přístup, *přijetí* do společnosti. Ale zdá se, že se ve své snaze nemají o co se opřít, neboť sami domácí obyvatelé se naopak bojí přiznat svojí národní identitu. Jmenuje dvě hlavní příčiny tohoto strachu: relativně nedávné evropské historické události¹⁸³ a - ironicky - strach urazit minority.¹⁸⁴

---

181 FURLONG, Ray. Germans argue over integration. *BBC News* [online]. 30 November, 2004, 18:03 GMT [cit. 2011-05-11]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/4056109.stm>

182 *The Moral Maze* [rozhlasový pořad]. Radio, BBC Radio 4, 9 February 2011.

183 druhá světová válka a fašismus

184 *The Moral Maze* [rozhlasový pořad]. Radio, BBC Radio 4, 9 February 2011.

Pokusme se zamyslet nad tím, zda v hypotetické minoritě, pro něž samu je její identita klíčovou hodnotou, vyvolá stydící se své identity majorita respekt nebo despekt? Bude minorita ochotna respektovat a vážit se řádu společnosti, s níž se neshoduje v zásadní věci - schopnosti uznat a hájit vlastní důstojnost?

Tato otázka se pohybuje na velmi úzké hraně schopnosti hájit své hodnoty a uchýlení se k radikálnímu nacionalismu. Ve světle aktuálních debat je potřeba si uvědomit rozdíl mezi islámem a islámským extrémismem. Ve svém otevřeném dopise německý publicista Ralph Giordano kritizuje názor německého prezidenta Christiana Wulffa, který prohlásil, že islám je dnes stejnou součástí německé společnosti, jako křesťanství nebo judaismus. Dle Giordana, Wulff nevidí situaci realisticky, a islám vnímá ve fiktivní, idealizované podobě – jako religii založenou na západním hodnotovém systému. Zdůrazňuje, že možnost integrovat do evropské společnosti politický a radikální islám neexistuje. Poukazuje také na to, že dosud nebyla zodpovězena otázka o kompatibilitě islámu a základních principů, kterými se řídí demokratická společnost, jako svoboda vyznání, rovnoprávnost žen, pluralismus a sekularismus. Problém islámu vidí jako velmi aktuální hrozbu německé společnosti, vzniklou kvůli nevhodné migrační a integrační politice.¹⁸⁵

Giordano mluví o střetu dvou kultur, které se nachází na různých stádiích vývoje. Zatímco židovsko-křesťanská kultura, základ renesance a osvícenství, buržoazních revolucí a liberalismu, způsobila velký vývojový skok, islámská kulturní společnost je podle něj opakem. Po krátkém vzestupu ve středověku se zastavila ve vývoji, a nastalo pro ní období stagnace a anarchie. Nese znaky patriarchální společnosti s charakteristickým totálním podřízením, nerovnoprávností pohlaví a bezpodmínečným následováním religiózních autorit. Giordano pochybuje o tom, že islámská společnost je schopna kritického myšlení, a následně – sebekritiky a schopnosti posunout se dál. Jakákoli kritika islámu je jeho nositeli vnímána jedině jako urážka. Muslimské státy podle něj právě kvůli tomu překládají odpovědnost za vlastní nezdary na Evropu, „velkého satana“ USA a „malého satana“ Izrael.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Немецкий публицист отказал мусульманам в способности европеизироваться. *Lenta.ru* [online]. 13 ОКТЯБРЯ 2010, 16:59 [cit. 2011-09-27]. Dostupné z: <http://news.rambler.ru/7840444/>

¹⁸⁶ Немецкий публицист отказал мусульманам в способности европеизироваться. *Lenta.ru* [online]. 13 ОКТЯБРЯ 2010, 16:59 [cit. 2011-09-27]. Dostupné z: <http://news.rambler.ru/7840444/>

Hlavní příčinu selhávání veškerého integračního úsilí v Německu vidí Giordano v samotných muslimech. Poukazuje na nedostatek svobodné a otevřené diskuze bez obav být automaticky považován za rasistu. Giordano se ptá, kam směřuje společnost, která se bojí přihlásit se k vlastním hodnotám kvůli obavám z etikety xenofobie a která se bojí pojmenovat coby neschopnou se integrovat patriarchální kulturu, pro kterou osobnost neznamená nic, zatímco rodina a komunita – vše? Giordano říká, že jako člověk, který přežil holokaust, dobře vidí rozdíl mezi hitlerovským Německem a Německem současným. Jeho demokracie je pro něj svatá, jelikož mu umožňuje cítit se v bezpečí. Každého, kdo ji ohrožuje, považuje za svého nepřítele - „ať je to křesťan, muslim nebo ateista“.¹⁸⁷

Kritika radikálního islámu Giordana má svá opodstatnění ve veřejném diskurzu zejména v souvislosti s fenoménem home grown terrorism. Kritika západní společnosti - bezpochyby také. V mnoha případech jsou současní imigranti ve zvýhodněném postavení oproti původním obyvatelům. K nim se obrací pozornost veřejnosti a politiků, jich se obávají a snaží se pozitivně diskriminovat. V demokratické společnosti mají hostitelské země nárok dožadovat se svých práv, a jejich hlasu se naslouchá. Speciální zákony, například týkající se šíření náboženské nesnášenlivosti, jsou vytvářeny nebo korigovány z jejich incentív. Situace dnes je naprosto odlišná té v sedmdesátých a osmdesátých letech, kdy pronásledování migrantů mělo až patologický, masový charakter¹⁸⁸. Dnes jsou ve veřejném diskurzu cítit obavy z "výměny míst", lidi spojují imigranty z nárůstem kriminality a nebezpečím teroristických útoků. Pro původní obyvatelé je těžší hájit svá práva. Například, z pohledu Evropana vybombardovat redakci v odpověď na publikaci karikatur se zdálo být zcela neadekvátní. Nicméně dnes si Evropané sami pokládají otázku, zda svoboda slova neznamená zároveň mnohem větší zodpovědnost za to, co se pronáší. Největší spor v této oblasti může vyvolat otázka, kde je hranice mezi zodpovědností za svá slova (a rozhodnutím se nevyjadřovat, aby nedošlo k urážce protistrany) a přehnanou obavou jakkoli vyjádřit svůj názor na to či jiné citlivé téma. Problém nelze vyřešit tím, že se o něm nebude mluvit, nicméně je

---

¹⁸⁷ Немецкий публицист отказал мусульманам в способности европеизироваться. *Lenta.ru* [online]. 13 ОКТЯБРЯ 2010, 16:59 [cit. 2011-09-27]. Dostupné z: <http://news.rambler.ru/7840444/>

¹⁸⁸ například tzv. "paki-bashing"

potřeba si ujasnit, ve kterém bodě dialog ještě přináší plody a ve kterém se zvrhá v naprosté nepochopení a stává se nebezpečným.

Krise sociálního státu a jevy, které jí doprovázejí, vyústí v rozčarování západními hodnotami těch, kdo je sám kdysi velebil. Svědky této krize jsou i nově přichozí imigranti, pro které západní model nemá moc velký potenciál stát se hodnotovým vzorem a oporou. Blízkovýchodní kulturní dominantu se zakládá na velmi mocném prvku náboženství. Celá společnost žije podle jeho pravidel a uctívá tytéž hodnoty, co předchozí generace. Existuje zde kulturní diskurz, návaznost, kontinuita, která zatím nebyla přerušena. Stále má symbolickou moc a je sjednocujícím prvkem národa.

Západní země jsou v naprosté většině sekularizované a hodnoty, které měly nahradit páteř společnosti (dříve - církev) jsou zcela jiné. Zdá se však, že v dnešní době postrádají západní země ultimátní hodnotu, pro kterou by byli lidé ochotní něco obětovat.

Například, pro země tehdejšího východního bloku novou religii byla na přelomu osmdesátých a devadesátých let minulého století demokracie. Zajímavé je zde připomenout rozhovor ruského vědce-expata, jehož interview uvedla rozhlasová stanice BBC World Service v pořadu věnovanému ruské vědě po roce 1991. Vzpomínal, jak v devadesátých letech byla demokracie vnímána jako zázračný prostředek, který zachrání zemi z krize a je cestou ke světlé budoucnosti. "Rusové rádi věří na zázraky", řekl. Jak postupně docházelo k rozčarování v demokracii, neboť její osnovy bývají v praxi podkopány lidským faktorem, naučili se lidé spoléhat hlavně na sebe, a novou religii se stál osobní úspěch, hlavně myšleno úspěch ekonomický. Asi před deseti lety v jedné z moskevských škol proběhl seminář pro žáky a jejich rodiče, pořádaný regionálním politikem. Seminář na téma "Jak být úspěšný" byl zaměřen na zásady kariévního růstu a cílevědomého usilování o finanční blahobyt. Ozval se hlas z publika s otázkou: co znamená v dnešní době "být úspěšný"? Například, je učitel, který se přestěhuje na pokraj světa, aby šířil vzdělání za almužnu, úspěšný, nebo je to pomatený snílek, který sám sebe připravil o životní příležitost?

Evropa na sklonku dvacátého století intenzivně prožívá řadu mýtů, které se bojí, nebo snů, ze kterých se začínáme pomalu probouzet. Jsou to demokracie a sociální stát, které nespĺnily všechna očekávání a nevyřešily všechny problémy - spolu se sociologem Janem Kellerem si pokládáme otázku, zda si svůj život stihneme odpracovat a zda máme naději na zabezpečené stáří. Nebo jiný "mýtus" - kapitalismus, jehož synonymem se v době protestů "Occupy Wall Street", rozšiřujících se po celém západním světě, stalo vykořisťování. Nelze jednoznačně odsoudit tyto fenomény, nicméně jejich kritika je na místě. Dnes jsme svědky *arabského jara* a toho, jak v zemích, kde se revoluce uskutečnila ve jménu svobody a demokracie, moc upevňují konzervativní až extrémistické strany. Čas ukáže, jak se budou události vyvíjet. Ovšem, v zemích zdevastovaných válkou má velkou šanci na "výhru" především taková strana, která bude schopna nabídnout práci a jistotu občanům, nikoli těžce měřitelné fenomény jako "svoboda" nebo "demokracie". Může to být i konzervativní islámská strana, která nakonec potvrdí, že západní modely nevedou k pozitivům. Snadnější cestu k moci taková "hypotetická" strana by měla i proto, že v jistém smyslu má převahu co do zkušeností, byť se svým specifickým politickým kurzem. Aby demokracie fungovala, musí na ní být země určitým způsobem připravena, vědět, jak s ní má naložit. Jinak ve finále můžeme mít před sebou podobné "boření mýtů", jakému jsme byli svědky například v případě Ruska.

Dalším v jistém slova smyslu idealizovaným snem je jediná Evropa - příklady Řecka, Itálie, Francie, Španělska, Portugalska a jiných zemí zpochybnily předpoklad o jediné měně a jediném hospodářském prostoru jako o univerzálním návodu na ekonomický růst a odhalily jak zranitelnost evropské ekonomiky, tak i skryté hráče - banky a moderní mýtus, v barthesovském slova smyslu, chamtivosti, proti které se zvedá vlna "Occupy ... " protestů.

Nová religie Západu je ekonomický růst. Nemá však potenciál stát se stmelující ideologií, neboť je to religie individuů. A jak vidíme, i individua dnes zpochybňují její legitimitu. Religie "Východu" může být z našeho pohledu zastaralá, nicméně pořád lidem nabízí odpovědi na otázky. Jak se zmínil profesor Istanbulské univerzity Yilmaz Esmer na konferenci *The Value(s) of Europe*¹⁸⁹, islám nabízí rady ve všech aspektech

---

¹⁸⁹ Tilburg University, 23.-25. listopadu 2011

lidského života, počínaje rodinou a konče obchodem nebo válkou, proto je v Turecku pořád tak populární, a proto má náboženství jedno z klíčových postavení ve společnosti.

Jednou z hlavních otázek, kterou si máme položit, když se mluví o neúspěchu integrace, je: proč mnozí imigrující nechtějí přijmout kulturní dominantu evropské země? Mnohé snahy a dopodrobna propracované programy pro integraci jsou vytvořené lidmi, kteří s minoritami skutečně soucítí a stojí o to, aby žily s majoritou v souladu. Mnohé z programů zkrachovaly proto, že v první řadě počítaly se zpětnou vazbou a ochotou ze strany imigrantů, nicméně ochota nemusela být dostatečně vřelá. Proč je tomu tak? Evropa především nabízí relativně atraktivní ekonomické podmínky, možnost "být na tom lépe, než doma", podpořit své rodiny v zemích původu. Nicméně jako společnost jednotlivců procházející krizí společenského řádu, zatím nejviditelněji vyjádřenou ekonomickou krizí, nebyla schopna zaplnit duchovní niku, a proto se imigranti spíše obraceli ke svým původním kulturám. Dokonce v jistých bodech je začali vnímat jako protiváhu západní kultury. Důvodů je tomu více:

- zahraniční politika západních velmocí,
- neshody v kulturních koordinatech, jako postavení a role pohlaví, role náboženství a související s ní otázka hranice mezi svobodou slova a rouháním,
- předsudky vůči jiným kulturám, a to jak ze strany místních, tak i ze strany nově příchozích obyvatel,
- integrační politiky, které vedly k prohlubování mezer a jaksi samy nabídly imigrantům myšlenku sjednotit se pod vlajkou specifičnosti a odlišnosti své kultury, jazyka, náboženství.

Sjednocení imigrantů na základě vlastní kultury začalo být vnímáno jako jisté nebezpečí, zvláště v souvislosti s posílením malých skupin uvnitř "uvolněného" a nesjednoceného původního obyvatelstva a vzestupem obav z globálního terorismu. A najednou jsme u západního nacionalistického extrémismu, který je do určitého stupně reakcí na tento pocit nebezpečí a na existující společenské problémy spojené s imigrací. Jenže tyto problémy jsou ve velké míře způsobeny a zesíleny právě přístupem západních politiků a evropských občanů - nejen předsudky, ale nepřipraveností reagovat na proměny ekonomické, etnické a kulturní mapy Evropy.

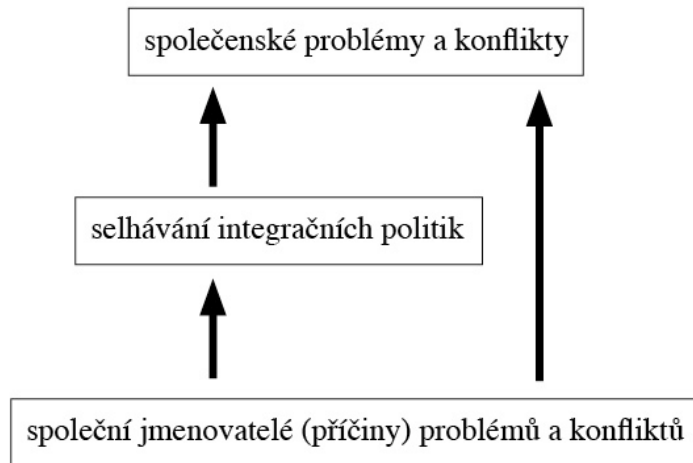

5.4. Od problémů k pochopení jejich společné příčiny. Závěr

Jsme svědky řady událostí, které dokládají zostření vztahů mezi původními obyvateli a přistěhovalci, mezi majoritou a minoritami. V dané práci autorka přibližuje chyby integračních politik, řadu společenských důsledků takových chyb a aktuální problémové a konfliktní situace, kde se Evropané a jejich "hosté" ocitají "na různých stranách barikád". V dané závěrečné kapitole je navržena možná cesta k pochopení společných jmenovatelů problémů a konfliktů, vznikajících v kontextu imigrace a (ne)integrace. Pochopení společných jmenovatelů, neboli kořenů problémů, se autorka snaží dosáhnout skrze pochopení chyb integračních politik a povahy konfliktů, které jak přímo souvisí, tak i (zdánlivě) nesouvisí s politikami.

Společní jmenovatelé ovlivňují tvůrce politik, jejichž výsledné plány v praxi selhávají a způsobují konfliktní a problémové situace a jevy. Tytéž společné příčiny přímo vedou ke vzniku problémů, aniž by byly způsobeny bezprostředně integračními politikami:

Tabulka č. 1. Společní jmenovatelé

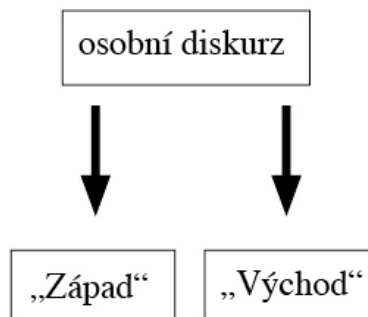
Autorka se domnívá, že společní jmenovatelé problémů spočívají v odlišném obsahu *sociokulturních a hodnotových osobních diskurzů*¹⁹⁰ původních obyvatel a imigrantů, jejichž rozdílnost autorka vyjadřuje metaforickým protikladem "Západu" a

¹⁹⁰ diskurzů jako "souborů přesvědčení o povaze jevů":

DURNOVÁ, Anna. Diskurzivní přístupy v policy analysis. In: NEKOLA, M., H. GEISLER a M. MOURALOVÁ, ed. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Praha: Karolinum, 2011, s. 70. ISBN 978-80-246-1865-4.

"Východu"¹⁹¹. V centru pozornosti se ocitají přístupy k hodnotám, aspektům života a kultury, politickému dění v procesu imigrace a integrace.

Tabulka č. 2. Osobní diskurz

Povaha a specifika osobních diskurzů obou stran jsou dva možné rozdílné náhledy na tytéž jevy, můžeme tomu říci, "jak my a oni vidí svět". Jsou to rozdílné interpretace, vnímání reality, díky kterým je samotná realita definována a hodnocena. Postupně dochází k promíchání dvou "táborů" a vytváření nových diskurzů, nicméně tato dichotomie je v otázce imigrace a integrace primární a posouzí k abstrahování hlubších, původních příčin problémů, které přetrvávají dodnes. V něčem se ovšem obě strany shodují - a to v podstatě *chybných* přístupů. Jsou to předsudky vůči cizosti, nepřátelskost a nedůvěra vůči nejen jiným kulturám, ale i odlišným rasám. Tyto chyby nelze vyloučit z obou stran. Plynou zdaleka ne vždy z uvědomělé odtažitosti, ale také ze selského rozumu, který napovídá držet se svých blízkých a hledat oporu v tom, co je kontextově bližší a pochopitelnější. Nebo, v případě tvůrců politik, z přehnaného lpění na odlišnosti a postavení celých politik na principu této odlišnosti, což povedlo pouze k upevnění rozdlů - v případě multikulualismu, který zásadně ovlivnil i jiné integrační modely. Jedním ze společných jmenovatelů je rovněž specifický přístup k rovnosti, na kterém je postaven západní sociální stát, ale který se neukázal jako univerzální v případě imigrantů. Dochází tak k oddálení minoritních a majoritních skupin, separaci, marginalizaci ve společnosti a labellingu, přičemž přidané "nálepky" bývá nesnadno se zbavit. S tím jak se "nálepka" začíná používat jako oficiální symbol patřičnosti ke skupině, roste společenské oddálení imigrantů a původních obyvatel.

¹⁹¹ pojem Východ je použit jako metafora dichotomie vznikající ve veřejném diskurzu, jelikož problém integrace v něm je viděn především v souvislosti s muslimskými přistěhovalci z Blízkého východu. Nicméně jsou brány v potaz nejen přistěhovalci z (Blízkého) východu, ale také ze severní Afriky, Asie, případně jiných regionů.

K tomu ze strany imigrantů přichází rozčarování západním světem jako takovým, rostoucí nedůvěra v jeho instituce, které nejsou schopny zaplnit emoční vakuum a jejichž stabilita je v kontextu ekonomické krize zpochybněna. A tak se imigranti obracejí ke svým národním hodnotám, například náboženství, které se zároveň stává politickým nástrojem, neboť imigranti vstupují do občanské a politické participace jako členové náboženských skupin. Extrémní případy, jako terorismus inspirovaný globálním džihádem, je rovněž politickou manifestací, která v západním veřejném diskurzu stigmatizuje islám jako náboženství nenávisti.

Čím víc se sobě imigranti a Evropané vzdalují, tím je větší nebezpečí vyhocení určitých situací. V západním společenském diskurzu nabývá na popularitě kauzální vztah - čím více máme imigrantů, tím více společenských a ekonomických problémů. Evropané samotní pociťují rozčarování z ekonomického a sociálního řádu svých zemí nebo západního světa v celku (globální kapitalismus), a vzniklé mezery využívají antiimigrační populistické strany, jejichž popularita roste. Vzniklá nová potřeba sebeidentifikace vyúsťuje až v tak extrémní případy, jako home grown terrorism mezi lidmi s imigrantským zázemím nebo Breivikovy teroristické útoky v Norsku jako "odpověď" - a tak se dostáváme do uzavřeného kruhu konfliktů, kde reakce vyvolává další, mnohdy i silnější. Podobně je tomu v případě veřejných skandálů - jako případ karikatur, burky nebo románu Satanské verše. Časové rozpětí těchto událostí a to, jak se aktualizují se vznikem nových konfliktů, navazujících na prehistorii, naznačuje, že zdaleka nejsme blízko vyřešení těchto problémů.

Tabulka č. 3. "Západ" a "Východ"

Ze strany "Západu":	Ze strany "Východu":
<ul style="list-style-type: none"> - specifické hodnotové pole (židovsko-křesťanské tradice, sekularizovaný stát, demokratické společenské hodnoty, představa o rovnosti a spravedlnosti) - historicky, kontextově a psychologicky dané percepční predispozice a předsudky (nedůvěra vůči cizosti, vnímání imigrantů jako ohrožení nebo jako konkurentů v oblasti práce nebo sociální redistribuce - oboje zesíleno západním ekonomickým a politickým kontextem s existujícími problémy ekonomické krize, zahraniční politiky a války proti terorismu, krize jistoty v společenském řádu kapitalismu nebo sociálního státu) 	<ul style="list-style-type: none"> - specifické hodnotové pole (význam náboženství, konzervativní kultura chování mnohdy jako protiklad západní pop a masové kultuře, přístup k tradičním hodnotám rodiny, postavení muže a ženy ve společnosti, u řady - konzervativní vnější atributy jako například tradiční oblečení) - otázka, zda Západní kultura má co nabídnout vedle ekonomických příležitostí, které v souvislosti s ekonomickou krizí přestávají být tolik atraktivní, jako v době hospodářského boomu
↓	↓
<ul style="list-style-type: none"> - špatný přístup k imigrantům a k tvorbě politik vedoucí k selhávání integračních politik 	<ul style="list-style-type: none"> - rozčarování ze západního politického, sociálního, ekonomického, kulturního řádu; hledání identity
↓	↓
<ul style="list-style-type: none"> - vzestup ultrapravicových stran a jejich idejí vedoucích k bezprecedentním případům - stigmatizace imigrantů vedoucí k jejich marginalizaci 	<ul style="list-style-type: none"> - manifestace náboženství a v extrémních případech inspirace globálním džihádem - vzdálení se majoritě a utváření paralelních společností
↓	
neintegrace a jako důsledek - vznik společenských problémů a konfliktů	

Pochopení společných jmenovatelů problémů vede skrze pochopení odlišností diskurzů Evropanů a imigrantů. Aby se tvůrci politik vyvarovali opakování starých chyb, měli by si položit otázku: i kdybychom skutečně byly a priori odlišní, jak lze tento předpoklad využít v procesu tvorby integračních politik?

Jelikož se nezdařil starý přístup, zaměřit se na odlišnosti a postavit na nich politiky (nejvíce tímto přístupem proslul multikulturalismus), nabízí se alternativní cesta - zaměřit se na to, co máme společného, a vytvářet politiky z důrazem na to společné, nikoli na to specifické. Položme si otázky:

- jsme skutečně zcela rozdílní? Není rozdílná především tradiční, rituální stránka kultur, sice nejvíce viditelná, ale ne tolik vypovídající o všech stránkách společnosti?

- proč imigranti přicházejí do Evropy? Co původně hledají? Čím je pro ně ve chvíli rozhodnutí Evropa atraktivní?

- pokud zde hrají roli ekonomické a sociální faktory, není to ten společný bod, na který bychom se mohli zaměřit? Není to, mít se dobře, moci zajistit vlastní rodinu a prožít důstojný život v stabilní a bezpečné zemi - co my všichni chceme?

- lze založit integrační politiky nikoli na kulturním/etnickém/náboženském/minoritním principu, nýbrž na principu občanské, ekonomické a sociální participace?

Z pohledu tvorby politik tyto otázky vyžadují velmi podrobné rozpracování a analýzu. Nicméně je autorka považuje za zcela legitimní vzhledem k příkladům neúspěchů v uplynulých letech, kdy byly politiky zaměřené na odlišné skupiny jen zdůraznily a upevnily jejich rozdíly. Několik desetiletí je dostatečná doba na to, abychom mohli přiznat chybu. Ale potřebujeme ještě další, abychom se do nekonečna pokoušeli vyřešit problém pomocí modifikací starých přístupů, neefektivních již ve své podstatě? Podaří se v budoucnu vytvořit politiky bez "škatulek", bez důrazů na rozdíly, ale s oporou o sjednocující hodnoty a *potřeby* lidí, občanskou, sociální a ekonomickou participaci, princip universalismu?

Rostoucí etnické, kulturní, náboženské napětí a chybějící integrace je důsledkem specifické povahy osobních diskurzů Evropanů a imigrantů, vedoucí k nepochopení a vzdálení se díky stereotypům a nevhodným integračním politikám. Situace je ovlivněna světovými politickými událostmi a globalizačními změnami, které nutí obě strany přehodnocovat názory na existující společenský, ekonomický a politický řád. Stávající a vznikající problémy a konflikty není snadno obrátit díky jak již existující dlouholeté kontinuitě těchto jevů, tak i díky zesilovaným a zažitým stereotypům myšlení. Jsme svědky kulturního nepochopení, etnického napětí a konfliktů, polarizace společnosti a utvoření marginálních enkláv mezi imigranty. Přistěhovalci se do Evropy dostali prostřednictvím často uměle vytvořeného proudu pracovní síly, odpovídajícímu požadavkům globalizované ekonomiky, proces byl velmi rychlý, a jak imigranti, tak domácí obyvatelé se nestihly přizpůsobit požadavkům tohoto nově vznikajícího

dynamického světa. Kultura imigrantů v širokém slova smyslu vnesla zásadní změnu do struktury evropské společnosti a nemůže, ani nemá být přeškrtnuta.

Jedna z cest k integraci vede skrze integrační politiky, ve kterých by měly být zohledněny minulé chyby. Změna politiky vůči imigrantům a tvorba integračních programů by měla začít celkovou změnou myšlení a názorů jak na straně původního obyvatelstva, tak i na straně imigrantů. Je potřeba zamyslet se nad skutečnými příčinami problémů, nikoli upínat se na viditelné důsledky - může to vést pouze ke krátkodobým neefektivním řešením nebo dalšímu zosvětlení konfliktů. Od obou stran se vyžaduje hodně sil a chuti pro změnu, a je potřeba si být zcela vědomy faktu, že historii nejde vymazat, mnohé nastartované procesy nejde zrušit a imigrace v budoucnu bude jedinečně růst, a s ní i potřeba integrace.

Summary

The main aim of the graduation thesis "Failure of Integration Policies in Europe: a Multi-case Study" is to understand the common ground of the problems, which, in the social, media and political discourse, are being connected with the phenomenon of migration and integration. While searching for the common ground of the problems, the author analyzes weaknesses and indicates the strong sides of integration policies, which might become a starting point for a successful integrational dialogue. The author presents three main models of integration policies: assimilation, discrimination and multicultural model. The principle of how they function is explained with examples of countries for which the models are most common. The problems related to the phenomenon of immigration and integration are presented in the core of the thesis - in case studies. The author works with the discursive essence of the cases, which emphasises the attributed meaning, the interpretation of any phenomenon above any "objective" meaning. This concept suggests that the action of all actors involved is never spontaneous, but is determined by the discourse which affects them, while they themselves constantly affect and model the discourse. The thesis sheds light on the way how the social problems and conflicts, discourse, integration policies and the fact of migration are intertwined. In conclusion the author presents several closely connected viewpoints, or personal discourses, which represent the deeper common roots of some of the most acute problems and conflicts in society.

Literatura a prameny

- Adopting tougher policies towards foreigners only reinforces support for anti-immigration Sweden Democrats. *Migration News Sheet* [online]. May 2011 [cit. 2011-09-11]. Dostupné z: <http://www.migrationnewssheet.eu/adopting-tougher-policies-towards-foreigners-only-reinforces-support-for-anti-immigration-sweden-democrats>
- ARENDT, Paul. Banned Mozart opera may go ahead 'with extra security'. *The Guardian* [online]. 3 October 2006 [cit. 2011-09-08]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/music/2006/oct/03/mozart>
- ATWATER, Mary M. Social constructivism: Infusion into the multicultural science education research agenda. *Journal of Research in Science Teaching*. 1996, roč. 33, č. 8, s. 821-837.
- Ban the Koran? Geert Wilders speaks out on his radical views. In: *YouTube* [online]. 7. 03. 2010 [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=GanFV4b1wvk>
- BBC News: Muslim cartoon row timeline: The BBC News website outlines key events in the escalating row over the publication of cartoons satirising the Prophet Muhammad. *BBC News* [online]. 2006/02/19 18:04:15 GMT [cit. 2011-09-08]. Dostupné z: http://newsvote.bbc.co.uk/mpapps/pagetools/print/news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4688602.stm
- BEKTESHI, Hava. *Genese und Grundlagen der EU Asyl- und Einwanderungspolitik*. Norderstedt: GRIN Verlag GmbH, 2007. ISBN 978-3-640-82171-6.
- Belgium officially bans the burqa. *EurActiv.com* [online]. 14 July 2011, 16 August 2011 [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://www.euractiv.com/culture/belgium-officially-bans-burqa-news-506557>
- BERGER, Peter a Thomas LUCKMANN. *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. New York: Anchor Books, 1966. ISBN 03-850-5898-5.
- BERTOSSI, Christophe. *France: the State strives to shape "chosen" immigration*. Roma: CeSPI, 2008. Country Papers. Dostupné z: <http://www.cespi.it/WPMIG/Contry%20mig-FRANCIA.pdf>
- BORKERT, Maren et al. *Local integration policies for migrants in Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. ISBN 92-897-0939-1. Dostupné z: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/31/en/1/ef0631en.pdf>

- BOUBEKEUR, Amel a Samir AMGHAR. The Role of Islam in Europe: Multiple Crises? In: BOUBEKEUR, A., S. AMGHAR, R. DE WIJK et al. *Between Suicide Bombings and Burning Banlieues :The Multiple Crises of Europe's Parallel Societies*. Brussels: CEPS, IISS & DCAF, 2006, s. 4-6. European Security Forum Working Papers, 22. ISBN 92-9079-650-2.
- CARRERA, Sergio. *A Comparison of Integration Programmes in the EU: Trends and Weaknesses*. Brussels: CEPS, 2006. CEPS CHALLENGE Papers, 1. ISBN 92-9079-620-0. Dostupné z: http://aei.pitt.edu/6773/1/1310_01.pdf
- CLIQUET, Robert et al. Demographics of foreigners and intergation policies. In: AVRAMOV, Dragana, ed. *Acceptance of immigrants in Europe? Viewpoints about immigration and expectations towards foreigners in the Czech Republic, Germany, Estonia, Hungary, Austria, Poland, Slovenia and Finland*. Berlin: Pro Business, 2008, s. 39-66. ISBN 978-3-86805-276-3. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=kuADvI2iUoYC&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>
- COCHRANE, Christopher a Neil NEVITTE. Support for Far-Right Anti-Immigration Political Parties in Advanced Industrial States: Insiders, Outsiders and Economic Disaffection. In: *University of Toronto* [online]. [2011] [cit. 2011-10-21]. Dostupné z: <http://individual.utoronto.ca/cochrane/farright.pdf>
- Complaint against Switzerland for minaret ban is declared inadmissible. *Migration News Sheet* [online]. August 2011 [cit. 2011-10-15]. Dostupné z: <http://www.migrationnewsheet.eu/complaint-against-switzerland-for-minaret-ban-is-declared-inadmissible>
- DE WIJK, Rob. The Multiple Crisis in Dutch Parallel Societies. In: BOUBEKEUR, A., S. AMGHAR, R. DE WIJK et al. *Between Suicide Bombings and Burning Banlieues :The Multiple Crises of Europe's Parallel Societies*. Brussels: CEPS, IISS & DCAF, 2006, s. 7-14. European Security Forum Working Papers, 22. ISBN 92-9079-650-2.
- DURNOVÁ, Anna. Diskurzivní přístupy v policy analysis. In: NEKOLA, M., H. GEISLER a M. MOURALOVÁ, ed. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1865-4.
- Euronat. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Euronat>
- EU-Studie: Deutschland hat die meisten Ausländer in der EU. *ShortNews* [online]. 08.09.10 20:06 Uhr [cit. 2011-08-12]. Dostupné z: <http://www.shortnews.de/id/848124/EU-Studie-Deutschland-hat-die-meisten-Auslander-in-der-EU>
- FAVELL, Adrian. *Philosophies of integration: immigration and the idea of citizenship in France and Britain*. 2nd ed. Houndmills: PALGRAVE, 2001, s. 186. ISBN 0-333-94593-x.

- FISCHER, Frank a John FORESTER. *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning*. London: Duke University Press, 1993. ISBN 0-8223-1372-3.
- FISCHER, Frank. *Reframing Public Policy: Discursive Politics and Deliberative Practices*. New York: Oxford University Press, 2003. ISBN 0-19-924263-1.
- FLIGSTEIN, N., A. POLYAKOVA a W. SANDHOLTZ. *European Integration, Nationalism and European Identity*. Berkley: IRLE, University of California, 2011. Working Paper Series. Dostupné z: <http://www.irlle.berkeley.edu/workingpapers/114-12.pdf>
- France. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 2. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP02_France_v2.pdf
- From Strasbourg, Erdoğan blasts France over burqa ban. *EurActiv* [online]. 14 April 2011, 18 April 2011 [cit. 2011-08-05]. Dostupné z: <http://www.euractiv.com/enlargement/strasbourg-erdo-blasts-france-burqa-ban-news-504068>
- Full text: Writers' statement on cartoons. *BBC News* [online]. 1 March 2006, 21:30 GMT [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4764730.stm>
- FURLONG, Ray. Germans argue over integration. *BBC News* [online]. 30 November, 2004, 18:03 GMT [cit. 2011-05-11]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/4056109.stm>
- GEISLER, Rainer a Horst PÖTTKER. *Massenmedien und die Integration ethnischer Minderheiten in Deutschland*. Bielefeld: Transcript, 2009. Forschungsbefunde, 2. ISBN 978-3-8376-1027-7. Dostupné z: http://www.transcript-verlag.de/ts1027/ts1027_1.pdf
- Germany. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 1. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP01_Germany_v2.pdf
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
- GREGORY, James. *Diversity and Solidarity: Crisis, What Crisis?* London: Runnymede, 2011. ISBN 978-1-906732-75-2. Dostupné z: <http://www.runnymedetrust.org/uploads/publications/pdfs/DiversityandSolidarity-2011.pdf>
- HARGREAVES, Alec G. *Multi-ethnic France: immigration, politics, culture and society*. 2. vyd. London: Routledge, 2007. ISBN 978-041-5397-834.

- HASKI, Pierre. Charlie Hebdo fire shows how polarised French attitudes to Islam are. *The Guardian* [online]. 2 November 2011 14.50 GMT [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/belief/2011/nov/02/charlie-hebdo-fire-islam-france>
- HECKMANN, Friedrich. NESSE. *Education And Migration: Strategies for integrating migrant children in European schools and societies*. Brussels: European Commission, 2008. ISBN 978-92-79-12804-2. Dostupné z: <http://www.nesse.fr/nesse/activities/reports/activities/reports/education-and-migration-pdf>
- HESOVÁ, Zora. Gastarbeitři, přistěhovalci, muslimové: Německé diskuse o integraci turecké menšiny. *Revue Politika* [online]. 2005, č. 4 [cit. 2011-08-12]. ISSN: 1803-8468. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/554/gastarbeitri-pristehovalci-muslimove>
- Higher education to 2030 (Vol. 1): Demography*. Paris: Centre for Educational Research and Innovation, OECD, 2008. Educational research and innovation. ISBN 97-892-6404-0656.
- HOLEČEK, V., J. MIŇHOVÁ a P. PRUNNER. *Psychologie pro právníky*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-065-9.
- HUNTINGTON, Samuel P. *The clash of civilizations and the remaking of world order*. New York: Touchstone book, 1997. ISBN 06-848-4441-9.
- CHALOUPKOVÁ, Jana a Petra ŠALAMOUNOVÁ. Postoje k imigrantům a dopadům migrace v Evropských zemích. *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, roč. 42, č. 1, s. 57-80. ISSN 0038-0288. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/e84e7b3446816ca08509c5c7e1c2f23261d838d0_581_106chaloupkova21.pdf
- INMAN, S., M. BUCK a M. TANDY. *Enhancing personal, social and health education: challenging practice, changing worlds*. New York: RoutledgeFalmer, 2003. ISBN 04-152-5042-0.
- Integrationsfonds / EU-SOLID-Fonds. REPUBLIK ÖSTERREICH. *Bundesministerium für Inneres* [online]. [2007] [cit. 2011-10-10]. Dostupné z: http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_Fonds/integrationsf/
- JAKOUBEK, Marek. Multikulturalizmus vs. kultura (na příkladu tzv. Romů a "jejich" kultury). In: JAKOUBEK, Marek a Tomáš HIRT, ed. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 198-235. ISBN: 80-86898-22-9.
- JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-644-5.

- Jewish and Muslim leaders united against rise of xenophobic parties. *Migration News Sheet* [online]. March 2011 [cit. 2011-10-11]. Dostupné z: <http://www.migrationnewsheet.eu/jewish-and-muslim-leaders-united-against-rise-of-xenophobic-parties>
- KERN, Soeren. European Concerns Over Muslim Immigration Go Mainstream. *Gatestone Institute: International Policy Council* [online]. 2011-08-15 [cit. 2011-09-08]. Dostupné z: <http://www.gatestoneinstitute.org/2349/european-concerns-muslim-immigration>
- KIRCHBERGER, Alexandre a Jan NIESSEN. MIGRATION POLICY GROUP. *Integration Beyond Migration: Kicking off the debate*. Brussels: ENAR, 2011. Dostupné z: <http://www.epim.info/wp-content/uploads/2011/01/Integration-Beyond-Migration-Kicking-off-the-Debate-ENAR-2011.pdf>
- KNOWLES, Caroline. *Race and social analysis*. London: SAGE, 2003. ISBN 0-7619-6125-9.
- KUZIO, Taras. Civic Nationalism and the Nation-State: Towards a Dynamic Model of Convergence. In: KAROLEWSKI, Ireneusz Paweł a Andrzej Marcin SUSZYCKI. *Multiplicity of nationalism in contemporary Europe*. Lanham: Lexington Books, 2010, s. 9-30. ISBN 978-0-7391-2307-2. Dostupné z: http://www.taraskuzio.net/Nation%20and%20State%20Building_files/NationalismChapter.pdf
- MACEOIN, Denis. Anwar al-Awlaki: "I Pray that Allah Destroys America". *Middle East Forum* [online]. 2010, XVII:2 [cit. 2012-02-08]. Dostupné z: <http://www.meforum.org/2649/anwar-al-awlaki-pray-allah-destroys-america>
- MALIK, Kenan. A merkel attack on multiculturalism. *Expressen* [online]. 27 october 2010 [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: http://www.kenanmalik.com/essays/expressen_merkel.html
- MALIK, Kenan. Assimilation's failure, terrorism's rise. *The New York Times* [online]. July 6, 2011 [cit. 2011-08-12]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2011/07/07/opinion/07malik.html?_r=2&pagewanted=all
- MALIK, Kenan. *From fatwa to jihad: the Rushdie affair and its legacy*. Paperback ed. London: Atlantic, 2010. ISBN 978-184-3548-256.
- MALIK, Kenan. The Best Way to Deal With Xenophobia. *The New York Times* [online]. JULY 28, 2011, 12:01 PM [cit. 2011-08-13]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/roomfordebate/2011/07/27/will-the-norway-massacre-deflate-europes-right-wing/the-best-way-to-deal-with-xenophobia>
- MALIK, Kenan. The Swedish challenge. *Expressen* [online]. 22 september 2010 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z: http://www.kenanmalik.com/essays/expressen_sd.html

- MALIK, Kenan; SEBEJ, Fero. Multiculturalism at its limits?: Managing diversity in the new Europe. *Eurozine* [online]. 2011-01-18 [cit. 2011-06-21]. Dostupné z: <http://www.eurozine.com/articles/2011-01-18-debate-en.html>
- Marine Le Pen: Muslims in France 'like Nazi occupation'. *The Telegraph* [online]. 10:32PM GMT 12 Dec 2010 [cit. 2011-10-11]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/8197895/Marine-Le-Pen-Muslims-in-France-like-Nazi-occupation.html>
- MCNEILL, Tony. Immigration in Postwar France: Lecture 2. *The University of Sunderland* [online]. 19/2/98 [cit. 2011-09-15]. Dostupné z: <http://seacoast.sunderland.ac.uk/~os0tmc/contemp1/immig2.htm>
- Merkel says German multicultural society has failed. *BBC News* [online]. 17 October 2010, 07:51 GMT [cit. 2011-10-11]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11559451>
- Mohammed Bouyeri. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2011-09-12]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Mohammed_Bouyeri
- Muslim cartoon row timeline: The BBC News website outlines key events in the escalating row over the publication of cartoons satirising the Prophet Muhammad. *BBC News* [online]. 2006/02/19 18:04:15 GMT [cit. 2011-09-08]. Dostupné z: http://newsvote.bbc.co.uk/mpapps/pagetools/print/news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4688602.stm
- Netherlands. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 11. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP11_Netherlands.pdf
- NEWLING, Dan. Allowed into UK, the preacher who backs Bin Laden. *MailOnline* [online]. 02:52 GMT, 31 May 2010 [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1282639/Muslim-hate-preacher-let-Britain-despite-Tories-pledge-radicals.html#ixzz1uTGOPubY>
- Party for Freedom. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2011-10-08]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Party_for_Freedom
- PHILLIPS, Louise a Marianne JORGENSEN. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications Ltd, 2002. ISBN 0-7619-7111-4. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=fowzK1O8KwC&printsec=frontcover&hl=sv&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

- Pim Fortuyn List. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-02-17]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Pim_Fortuyn_List
- POTUČEK, Martin. *Průvodce krajinou priorit pro Českou republiku*. Praha: Gutenberg, 2002. ISBN 80-86349-06-3.
- PUHLE, Sebastian. *Die Berliner Kommunalpolitik unter Berücksichtigung des demografischen Wandels*. München: GRIN Verlag GmbH, 2009. ISBN 36-404-0373-8.
- Sarkozy speaks out against burka: French President Nicolas Sarkozy has spoken out strongly against the wearing of the burka by Muslim women in France. *BBC News* [online]. 22 June 2009 17:47 UK [cit. 2011-10-11]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8112821.stm>
- SCHOLTEN, Peter. *Framing immigrant integration: Dutch research-policy dialogues in comparative perspective*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2011. IMISCOE research. ISBN 90-896-4284-6.
- State multiculturalism has failed, says David Cameron. *BBC News* [online]. 5 February 2011, 18:55 GMT [cit. 2011-09-08]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-12371994>
- Study: one in two Europeans consider Islam a religion of intolerance. *Migration News Sheet* [online]. April 2011 [cit. 201-10-15]. Dostupné z: <http://www.migrationnewsheet.eu/study-one-in-two-europeans-consider-islam-a-religion-of-intolerance>
- SZŰCS, Zoltán Gábor. Politics of Time. SZÖGYI, Lenke, ed. *Discourse and Politics: Two essays in Political Discourse Studies*. Budapest: Political Science Institute of the Hungarian Academy of Sciences, 2006, s. 14-25. E-books, 4. ISBN 963-7372-30-X.
- The Moral Maze* [rozhlasový pořad]. Radio, BBC Radio 4, 9 February 2011.
- The New Immigration Law Bill Constitutes an Unprecedented Attack on The Rights of Us All!: United Against a "Disposable" Immigration. *Uni(e)s contre une immigration jetable* [online]. [2010] [cit. 2011-09-08]. Dostupné z: <http://www.contreimmigrationjetable.org/spip.php?article258>
- The Satanic Verses controversy. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/The_Satanic_Verses_controversy
- The tragic ironies of Breivik's terror. *Bergens Tidende* [online]. 30.jul. 2011 (08:09) [cit. 2011-09-15]. Dostupné z: http://www.kenanmalik.com/essays/bergens_breivik.html
- The World we want to live in: 14th annual forum 2000 conference, Prague, October 10-12, 2010*. Prague: Forum 2000 Foundation, 2011, 512 p. ISBN 80-904-7241-9.

- TODD, Tony. French businessman 'to pay all burqa fines'. *France24* [online]. 19/08/2011 [cit. 2011-09-10]. Dostupné z: <http://www.france24.com/en/20110819-french-businessman-pay-all-burqa-fines-belgium-rachid-nekkaz>
- TRISTAM, Pierre. Timeline of the Salman Rushdie Affair Over "The Satanic Verses": How Islamist Fanaticism Took a Great Book and Its Author Hostage. *About.com* [online]. [2008] [cit. 2011-10-10]. Dostupné z: <http://middleeast.about.com/od/religionsectarianism/a/me080923.htm>
- TURTON, David a Julia GONZÁLEZ. Cultural Identities and Ethnic Minorities in Europe. Bilbao: Universidad de Deusto, 1999. ISBN 84-7485-630-2.
- United Kingdom. In: INSTITUTE FOR MIGRATION RESEARCH AND INTERCULTURAL STUDIES (IMIS) OF THE UNIVERSITY OF OSNABRUECK. *Focus Migration* [online]. 2007. [cit. 2011-08-12]. Country profiles, 12. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP_12_UnitedKingdom.pdf
- VAN ETEN, Michel. *Dialogues of the Deaf: Defining New Agendas for Environmental Deadlocks*. Delft: Eburon Publishers, 1999. ISBN 90-5166-677-2.
- VERMEULEN, Hans a Rinus PENNINX, ed. *Immigrant integration: the Dutch case*. Amsterdam: Het Spinhuis, 2001. ISBN 90-558-9176-2.
- VERTOVEC, Steven a Susanne WESSENDORF. *The multiculturalism backlash: European discourses, policies and practices*. New York: Routledge, 2010. ISBN 02-038-6754-8.
- VESELÝ, Arnošt a Martin NEKOLA. *Analýza a tvorba veřejných politik*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-86429-75-5.
- WARDROP, Murray. Islamic hate preacher arrested on terrorism charge. *The Telegraph* [online]. 7:30AM GMT 03 Nov 2011 [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/terrorism-in-the-uk/8865616/Islamic-hate-preacher-arrested-on-terrorism-charge.html>
- WILLSHER, Kim. Charlie Hebdo front cover depicts Muslim man kissing cartoonist. *The Guardian* [online]. 8 November 2011 08.48 GMT [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/nov/08/charlie-hebdo-muslim-kissing-cartoonist>
- Немецкий публицист отказал мусульманам в способности европеизироваться. *Lenta.ru* [online]. 13 ОКТЯБРЯ 2010, 16:59 [cit. 2011-09-27]. Dostupné z: <http://news.rambler.ru/7840444/>

Seznam tabulek a boxů

Tabulka č. 1. Společní jmenovatelé

Tabulka č. 2. Osobní diskurz

Tabulka č. 3. "Západ" a "Východ"

BOX 1. Smrt Thea van Gogha

BOX 2. Cartoon Controversy

BOX 3. The Rushdie Affair - jedny z nejvýznamnějších okamžiků z chronologie událostí